

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Інститут державного управління ЧНУ ім. Петра Могили
Кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2020:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XIV Міжнародна наукова конференція

ПРОГРАМА та ТЕЗИ

II Міжнародна науково-практична конференція

**«ЗАЛУЧЕННЯ ПАТРІОТИЧНО АКТИВНОЇ МОЛОДІ
ДО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»**

4 червня 2020 р., м. Миколаїв

Миколаїв
2020

Ольвійський форум – 2020 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIV Міжнар. наук. конф. м. Миколаїв : програма та тези : II Міжнар. наук.-практ. конф. 4 червня 2020 р., «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 184 с.

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Інститут державного управління ЧНУ ім. Петра Могили
Кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2020:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XIV Міжнародна наукова конференція

ПРОГРАМА

II Міжнародна науково-практична конференція

**«ЗАЛУЧЕННЯ ПАТРІОТИЧНО АКТИВНОЇ МОЛОДІ
ДО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»**

4 червня 2020 р., м. Миколаїв

Миколаїв
2020

Шановні учасники
II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених
**«Залучення патріотично активної молоді
до розвитку громадянського суспільства
як чинник соціальної безпеки України!»**

Дуже важливо проводити заходи міжнародного рівня для молодих учених в Україні, що відповідає вимогам часу. Молоді вчені є активною та прогресивною частиною українського суспільства, які впливають на науково-технічну, освітню, інноваційну політику в країні.

Загальносвітові тенденції щодо об'єднання молодих учених не оминули й Україну. Молоді науковці прагнуть розвивати не лише науку, а й вдосконалювати різні сфери суспільного життя, брати участь у спільних заходах, розвивати громадянське суспільство. З метою сприяння реалізації конституційних прав молодих учених щодо їх участі у формуванні та реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності було створено Раду молодих учених при Міністерстві освіти і науки України у 2014 році. Члени Ради є активними науковцями, які займаються й громадською діяльністю щодо виконання консультативних, аналітичних, інформаційних функцій, а також популяризують науку в суспільстві.

Сьогоднішня конференція спрямована на розгляд актуальних питань щодо участі активної молоді у розвитку громадянського суспільства України, соціально-педагогічних аспектів формування громадянської активності та патріотизму молоді як чинника соціальної безпеки країни. Сподіваємось, що кожен учасник конференції отримує корисну та практичну інформацію для втілення нових ідей щодо залучення активної молоді до розвитку громадянського суспільства в Україні.

З повагою
Рада молодих учених при
Міністерстві освіти і науки України

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Інститут державного управління ЧНУ ім. Петра Могили
Кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова:

Палагнюк Ю. В. – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

Члени оргкомітету:

Андрєєв В. І. – начальник наукового відділу Чорноморського національного університету ЧНУ ім. Петра Могили, кандидат технічних наук, доцент.

Сай Д. В. – кандидат педагогічних наук, доцент б.в.з. кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

Костєва Т. Б. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

Файчук О. Л. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

Соловйова А. С. – кандидат політичних наук, доцент б.в.з. кафедри політичних наук ЧНУ ім. Петра Могили.

Лушагіна Т. В. – кандидат політичних наук, старший викладач кафедри політичних наук ЧНУ ім. Петра Могили.

Шкірчак С. І. – викладач кафедри політичних наук ЧНУ ім. Петра Могили.

Відповідальний секретар оргкомітету:

Акімова Т. Ю. – кандидат наук з державного управління, в.о. доцента кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

ПРОГРАМА

4 червня 2020 р., м. Миколаїв, Україна

Чорноморський національний університет ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, Вчена рада

09:00–10:00 Реєстрація	
10:00–10:30	Відкриття. Вступне слово. <ul style="list-style-type: none">• Леонід КЛИМЕНКО, ректор ЧНУ ім. Петра Могили.• Володимир БЕГЛИЦЯ, проректор ЧНУ ім. Петра Могили.• Володимир ЄМЕЛЬЯНОВ, директор Інституту державного управління ЧНУ ім. Петра Могили.• Олеся ВАЩУК, Голова Ради молодих вчених при Міністерстві освіти і науки України.• Юліана ПАЛАГНЮК, завідувач кафедри ЧНУ ім. Петра Могили.
10:30–11:30	Робота секції «Молодь як конструктивна сила громадянського суспільства за умов кризових ситуацій».
11:30–11:40 Перерва	
11:40–12:40	Робота секції «Соціально-педагогічні особливості формування громадянської активності молоді».
12:40–12:50 Перерва	
12:50–13:40	Робота секції «Формування патріотизму сучасної молоді як чинник соціальної безпеки».
13:40–14:00	Підсумки роботи конференції.

Робочі мови: українська, англійська.

СЕКЦІЯ: Молодь як конструктивна сила громадянського суспільства за умов кризових ситуацій

Модератор: **Дмитро Сай**, канд. пед. наук, доцент б.в.з., заступник завідувача кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

ВИСТУПИ:

Палагнюк Ю. В., д-р наук з держ. упр., професор, завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв);

Сай Д. В., канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

The role of public opinion of youth in the implementation of Ukraine's European integration policy.

Лізаковська С. В., канд. наук з держ. упр., доцент, викладач Військово-морської академії ім. Героїв Вестерплатте в Гдині (Республіка Польща).

Партнерство громадянського суспільства і влади в країнах Європейського союзу.

Вашук О. П., д-р юрид. наук, професор кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», Голова Ради молодих учених при МОН (м. Київ).

Щодо проблем сьогодення молодого вченого.

Semenets-Orlova I., Doctor of Public Administration, Associate Professor, Department of Sociology and Political Science National Aviation University (Kyiv).

Characteristics of civic education: case for support the consolidation of Ukrainian society.

Kovalchuk O. S., PhD in Psychology, associate professor, Department of Law, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Dnipro);

Nesprava M. V., Dr. Sci. in Philosophy, professor, Department of Social and Psychological Education and Management, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Dnipro).

Civil, law and moral consciousness in the modal of future lawyers' social responsibility.

Коваль Г. В., завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, доктор наук з державного управління, професор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Львів);

Колеснікова Є. Б., Голова ГО «Промінь змін» (м. Львів).

Креативний менеджмент як ефективний інструмент розвитку громадянського суспільства.

Сімахова А. О., канд. екон. наук., доцент кафедри міжнародної економіки Національного авіаційного університету (м. Київ).

Стимулювання наукової діяльності молодих учених в Україні.

Щмагун А. В., канд. наук з держ. упр., доцент кафедри управління та адміністрування, Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського (м. Київ).

Розвиток системи моніторингу та прогнозування ринку працевлаштування молоді.

Білецька Т. В., канд. іст. наук, доцент кафедри психології та МПЗ Національна академія державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького (м. Хмельницький).

Ціннісні орієнтації молоді, їх роль у формуванні громадянського суспільства.

Накашидзе І. С., канд. філол. наук, доцент кафедри українознавства, Дніпровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна (м. Дніпро).

Проблема освітньої еміграції сучасної молоді.

Кирилюк В. В., канд. екон. наук., старший викладач кафедри управління персоналом та економіки праці, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ).

Академічне підприємництво молодого вченого: особливості та проблематика.

Лапшин С. А., канд. іст. наук, доцент кафедри правових наук та філософії, ВДПУ ім. М. Коцюбинського (м. Вінниця);

Вальчук О. І., канд. іст. наук, старший викладач кафедри правових наук та філософії, ВДПУ ім. М. Коцюбинського (м. Вінниця).

Політичні погляди сучасної української молоді.

Гавриленко Н. В., канд. екон. наук., доцент кафедри обліку і економічного аналізу ПФ НУК ім. адм. Макарова (м. Первомайськ).

Теоретичні підходи до вивчення економічної поведінки української молоді.

Костева Т. Б., канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Умови європейського зростання молоді України як сили громадянського суспільства.

Сургова С. Ю., канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки, ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Студентська молодь – рушійна сила сучасного українського суспільства.

Акімова Т. Ю., канд. наук з держ. упр., в.о. доцента кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Роль дуальної системи освіти у професійній підготовці молоді.

Сватуок Ол. Р., здобувач вищої освіти Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів);

Сватуок Ок. Р., канд. екон. наук, доцент кафедри КМСГД, ДВНЗ «Університет банківської справи» (м. Львів).

Управлінські та законодавчі аспекти освіти внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Шкірчак С. І., старший викладач кафедри політичних наук ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Погляди представників політичної думки першої половини ХХ ст. щодо ролі молоді у громадсько-політичному житті суспільства.

Белишев О. В., аспірант кафедри філософії ПНПУ ім. В. Г. Короленка (м. Полтава).

Ціннісно-сміслові детермінанти волонтерської діяльності сучасної молоді.

Алмашій А. О., аспірантка ДВНЗ «УжНУ», асистентка кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій УжНУ (м. Ужгород).

Політико-соціальний портрет сучасного студента України.

Білас О. М., магістрантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили, спеціаліст I категорії сектору прийому заяв відділу соціальних виплат і компенсацій Управління соціальних виплат і компенсацій Інгульського району Департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради (м. Миколаїв).

Соціальні виплати та компенсації як підтримка державної громадянської активності молоді.

Губський В. М., помічник-консультант народного депутата України (м. Київ).

Вплив громадських організацій на формування та реалізацію державної політики України.

Моспан І. Я., соціальний працівник ГО «Пенітенціарна ініціатива», магістрантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Роль громадських організацій у процесі соціалізації молоді, яка перебуває в конфлікті із законом.

Івончик А. І., магістрантка КПНУ ім. Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський).

Формування інформаційної культури молоді як засіб протидії інформаційним атакам: досвід Швеції.

Кваша О. О., магістр інституту державного управління ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Сучасний стан молодіжної політики в Європейському союзі.

Нікуліна В. І., магістрантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Волонтерство як напрям розбудови громадянського суспільства.

СЕКЦІЯ: Соціально-педагогічні особливості формування громадянської активності молоді

Модератор: **Олена Файчук** – канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

ВИСТУПИ:

Docter Melinda, Ed.D., BCBA, Northcentral University (United States of America).

Including Youth with Autism Spectrum Disorder (ASD) in Civic Responsibility.

Лізаковскі Петр, кандидат наук у сфері наук про безпеку, викладач Військово-морської академії ім. Героїв Вестерплатте в Гдині (Республіка Польща).

Аналіз сучасних загроз у вихованні дітей та молоді.

Лещук Г. В., канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи ТНПУ ім. Володимира Гнатюка (м. Тернопіль).

Соціальні ініціативи як інструмент формування громадянської активності молоді.

Точиліна І. В., канд. екон. наук., вчителька економіки і права ІАЛ НУБіП України (м. Ірпінь).

Парламентська просвіта – важлива складова формування громадянської активності молоді та становлення демократії.

Бойко С. М., канд. філол. наук, завідувачка сектору авторського педагогічного новаторства відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (м. Київ);

Самойленко Г. Е., методист вищої категорії відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (м. Київ).

Роль експериментів усеукраїнського рівня в процесі виховання свідомого громадянина-патріота України.

Ордіна Л. Л., канд. пед. наук, доцент кафедри теоретико-правових та соціально-гуманітарних дисциплін БНАУ (м. Біла Церква).

Соціально-адаптаційний компонент молодіжної субкультури.

Ступак О. Ю., канд. пед. наук, докторант кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи, доцент кафедри менеджменту, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Молодь як соціально-демографічна група в контексті соціальної роботи.

Соляник М. Г., канд. пед. наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (м. Київ).

Соціально-педагогічні особливості залучення волонтерів до роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах.

Каплинська О. В., заступник начальника відділу загальної середньої та дошкільної освіти управління освіти Миколаївської міської ради, магістр державного управління (м. Миколаїв).

Деякі напрями формування активної громадянської позиції молоді шкільного віку на регіональному рівні як чинника соціальної стабільності в суспільстві.

Сай Д. В., канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Проблеми формування громадянської активності молоді з інвалідністю.

Потапюк Л. М., канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій Луцького національного технічного університету (м. Луцьк)

Соціально-психологічні особливості формування відповідальності студентської молоді.

Іщук О. В., канд. психол. наук, доцент кафедри психології Запорізького національного університету (м. Запоріжжя);

Ластовляк А. В., магістр психології, практикуючий психолог (м. Запоріжжя).

Психологічне дослідження актуальних страхів молоді, пов'язаних із професійною діяльністю в умовах пандемії корона вірусу Covid-19.

Полторак Л. Ю., канд. пед. наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Вплив інтернатної системи виховання на формування активної громадянської позиції у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Малиновська Н. Л., канд. іст. наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Використання ідей прагматизму у формуванні громадянської активності студентської молоді.

Чубук Р. В., канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Соціально-превентивна діяльність як першооснова профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі.

Волкова О. С., магістрантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Соціальна активність студентської молоді як пріоритетний напрям розвитку держави.

Матвієнко В. В., студентка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Громадянська активність молоді в соціально-кризових умовах.

СЕКЦІЯ: Формування патріотизму сучасної молоді як чинник соціальної безпеки

Модератор: **Тетяна Костева** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили.

ВИСТУПИ:

Коваль Г. В., завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, доктор наук з державного управління, професор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Львів).

Основні проблеми формування патріотизму сучасної молоді.

Сирота Л. Б., канд. філол. наук, доцент кафедри філософії мистецтв ЛНУ ім. Івана Франка (м. Львів).

Молодь і сучасне суспільство: формування патріотичних цінностей.

Немирівська О. Я., канд. наук з держ. упр., доцент кафедри публічного управління та адміністрування ТНУ ім. В. І. Вернадського (м. Київ).

Про небезпеки професійної реалізації молоді у сфері державної служби в сучасних умовах.

Корнута Л. М., канд. юрид. наук, доцент кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса).

Основні напрями патріотичного розвитку молодих державних службовців як чинник соціальної безпеки.

Соловійова А. С., канд. політ. наук, доцент б.в.з. кафедри політичних наук ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Протидія маніпулюванню свідомістю молоді як один із чинників зміцнення соціальної безпеки держави.

Файчук О. Л., канд. пед. наук, доцент б.в.з. кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Патріотичне виховання молоді як основа формування національної свідомості.

Лушагіна Т. В., канд. політ. наук, старший викладач кафедри політичних наук ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Політичний патріотизм молоді: особливості визначення поняття.

Матюк Л. В., викладач вищої категорії, Любешівський технічний коледж Луцького НТУ (смт. Любешів).

Теоретико-методологічні засади формування патріотизму молоді.

Романенко М. М., головний спеціаліст управління екології та природних ресурсів Миколаївської облдержадміністрації (м. Миколаїв);

Романенко А. В., старший науковий співробітник регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» (м. Миколаїв).

Значення екологічної просвіти у формуванні патріотизму молоді.

Дорошенко О. В., аспірантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Деякі аспекти формування громадянської активності сучасної молоді.

Іванова М. Є., магістрантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Патріотизм як каталізатор розвитку та змін громадського суспільства.

Верба Г. Ю., магістрантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Протидія домашньому насильству над дітьми як чинник забезпечення соціальної безпеки суспільства.

Григоренко Д. П., магістрантка кафедри психології ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні молоді.

Романюк К. К., магістрантка ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

Формування патріотизму учнівської молоді як суб'єктів суспільної діяльності.

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Інститут державного управління ЧНУ ім. Петра Могили
Кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2019:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі

XIV Міжнародна наукова конференція

ТЕЗИ

II Міжнародна науково-практична конференція

**«ЗАЛУЧЕННЯ ПАТРІОТИЧНО АКТИВНОЇ МОЛОДІ
ДО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»**

4 червня 2020 р., м. Миколаїв

Миколаїв
2020

СЕКЦІЯ
Молодь як конструктивна сила громадянського
суспільства за умов кризових ситуацій

УДК 316.654:327.39

Палагнюк Ю. В.,
д-р наук з держ. упр., професор,
завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
Сай Д. В.,
канд. пед. наук, доцент, заступник завідувача кафедри
соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

THE ROLE OF PUBLIC OPINION OF YOUTH
IN THE IMPLEMENTATION OF UKRAINE'S EUROPEAN
INTEGRATION POLICY

During several recent years Ukraine has underwent radical transformations. To know the views and opinions of young people who are the most active initiators and participants of these transformations is important for the planning of any integration process. Especially it is important to study public opinion of youth in Ukraine concerning the prospects of European integration, the process of its formation through state information policy, changes of public opinion on EU membership after the Euromaidan and prospects for the future.

Taking into account public opinion during implementation of policy towards European integration is an important factor of its effectiveness. Moreover, youth becomes more active using various forms for expression: volunteer activities, work for NGOs, political and civil society actions on different social topics etc.

The authors of the study conducted an analysis of public opinion on European integration of Ukraine beginning with the start of negotiations on a new enhanced Association Agreement and to the present – time after Presidential and Parliament elections in Ukraine in 2019 using the sociological studies of different research institutions of Ukraine.

According to the nationwide opinion poll on European integration in Ukraine, which was held in December 2011 by the Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation and the Ukrainian Sociological Service [5], on average about 45 % of citizens had been supporting Ukraine's accession to the EU during all these six years of analysis.

According to the results of the aforementioned survey in 2011, there is a difference in the attitude to European integration of Ukraine depending on age of the respondent (Table 1).

Table 1

Should Ukraine Join the EU (in %)?

Attitudes of Different Age Groups to the EU Membership of Ukraine			
Years of Age	Yes (%)	No (%)	Difficult to Say (%)
18–29	58.0	21.9	20.4
30–54	46.3	32.2	21.4
55 and older	35.2	43.4	21.4

Source: [5]

As for the correlation between the age and opinion, more than a half (58 %) of young people in the age group 18–29 and nearly half of middle aged people (46,3 %) support European integration. In contrast, pensioners as the age group generally do not support Ukraine’s accession to the EU.

In 2013, the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine published its data which included similar age-related differences (Table 4) in the attitudes of population to EU integration.

Table 2

Age Differences in People’s Attitude to Ukraine’s Accession to the EU (as of 2013, in %)

<i>What is your attitude towards Ukraine’s accession to the EU?</i>	<i>Age or respondents (years of age)</i>			
	<i>Under 30</i>	<i>30–54 years</i>	<i>Older than 55 years</i>	<i>Average</i>
Mostly negative	21,6	26,1	34,9	27,9
Difficult to say	29,6	30,3	30,8	30,3
Mostly positive	48,8	43,7	34,2	41,6

Source: [3, c. 153].

The above results were confirmed by the opinion poll conducted by the Kiev International Institute of Sociology in November 2013, two weeks before the Vilnius Summit of Eastern Partnership. Young Ukrainian people (aged 18–29 years – 51 % and aged 30–39 years – 41 %) were ready to vote for joining the EU on a possible national referendum on that matter [4].

Thus, when comparing the results of the surveys on Ukraine’s European integration conducted by various sociological services performed before signing the Association Agreement between Ukraine and the EU it is evident that about half of young people supported the membership of Ukraine in the EU.

It is worth highlighting that according to the aforementioned public opinion poll in 2013, only 34 % of Ukrainians considered themselves Europeans and 55 % of Ukrainian citizens did not consider themselves Europe-

ans. It is also notable that most Ukrainians (59 %) in all regions of Ukraine, especially in the East and South, need appropriate level of material well-being to feel European. The second most important factor in this regard (i.e. in order to feel European), after the material well-being, is the presence of democratic values, human rights and the rule of law. It is more important for the population of the West and Center regions of Ukraine than for the South and East.

Interestingly, the largest share of those who feel European (43 %) is among young people under 29 years of age, and the least (62 %) – among the oldest members of the generation who are older than 60 years of age [2, c. 4–8] (mainly pensioners).

Characteristically, in December 2014 the Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation and the Razumkov Center conducted a poll, which showed that during the period from December 2013 to December 2014 the percentage of citizens of Ukraine who support Ukraine's accession to the European Union had significantly increased. In fact, 57,3 % of Ukrainians supported membership of country in the EU in December 2014 compared with 46,4 % support in December 2013 [1].

Thus, the level of public support for Ukraine's membership in the EU has grown to a record 10 % in one year. It has never been such an increase over a whole period of formation and implementation of public policy of Ukraine towards European integration.

In our opinion, rapid increase in public support of Ukraine's accession to the EU can be explained by a chain of events in our country: the Euro-maidan of end of 2013 – beginning of 2014, the Revolution of Dignity of 2014, the aggression of Russia against Ukraine, Russian occupation of Ukrainian Autonomous Republic of Crimea and some parts of Donetsk and Lugansk regions. These events led to the change of public attitudes towards the EU and the Russian Federation.

We need to stress the important influence of the information policy of the state on the formation of positive public opinion. As it is the mechanism of the state information and control for realization of state policy of European integration of Ukraine. In other words state information policy on EU integration is one of the most important and effective instruments in the information and control mechanism of European integration policy.

Indeed, the state information policy in the field of European integration is competent to form a pro-European public opinion. Accordingly, it is necessary to monitor continuously public opinion on European integration and a possible Ukraine's EU membership in the future as one of the indicators of assessment of public policy towards European integration at the stage of its implementation in order to improve it, especially taking into account generally favorable opinion of youth towards European integration of Ukraine.

Список використаних джерел

1. *Громадська думка : підсумки 2014 року*, Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучерова», http://www.dif.org.ua/ua/polls/2014_polls/jjorjokpkhrkr.htm.
2. Золкіна М. : *Українське суспільство : чи відчуваємо ми себе європейцями?*, Громадська думка, № 12, 2013, С. 4–8.
3. *Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг*, [за ред. д-р екон. наук В. Ворони, д-р соц. наук М. Шульги], Інститут соціології НАН України, К., 2013, С. 153.
4. *Яким шляхом іти Україні – до якого Союзу приєднуватись? (преференції населення за два тижні до Вільнюського Саміту)* (Київський міжнародний інститут соціології. Прес-релізи та звіти, 26.11.2013, <http://www.kiis.com.ua>).
5. *Ukrainians opt for EU Membership, in Particular the Youth*, The Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, <http://dif.org.ua/en/publications/press-relizy/dfefwgr.htm>.

УДК 354:061.1EU

Лізаковська С. В.,

канд. наук з держ. упр., доцент, викладач
Військово-морської академії імені Героїв Вестерплатте
в Гдині (Республіка Польща)

ПАРТНЕРСТВО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ВЛАДИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ефективне і довгострокове партнерство між структурами Європейського Союзу, органами влади на національному та регіональному рівнях було започатковане Стратегією розвитку «Європа 2020 за інтелектуальне, стійке й інклюзивне зростання» [5]. У рамках цього партнерства відбувається взаємодія ЄС та громадянського суспільства шляхом залучення таких структур:

- організації громадянського суспільства й соціальні партнери у сфері зайнятості та соціальних відносин;
- представники інституцій ЄС та міжнародних організацій;
- представники національних, регіональних та місцевих влад;
- дослідницькі центри та фундації у справах, що стосуються соціального діалогу.

Професор Ева Хейдбредер зазначає, що громадянське суспільство має суттєвий вплив на розвиток Європейського Союзу завдяки тому, що він історично був і сьогодні є відкритим для участі громадянського суспільства у забезпеченні його функціонування. Це обумовлено знач-

ним масштабами залучення громадського сектору у публічні справи в Європі. Доцільно підкреслити, що залучення суб'єктів громадянського суспільства до прийняття політичних рішень в ЄС є менш формальним і більш доступним для громадських об'єднань, ніж, наприклад, в Україні [4].

Європейська система взаємодії влади й громадянського суспільства достатньо гнучка завдяки таким способам взаємодії:

- консультації щодо різних соціальних і політичних питань;
- регулярні спеціальні зустрічі;
- публічні он-лайн консультації з публікацією відповідних загальнодоступних матеріалів у мережі Інтернет.

Вищезазначені інструменти дають можливість інститутам громадянського суспільства і його представникам залучатися до процесу публічного прийняття рішень щодо питань, які виносяться на загальноєвропейський розгляд.

Наприклад, у Словенії функціонує Національна рада Республіки Словенія – це орган, що представляє соціальні, економічні, професійні та місцеві інтереси. До складу Ради включено 40 членів, делегованих такими групами організацій громадянського суспільства:

- 4 представники роботодавців;
- 4 представники найманих працівників;
- 4 представники фермерів, ремісників, торговців і вільних професій;
- 6 представників некомерційних сфер діяльності;
- 22 представники місцевих інтересів.

У Національній раді представлені практично всі групи інтересів, які можуть дискутувати, обговорювати й вирішувати питання, що є предметом спільної зацікавленості [3, с. 81].

Щодо Австрії, то у 2008 році прийнято «Стандарти громадської участі» з метою надання допомоги австрійським державним чиновникам у забезпеченні високої якості процесів громадської участі. Стандарти були підготовлені міжвідомчою робочою групою за участю законно утворених представництв інтересів, неурядових організацій та незалежних експертів. У цьому документі описані основні етапи процесу участі: підготовка, імплементація, моніторинг та оцінка [3, с. 70–71].

У Франції створено центри державних послуг, у яких зосередилися державні органи і приватні компанії, що реалізують послуги в рамках держзамовлення. Формування зазначених центрів дозволило скоротити час, який витрачають громадяни на отримання різних державних послуг [1, с. 71–72; 2, с. 39–50].

В ХХІ столітті, в існуючій системі переходу від патерналізму до субсидарності, громадські організації стають активними суб'єктами в системі суспільних відносин, виступають основою й рушійною силою розвитку громадянського суспільства.

У країнах Європейського Союзу створено ґрунтовну нормативно-правову базу забезпечення партнерства органів влади та громадськості. У провідних європейських країнах імplementовано комплексні механізми та практики для забезпечення гарантій ефективної й успішної участі громадськості протягом усього процесу прийняття рішень. Крім того, громадські організації залучаються до реалізації завдань на різних щаблях, а також виконують делеговані їм повноваження (наприклад, опіка особами з обмеженими можливостями, громадянами похилого віку, хворими в хоспісних установах).

Список використаних джерел

1. Василенко И. А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия / И. А. Василенко. – М. : Издат. корпорация «Логос», 2000. – 200 с.
2. Гвоздева М. А., Казакова М. В. Реформа системы органов государственной власти в развитых странах: опыт Австралии, Франции и Германии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery>.
3. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства: Дослідження. Проект на замовлення Координатора проектів ОБСЄ в Україні Альбени Куюмджисвої. – грудень, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://www.osce.org/uk/ukraine/75885>
4. Heidbreder E. G. Civil society participation in EU governance / E. G. Heidbreder // Living Reviews in European Governance. – 2012. – Vol. 7, № 2. – 42 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg20122/download/lreg20122Color.pdf>.
5. Nongovernmental organizations // European Commission: Employment, Social Affairs & Inclusion [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=330>.

УДК 001

Ващук О. П.,
д-р юрид. наук, професор кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
Голова Ради молодих учених при МОН (м. Київ)

ЩОДО ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», «молодий вчений – вчений віком до 35 років, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років, який має науковий ступінь доктора наук або навчається в

докторантурі», тобто це молодий представник української наукової спільноти, який знаходиться на початкових стадіях кар'єрного зростання, первинні потреби якого досить розгалужені і носять критичний характер.

Вивчення опублікованих статистичних даних та аналітичних звітів щодо проблем молодих вчених України, проведення аналізу останніх змін у освітній, науковій та економічній сферах надало можливість виділити такі рівні проблематики сьогодення молодого вченого:

1. Соціальний (наприклад, оплата праці, житло та ін.);
2. Інфраструктурний (зокрема, технічні та технологічні можливості);
3. Комунікаційний (наприклад, зв'язок, обмін, менеджмент та ін.);
4. Професійний (зокрема, кар'єрний ріст, науковий розвиток тощо).

Кожен вищезазваний рівень проблематики сьогодення молодого вченого має власне специфічне коло проблем. Так, окремі проблеми не виходять за межі одного рівня проблематики, інші мають наскрізний характер. В цілому, весь спектр такої проблематики проявляється через такі риси:

1. Соціальної структури – створення та підтримання статусів молодого вченого на рівні соціуму;
2. Професійного ринку – створення та підтримання статусів молодого вченого на рівні професійної приналежності;
3. Кар'єрної визначеності – створення та підтримання статусів молодого вченого на рівні розвитку та становлення його як наукового фахівця;
4. Комунікаційної політики – розвиток статусів молодого вченого завдяки взаємодії освіти і науки, держави, місцевого самоврядування та бізнесу;
5. Ситуативних чинників – комплексу умов, що впливають на статус молодого вченого в залежності від економічної ситуації, карантинних обмежень та ін.

Проблеми сьогодення молодого вченого спекторальні, вимагають ретельного дослідження, відпрацювання механізму вияву чинників та представлені як:

1. Низька заробітна плата молодого вченого;
2. Невисокі показники фінансового та економічного стану науки в цілому в Україні;
3. Проблеми професійної реалізації у ЗВО та наукових установах;
4. Низький рівень професійної змагальності між молодими вченими та більш досвідченими колегами;
5. Відсутність здорової конкуренції та наставництва у ЗВО та наукових установах;
6. Обмеження у кар'єрному ріст молодого вченого;

7. Брак технічних можливостей у ЗВО та наукових установах;
8. Відсутність доступу до сучасних технологічних рішень у ЗВО та наукових установах;
9. Поганий рівень інфраструктури у ЗВО та наукових установах;
10. Проблеми мобільності професійної діяльності молодого вченого;
11. Низькі можливості соціального забезпечення та відсутність статусу соціально захищеної категорії населення;
12. Не розгалуженість наявних систем заохочень на державному, регіональному та інституційному рівні для молодого вченого;
13. Штучні перепони у зацікавленості серед молодих вчених у мобільності в ЗВО та наукових установах України;
14. Відсутність житла чи можливості орендувати житло;
15. Сімейні та особистісні проблеми молодого вченого;
16. Бюрократизація освітніх та наукових процесів у ЗВО та наукових установах;
17. Низький рівень взаємодії бізнесу та науки у ЗВО та наукових установах;
18. Проблеми взаємозв'язку освіти і науки у ЗВО та наукових установах;
19. Непоінформованість, відсутність популяризації досягнень, нових розробок та винаходів молодих вчених;
20. Відсутність у молодих вчених навиків говорити «мовою» ЗВО та наукової установи, бізнесу, держави та місцевого самоврядування;
21. Відсутність інституцій в Україні, що забезпечували би зв'язок між молодим вченим і бізнесом, молодим вченим і ЗВО/науковою установою, молодим вченим і державою, молодим вченим і місцевим самоврядуванням;
22. Недосконале законодавче забезпечення (зокрема, сфера інтелектуальної власності);
23. Не достатній рівень знань та вмінь менеджменту ЗВО та наукових установ щодо комерціалізації досягнень молодих вчених;
24. Існування таких явищ, як псевдонаукові та липові дослідження, плагіат, побори та інші корупційні прояви;
25. Відсутність аудиту та виміру праці молодого вченого за науковими спеціальностями;
26. Відсутність декількох моделей управління працею молодого вченого за науковими спеціальностями;
27. Невизначеність цілей та індикаторів продуктивності молодих вчених за науковими спеціальностями;
28. Низький рівень індивідуалізму та стратифікації діяльності молодого вченого за науковими спеціальностями.

Таким чином, вище перелічені проблеми не вичерпні і їх варто більш детально дослідити з метою відповідного реагування. Зокрема,

формування реальних пропозицій та направлення їх до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національній Раді з питань розвитку науки і технологій та відповідним міністерствам, Національній академії наук, галузевим академіям наук та ЗВО.

УДК 37.016:[316.42:32]

Semenets-Orlova I.,
Doctor of Public Administration, Associate Professor,
Department of Sociology and Political Science,
National Aviation University (Kyiv)

CHARACTERISTICS OF CIVIC EDUCATION: CASE FOR SUPPORT THE CONSOLIDATION OF UKRAINIAN SOCIETY

The scholar W. Galston emphasize the importance of social wisdom in the meaning of citizenship This virtue is defined as the ability to listen to others and formulate one's own position [1]. This component of citizenship appeals to the aforementioned instrumental type of patriotism.

A well-known philosopher J. Habermas, in his work «Between Facts and Norms», argues that the normative meaning of democratic citizenship can be determined without the formation of an individual in the context of a «national state» [3]. This approach is somewhat inconsistent with our desire to combine «patriotism» and «citizenship» for their interconnection, but also takes place in scientific discourse. A theorist H. Starkey has a similar position, he claims that the concept of «citizenship» in its meaning always has a political and legal dimension. Although citizenship is in some way linked to a national concept, it is an autonomous and independent theory. In this context, H. Starkey observes that in the new concepts, citizenship exists also at supranational levels [8, p. 7]. Unlike H. Starkey, the Irish researcher M. Craith argues that although the basis of modern citizenship is the focus on civil responsibility, it is the cultural forces (the value attitude of the individual to the state, the country and its citizens) that implicitly fasten components of modern citizenship [2]. Our position correlates with the Irish researcher's point of view.

Political transit determines two main prerequisites for a successful transition to democracy: the presence of an appropriate level of national unity, political will for a democratic transition and a real struggle for democracy [7, p. 667].

In accordance with the indicated tendencies, the Ukrainian state has intensified the issue of national and patriotic education, and by the order of

the Ministry of Education and Science of Ukraine dated June 16, 2015, № 641 «On Approval of the Concept of National and Patriotic Education of Children and Youth», the Concept was approved, as well as measures for its implementation and Guidelines [5]. However, the expected effectiveness (as evidenced by our analysis of public discourse), apart from the need for additional reporting for educational institutions, has not been recorded from this Concept. The legislator in the new Law of Ukraine «On Education» (as of September 5, 2017) defined citizenship competencies in the list of key competencies-results of training at the level of full secondary education [6]. From now on, teachers are increasingly reflecting with pupils what kind of love for the school and for the Motherland is, and what each of us can do for the common good. Naturally, the government came up a little more deeply to the problem of education of the younger generation and social functions of education – through the prism of citizenship. Without a mature citizen who understands the value of public interest and demonstrates the responsible fulfilment of his civil duties, it is difficult to educate a patriot who will act constructively for the development of democracy and human rights, and not destructively. Therefore, now at the final stage of the Government's approval is the draft Concept for the Development of Civil Education in Ukraine, and the Strategy for the Development of Civil Education in Ukraine for the period up to 2022 is being developed.

The need for advanced citizenship is growing with the strengthening of Ukrainian statehood. The processes of decentralization, self-improvement of politics, a new quality of democracy and a new social reality (the need to cooperate effectively in communities for the collective good) need a new model of patriotism for modern Ukraine. Living culture requires the creation of new values, although all of them should be discussed according to the criterion of respect for human dignity [9]. Therefore, for example, the countries that are leaders in the academic performance of young people reconfigure educational systems into a value-based approach, being aware of the growing demand for the value core of the individual for peaceful coexistence in a complex world. An important characteristic of the outlook of people who have devoted themselves entirely to social activity is social service, which is associated with a sense of duty towards others. Trust, belief in justice involves the voluntary commitment of members of society to exercise public functions.

Awareness of the undeniable value of human rights lies in the meaning of citizenship. Human rights are based on key values: dignity, freedom, equality, justice. Citizens of Ukraine partly understand the nature and content of human rights, including their own meaning into this notion, focused on the overall assessment of the bad and good things that happen in the country. For example, according to the results of sociological research in

2017, 54 % of Ukrainians have never tried to defend their rights [4]. This situation is largely due to a crisis of confidence in government and public administration. And of those who tried to protect their rights, 65 % of citizens failed to do so [4]. Such a situation negatively affects not only the general level of «state optimism», but also the quality of citizenship patriotism.

At the heart of modern citizenship is the focus on civil responsibility. However, the value attitude of the individual towards the state, the country and its citizens contributes to the consolidation of society and the strengthening of the components of modern citizenship.

To succeed in a modern society, an individual is not enough to be a narrow specialist in a particular industry. Developed democracy implies that all members of society, despite their professional daily activities, must have the necessary knowledge in the field of democratic citizenship.

Today it is a positive phenomenon that the Ukrainian state has standardized the need for the development of citizenship competencies (documented in the law). However, in society there is still no clear idea of the meaningful component of these competencies and their significance. As it turned out, the environment of educational institutions, which largely shape the civil consciousness of young people, does not fully fulfill this function. In general, pupils do not have a sufficiently deep level of political knowledge, and are poorly oriented towards civil participation.

Bibliography

1. «Citizenship» in *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Available at : <https://plato.stanford.edu/entries/citizenship/>.
2. Craith, Nic M., 2004, «Culture and citizenship in Europe. Questions for anthropologist», vol. 3, pp. 289–300. Available at : <http://europe.praguesummerschools.org/files/europe/6euic.pdf>.
3. Habermas, J., 1996, *Between Facts And Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*, Cambridge, MA: MIT Press, 1996.
4. Human rights: nationwide research, 2017, United Development Programme in Ukraine. Available at : www.ua.undp.org.
5. «On Approval of the Concept of national-patriotic education of children and youth», 2015, Ministry of Education and Science. Available at : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/.
6. «On Education», Law of Ukraine, adopted 05.09.2017. Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.
7. «Political Transition Theory» in *Political Encyclopedic Dictionary*, Gorbatenko, V. (ed.) 2004, pp. 666–667.
8. Starkey, H., 2002, «Democratic citizenship, languages, diversity and human rights. Guide for the development of Language Education Policies in Europe. From Linguistic Diversity to Plurilingual Education» in *Language Policy Division Directorate of School, Out-of-School and Higher Education*, Strasbourg : Council of Europe.
9. UNESKO teaching and learning for a sustainable future. Available at : http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_b/interact/mod07task03/appendix.htm.

Kovalchuk O. S.,
PhD in Psychology, associate professor, Department of Law,
Nesprava M. V.,
Dr. Sci. in Philosophy, professor, Department
of Social and Psychological Education and Management,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Dnipro)

CIVIL, LAW AND MORAL CONSCIOUSNESS IN THE MODAL OF FUTURE LAWYERS' SOCIAL RESPONSIBILITY

The importance of social responsibility has risen unprecedentedly in a present-day situation of combating the COVID-19 all over the world. After Ukraine has implemented nation-wide quarantine measures, people have to live in lockdown and come to terms with new reality that will never be the same. This caused changes in all life areas, i.e. political, economic, educational, social and business. At the level of personality human consciousness is currently filled in most cases with fears, trepidation, desires to avoid uncertainty and to control the situation or what is worse with frustration or depression. It is people's consciousness that is one of the core components in our model of social responsibility of personality that consists of civil consciousness, law consciousness, reflection of one's action results, moral consciousness and altruism [1; 3; 6]. Civil consciousness implies social engagement, patriotism, citizenship, well-being of the community and society as a whole. There has been a sharp increase in the number of people who use social media platforms (Facebook, Twitter, YouTube, Instagram) to have a feeling of being socially engaged. Being self-isolated, teachers and students face the digital way of educational process via Google platforms or MOODLE. The younger generation have wide experience in communication through digital networks. Quite a high percentage of our students are on par with informational technologies.

As for law consciousness, this factor means an individual's legal awareness, which contains person's ideas about law and rights. Law consciousness is a sphere of human consciousness that is connected with the legal sphere phenomena. Legal awareness can be manifested at social, group and individual levels. According to A. Stolyarenko, legal awareness is a sphere of human consciousness, which is associated with the reflection of legal phenomena and legal regulation of behavior. Legal awareness is determined by person's general value orientations, his/her attitude toward social values that are protected by law [4]. Person's legal awareness is nurtured in the process of socialization. However, if a person gained legal knowledge, it does not always mean he/she would demonstrate them in his/her behavior. A person can have a profound knowledge in the law and skillfully use them

to violate the law. In most cases, following the law is connected with punishment. If the law applies equally to all people in society without exceptions and justifications, then even representatives with a low level of legal awareness will try to comply with it. Our previous studies have shown that in comparison with other factors of social responsibility, the law consciousness factor does not correlate with expert assessment of personality and academic performance [1; 3; 5].

Unlike law consciousness deals with a person's attitude toward generally accepted norms and laws, moral consciousness factor implies the unwritten rules that causes some difficulties in studying this component. Moral consciousness includes the following categories, i.e. ethical behavior that takes place when a person does things that are morally right, ethical lapse that is a temporary failure to act in the correct way, ethical issues are an area where moral behavior is important, following the ethical standard or ethical code, it is a rule for moral behavior in a particular area, a personality's moral development and its levels. In everyday life people come across various ethical dilemmas that are a choice between two actions that might both be morally wrong [7].

Our research is aimed to assess the level of social responsibility in future lawyers (N = 266, aged 17–21) in comparison with professional lawyers (N = 150, aged 25–65). The respondents were surveyed using Social Responsibility Scale (SRS-37) (Kovalchuk, Proskura, 2010) [2]. This psychodiagnostic measurement tool was tested for reliability, validity, as well as standardized (Cronbach's alpha – 0,92). The students demonstrated a moderate level of social responsibility, whereas the professionals showed a high level of social responsibility.

In conclusion, the obtained results leave us with a question as to their interpretation. On the one hand, the high level of social responsibility manifestation in adults in comparison with students can be explained by their age characteristic and more mature attitude to life. On the other hand, it might be the specific nature of law professionals sample. Finally, the perspectives of further research are to find out the firm evidence of how the social responsibility in different age groups will be affected by these factors.

References

1. Ковальчук, О. С. Операціоналізація феномену соціальної відповідальності та концепція уявлень про роботу // Науковий журнал «Організаційна психологія. Економічна психологія» / за ред. Максименка С. Д., Карамушки Л. М. – К. : «ЛОГОС». – № 3, 2015. – С. 52–58.
2. Ковальчук, О. С. Розробка опитувальника для виміру соціальної відповідальності інженера / О. С. Ковальчук, Ю. В. Проскура // Актуальні проблеми психології. – Т. 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН

України / за ред. : С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К. : Вид-во «А.С.К.», 2010. – Ч. 25/26. – С. 282–288.

3. Ковальчук О. С. Психологічні умови формування в технічних університетах соціальної відповідальності майбутніх інженерів : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.10 «Організаційна психологія; економічна психологія»/ О. С. Ковальчук. – К., 2012. – 21 с.

4. Столяренко А. М. Прикладная юридическая психология / А. М. Столяренко М. : Юнити-дана, 2001. – 639 с.

5. Augustinienė, A., Kovalchuk, O. (2012) Developing a Psychodiagnostic Tool for Measuring Social Responsibility / Lyčių lygių galimybių įtvirtinimo visuomenėje sociokultūriniai aspektai. Mokslinių straipsnių rinkinys (Vproudzhennja gendernyh pidhodiv do konsolidacii' suspil'stva social'no-kul'turni aspektu: Zbirnyk naukovyh statej). Leidykla «Technologija», K. Donelaičio g. 73, 44029 Kaunas, 45–54. – Access mode : https://issuu.com/disertacija/docs/mt_2012_social-iniu_mokslu_fakulteta.

6. Kovalchuk, O. (2010) Model of Engineer's Social Responsibility. 5th International Conference on Interdisciplinary Social Sciences Humanities (London, UK, 2–5 August 2010). University of Cambridge, Cambridge, UK. Access mode : <http://2010.thesocialsciences.com/sessions/index.html>.

7. Kovalchuk, O. S. (2010). Developing a Psychodiagnostic Tool to Measure Social Responsibility of Personality. Psychological aspects of innovative changes in organization and organizational development, 92–93.

8. Mascull B. Business Vocabulary in Use. Cambridge University Press, 2010. – 176 p.

УДК 005.336.4

Коваль Г. В.,

д-р наук з держ. упр.,
професор, завідувач кафедри гуманітарних
дисциплін та соціальної роботи,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності,

Колеснікова Є. Б.,

Голова ГО «Промінь змін» (м. Львів)

КРЕАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сьогоднішній день, коли кризи одна за одною приходять у світ, і зокрема в Україну, громадянське суспільство бере на себе функції нормалізації ситуації. Саме тому наука намагається розкрити специфіку становлення, особливості розвитку та соціальний зміст громадянського суспільства, а також дослідити питання самореалізації особистос-

ті у ньому. Суспільство зараз служить як ресурсом, що має певні права, так і відіграє роль безпосереднього генератора ресурсів, що повинні витрачатись на його користь [1].

Розвинуте громадянське суспільство, на нашу думку, повинно допомогти сучасній Україні подолати ті виклики, що гальмують її розвиток. Ось чому, так важливо залучати до активного процесу державотворення якомога більше освічених та грамотних людей, особливо молодь.

Значну роль в процесі розбудови демократичного суспільства виконують молодіжні громадські організації, успішність діяльності яких залежить від професійного управління. Не секрет, що неодмінною і обов'язковою умовою стійкого розвитку таких організацій є наявність дієвої та гнучкої системи управління, яка відповідає сучасним умовам в Україні і постійно адаптується до нових викликів. Більше того, здатність молодіжних лідерів генерувати інновації та диверсифікувати свою діяльність, успішно конкурувати на ринку і розвиватися значною мірою визначається якістю наявної системи менеджменту, її стратегічною спрямованістю і орієнтованістю на майбутнє. Саме тому вдосконалення системи менеджменту та адаптацію її до мінливих зовнішніх умов необхідно проводити постійно, швидко і, обов'язково, на якісно новому рівні [2].

Сучасні тенденції у сфері управління людським потенціалом вимагають від держави зміни підходів та інструментів розв'язання тих чи інших завдань, оскільки стандартні підходи вже вичерпали свої резерви підвищення ефективності діяльності. Одним із можливих варіантів успішних відповідей на виклики є застосування інструментів креативного менеджменту, який сприяє особистісному та професійному саморозвитку й самовдосконаленню молодого покоління, розвитку ініціативності як окремих представників, так і громадських об'єднань в цілому. Крім того, успішний креативний менеджмент дає можливість сформувати позитивний імідж організації, підвищити її конкурентоспроможність, ефективніше використовувати обмежені ресурси та відповідно, збільшити вплив на позитивні зрушення [3].

Креативне управління працює з оригінальним, творчим потенціалом людини. Методи такої роботи далеко не серійні, а здебільшого інноваційні. Все це формує інші, так звані новітні вимоги до якості трудових ресурсів. Від працівників в такому випадку потрібна наявність здатності до творчого мислення, генерації нових ідей, оригінальних рішень, а також, – здатності освоювати нові технології [4]. Креативність все більш активно проникає зі сфери мистецтва і науки в інші галузі людської діяльності. Сфера управління тут не є, і не може бути,

виключенням. Останнім часом в теорії управління все більше починають звертати увагу на питання всебічного застосовування творчого та креативного потенціалу топ-менеджерів, що, в свою чергу, позитивно впливає на розвиток громадянського суспільства.

Теорія креативного менеджменту є складовою частиною теорії творчості. А творчість, залежно від галузі використання, має багато різновидів: теорія науково-технічної творчості, теорія художньої творчості тощо, яким відповідають напрями креативного менеджменту. Водночас уся система менеджменту виводить креативний менеджмент на якісно новий рівень науковості, логічності та формалізованості [5].

У ХХІ столітті креативність розуміється як реалізація творчої думки в традиційних сферах життєдіяльності, але незвичними способами і в неординарній формі. Феномен креативності визначається як здатність особистості до варіативності, інтелектуальної мобільності, гнучкості та системної інноваційної роботи, що передує процесу творчої дії. При цьому, з однієї сторони, креативність визначається, як специфічна когнітивна властивість розуму людини, а з іншої – асоціюється зі схильністю людей до комбінаторики та синтезу якісно нових важливих ідей та нетипових рішень, що ґрунтуються на загальнодоступних даних [6].

Секрет креативності полягає в самій методології творчості – діяльності, яка продукує якісно нове, що відрізняється неповторністю та оригінальністю. А тому, на нашу думку, в соціально-управлінській та економічній галузях доцільно замість терміну «творчі управлінські рішення» використовувати термін «креативні управлінські рішення» [5].

Таким чином, беручи до уваги можливість показати чи придумати щось нове, креативність у якості здібності здатна генерувати, поєднувати та використовувати під іншим кутом зору новітні ідеї, спроможна прийняти зміни, що відбуваються, та застосовувати різноманітні можливості. Враховуючи всі ці аспекти креативності можна припустити, що вона є ефективним інструментом розвитку громадянського суспільства, а також основною умовою творчого саморозвитку кожної людини, зокрема молодії.

Список використаних джерел

1. Боковикова Ю. В. Громадянське суспільство: умови існування // Розвиток системи державного управління в Україні. Вип. № 2(49), 2015. – С. 1–6.
2. Вітвіцька О. В. Креативний менеджмент в діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Вітвіцька, О. Г. Підвальна. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/34-NIEK-2010/Economics/74728.doc.htm>.
3. Пашенко О. П. Креативний менеджмент як фактор успішності сучасного бізнесу // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. Випуск 17, 2017. – С. 406–410.

4. Клоудова И. Влияние развития креативной экономики на экономически отстающие регионы // Вопросы экономической политики. – 2012. – С. 110–125

5. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посібник / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Видавничий центр «Академія». – 2005. – 400 с.

6. Лук'яненко Д., Бурмака М., Галахова Т. Ідентифікація креативних інвестицій в глобальній економіці // Міжнародна економічна політика. – 2016. № 2 (25). – С. 7–20.

УДК 316:001.891

Сімахова А. О.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний авіаційний університет (м. Київ)

СТИМУЛЮВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДИХ УЧЕНИХ В УКРАЇНІ

Розбудова громадянського суспільства, ринкові перетворення, євроінтеграційні прагнення України актуалізують питання активної діяльності молоді країни в різних сферах життя суспільства, у тому числі й в науці. Економічне зростання та наближення України до європейських соціальних стандартів потребує розвитку наукової та інноваційної діяльності в країні [1].

Реалії сьогодення показують низку проблемних питань, що призводять до еміграції молодих науковців у пошуках більш високої заробітної плати, кращих умов і рівня життя, розвинутої інфраструктури та інших благ. За таких умов актуальним є питання мотивації та стимулювання діяльності молодих учених в Україні. У такому аспекті вбачаються пропозиції матеріального та соціально-побутового плану.

Основним стимулюванням молодих учених має бути належна заробітна плата, яка передбачається виконанням ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо державного гарантування заробітної плати «з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості в цілому по Україні» [2, ст. 36], яка на сьогоднішній день не виконується.

Важливим для мотивації діяльності молодих учених є питання стажувань, у тому числі зарубіжних, підвищення кваліфікації, що дає змогу опанувати новий досвід зарубіжних та кращих вітчизняних нау-

кових шкіл. У цьому напрямку пропонується здійснити такі основні кроки: нормативно затвердити можливість стажування, участі у проєкті за кордоном науковця з відривом від виробництва строком до 6 місяців із збереженням заробітної плати; нормативно детально врегулювати питання щодо наукових відряджень, у тому числі закордонних (ст. 33 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність») [2, ст. 33]; розробити та впровадити державну програму підтримки стажування та підвищення кваліфікації молодих учених у кращих українських та зарубіжних закладах вищої освіти та наукових установах на конкурсній основі з виділенням грантових коштів через Національний Фонд досліджень України з обов'язковим поверненням після закордонного стажування науковців до роботи у сферу науки або освіти України.

На сьогодні одним із проблемних питань виступає забезпечення молодих учених житлом та пільговими довгостроковими кредитами на будівництво, реконструкцію та придбання житла, що передбачено українським законодавством. Проте, наразі до цього часу знаходяться у стадії погодження такі нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, як Перелік категорій наукових (науково-педагогічних) працівників, яким можуть надаватися службові житлові приміщення та Порядок надання науковим (науково-педагогічним) працівникам пільгових довгострокових кредитів на будівництво (реконструкцію) і придбання житла [3, с. 3]. Прийняття та реалізація зазначених нормативно-правових актів дозволить створити належні побутові умови для діяльності молодих учених та додаткові стимули для їх наукової діяльності в Україні.

Окрім зазначених вище аспектів стимулювання молодих учених, важливим є їх професійне зростання, участь у всеукраїнських та міжнародних проєктах й конкурсах, конференціях, семінарах, тренінгах, грантах, а також підвищення соціального статусу молодого вченого в країні.

Список використаних джерел

1. Сімахова А. О. Теоретичне обґрунтування інноваційно-інвестиційних аспектів забезпечення позитивної соціально-економічної динаміки / А. О. Сімахова // Економічний простір. – 2012. – № 68. – С. 114–119.
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII від 26 листопада 2015 р. – Режим доступу : <https://zakon.help/law/848-VIII/>.
3. Рішення Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій від 6 листопада 2019 року. Про стан реалізації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». – Режим доступу : <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/37185.pdf>.

Шмагун А. В.,
канд. наук з держ. упр., доцент кафедри публічного
управління та адміністрування,
ТНУ ім. В. І. Вернадського (м. Київ)

РОЗВИТОК СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РИНКУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ

В умовах трансформаційних та кризових умов соціально-економічного розвитку країни питання забезпечення ринку праці відповідною робочою силою в затребуваних професіях стає надзвичайно важливим.

Зараз в Україні обсяг підготовки молодих робітників регулюється шляхом формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робочих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Критеріями формування державного замовлення є:

- задоволення потреб усіх сфер суспільного життя в персоналі з урахуванням середньострокового прогнозу (частка людей, що мають відповідну освіту в структурі працездатного населення);
- підвищення освітнього потенціалу населення;
- вартість послуг з підготовки одного кваліфікованого працівника, спеціаліста, аспіранта, доктора, підвищення кваліфікації та перепідготовки однієї особи за бюджетні кошти (орієнтовна середня вартість навчання одного кваліфікованого працівника, спеціаліста, аспіранта, докторанта за рівнем освіти, вченим ступенем та формою навчання) [2].

У той же час досі не існує механізму контролю за обсягом та якістю навчання за державними замовленнями, держава контролює лише фінансову складову цього процесу. Поняття «виконання державного замовлення» законодавчо не затверджено, тобто фактичні обсяги підготовки спеціалістів НЕ контролюються та залишаються невідомими. Як результат, молоді працівники, які не користуються попитом на даний момент, виходять на ринок праці; на основі цього зростає конкуренція і виникає дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією.

Реалізація процесу прогнозування вимог праці стикається з додатковими труднощами, серед яких: незбалансована економіка, недостатня увага до проблем прогнозування розвитку ринку праці роботодавцями та працівниками, відсутність єдиних методичних підходів до

прогнозування; проблема наявності інформації про потреби економіки у праці тощо. Ефективне прогнозування потреб ринку праці за професіями та спеціальностями неможливе без створення інтегрованої системи, яка контролює та прогнозує розвиток ринку праці на високому професійному рівні.

Вирішення цього складного питання має відбуватися не лише на державному рівні, а й у конкретному регіоні. У цьому випадку значний вплив здійснюють державні органи, зокрема регіональні служби зайнятості, і здійснюватимуть моніторинг ринку праці. Для цього регіональні центри зайнятості повинні мати у своєму арсеналі необхідні інструменти, методи та засоби, необхідні для ефективної реалізації процесу прогнозування [3].

У цьому аспекті необхідно запровадити нову систему моніторингу та прогнозування, яка враховуватиме, насамперед, потреби роботодавців. Основними суб'єктами формування державного замовлення спеціалістів, наукових, педагогічних та робітничих кадрів повинні бути роботодавці, які надаватимуть реальну інформацію про майбутні вимоги праці до певних професій (на основі стратегій розвитку підприємств установ, організацій та області), а також висувують свої вимоги до якості освіти та практичних знань молодих спеціалістів.

Оцінка вимог праці та прогнозування стану ринку праці на майбутнє є складним процесом, під час реалізації якого обробляється великий обсяг інформації. Ефективний моніторинг та прогнозування ринку праці молоді повинен охоплювати всі можливі джерела інформації, які працюють з роботодавцями: анкети, телефонні опитування роботодавців, робота з фокус-групами тощо.

З метою створення механізму оцінки короткострокового прогнозування тенденцій попиту на професії вчені Інституту підготовки Державної служби зайнятості України розробили методiku та інструменти для забезпечення такого прогнозування. Методика передбачає проведення регулярними та регіональними центрами зайнятості регулярних опитувань роботодавців щодо впровадження кількісних та якісних соціальних методів [4].

Розглядаючи питання прогнозування потреб ринку праці та забезпечення роботодавців робочою силою, необхідно звернути увагу на орієнтацію, схильності та уподобання сучасного молодого покоління. На формування попиту на освітні послуги серед молоді часто впливають такі непередбачувані фактори, як думка батьків, друзів та оточення, мрії, схильності та здібності молодої людини, фінансове становище сім'ї, престиж професії в суспільстві, рекламні кампанії навчальних закладів тощо.

Для забезпечення ринку праці робочою силою відповідно до прогнозованих потреб у кваліфікованій робочій силі, сформованій на короткостроковий період, важливим є професійне спрямування молоді. Основою якісного насичення українського ринку праці професійними кадрами є проведення цілеспрямованої профорієнтаційної роботи серед молоді саме в період навчання в школі. В Україні найбільшу роль в організації профорієнтаційної роботи відіграють центри зайнятості. Однак навчальні заклади, а саме школи повинні активно працювати в галузі профорієнтації учнів, в цьому аспекті доцільно залучати батьків та роботодавців до тісної співпраці в рамках соціального діалогу, де молодь також повинна бути присутньою як об'єкт профорієнтація [1].

Таким чином, відповідно до розробленої методики оцінки стану молодіжного ринку праці та вимог праці на короткий термін, процес оцінки потреб ринку праці та надання відповідної робочої сили регіональному ринку праці передбачає реалізацію декількох етапів:

I етап. Визначення пропозиції робочої сили у професійному контексті серед людей, зареєстрованих у центрі зайнятості.

II етап. Визначення потреб у праці шляхом збору інформації від суб'єктів господарювання.

III стадія. Оцінка короткострокових вимог праці на регіональному ринку праці.

IV стадія. Розрахунок вимог до робочої сили для кожного регіону шляхом визначення потреб по кожній професії та її підсумовування по всіх регіонах.

V етап. Проведення профорієнтації відповідно до даних про прогнозовані потреби ринку праці в майбутньому, формування баз виробничої практики для студентів. Загалом, першочерговим завданням механізму державного регулювання молодіжного ринку праці є збалансування пропозиції робочої сили з попитом на персонал певних професій.

Це систематичне поєднання прогнозує потреби економіки у робочій силі та ефективну професійну орієнтацію молоді. Для ефективної оцінки потреб та забезпечення рівноваги на регіональному ринку праці молоді, насамперед необхідно розробити та затвердити єдину методологію оцінювання; Необхідно внести зміни до чинного законодавства щодо зобов'язання роботодавців робити прогностичні оцінки потреб у персоналі на наступний період та надавати інформацію про залишки персоналу в професійному контексті. У свою чергу, розрахунок, інформацію та прогнозування потреб у працівниках слід віднести до центрів зайнятості, які здійснюватимуть основну роботу на регіональному рівні.

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення. Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // ВВР, 2013, № 24, ст. 243 URL : <http://zakon3.rada.gov.ua>. (дата звернення : 22.04.2020).
2. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки та внесення [...] : Постанова КМУ, Програма, від 18.02.2016 № 148 URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/>. (дата звернення : 23.04.2020).
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Президент України; Указ, Стратегія від 25.06.2013 № 344/2013 URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/>. (дата звернення : 25.04.2020).
4. Про освіту: Закон від 23.05.1991 № 1060-XII // ВВР, 1991, № 34, ст. 451) URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/>. (дата звернення : 26.04.2020).

УДК 316.023.6:378.017

Білецька Т. В.,

канд. соц. наук, доцент кафедри психології та МПЗ
Нац. академія Державної прикордонної служби України
ім. Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ, ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Надзвичайно важливою й вельми актуальною проблемою політичного розвитку сучасної України є питання формування громадянського суспільства. Цілковито упевнено можемо констатувати, що йдеться про існування України в новітній системі цивілізаційних координат третього тисячоліття, яка актуалізуватиме перед країною досить гострі проблеми на випробування її спроможності «скочити на підніжку поїзда», що вже стрімко набирає рух до нової формації, чи залишитися осторонь, на задвірку світової цивілізації?

Не так вже й давно, в добу «романтизму» новонародженої незалежної Української держави нам здавалося, що достатньо закріпити в Конституції положення про демократичний устрій держави, як демократія, наче магія, власноруч прийде до українського загалу. Але з часом з'ясувалося, що шлях до справжньої демократії важкий, болісний і тривалий. Логіка цього шляху підкоряється певним законам і закономірностям, приховує в собі ризики і небезпеки, про які ми навіть не здогадувалися.

У цілому ми виявилися не готовими досягнути зміст думки про те, що демократизація як процес перетворення суспільства і держави з тоталітарних на демократичні є не вольовим ривком національно-

демократичних сил (передусім політико-управлінської еліти), що витягнуть за собою всю країну, все суспільство. Це – певні правила і процедури руху в політичному просторі, які базуються на відповідній системі ціннісних координат.

Як слушно зауважує відомий вітчизняний соціолог В. Степаненко, громадянське суспільство є поняттям, символічним полем, розгалуженням соціальних інститутів, практик та цінностей, яке охоплює комплекс основних характеристик та параметрів суспільної життєдіяльності, яка відокремлена від держави і є само організованою [8, с. 6].

Найбільшою мірою ціннісний колапс відчула на собі молодь. Адже ця соціально-демографічна група найбільш чутливо сприймає суспільні проблеми та протиріччя, тому духовна криза радянського суспільства чи не найяскравіше відбилася в її свідомості, серйозно позначилася на громадянській та політичній активності.

Адже трансформація всіх сфер життя соціуму різко переформатує соціальні умови становлення молоді. Це детермінує якісні зміни в характер її залучення в суспільні, в тому числі і політичні, відносини, впливає на специфічні соціальні і політичні інтереси молоді. В умовах перманентних трансформацій політична соціалізація втрачає консервативну складову, так як не спроможна належним чином залучити індивіда в політичні відносини, що сформувалися, не передає усталену систему цінностей і норм поведінки. Такої системи наразі просто не існує [5, с. 33].

Усім нам добре відомо, що цінність володіє певною стійкістю і здатна здійснювати зворотній вплив на потреби і інтереси, а зміст цінностей зумовлюється характером соціальних відносин у тому вигляді як ці відносини закріплені в суспільній свідомості, еталонах культури різних прошарків суспільства. Аналіз динаміки ціннісних орієнтацій населення України за період незалежності, представлений низкою публікацій відомого вітчизняного соціолога А. Ручки, він відзначає, що відбулося «посилання вітальних цінностей, які виступають основою ціннісної свідомості громадян», «помітне зростання важливості для людей синдрому певних соціальних і самореалізаційних цінностей», «не набули належного рівня важливості цінності освітнього та культурного зростання», «помітно втратив рівень своєї важливості також синдром певних громадянських, демократичних та ринкових цінностей» [3, с. 10].

До того ж, передача від покоління до покоління основних норм і цінностей у перехідний період відбувається досить складно. Серед представників середнього та старшого покоління переважають минулі ціннісно-політичні орієнтації, традиційні стереотипи політичного мис-

лення і поведінки, що неминуче вступає у конфлікт із багатьма прагненнями й установками молодого покоління. Об'єктивними причинами протиріччя як природного процесу соціалізації є розбіжності у віці, знаннях соціальному досвіді. До суб'єктивних причин можемо віднести непорозуміння у виховних орієнтаціях батьків, суперечності між старими та новими поглядами, традиціями, звичаями [5, с. 38].

Усе це позначається на процесах формування громадянського суспільства в сучасній Україні і супроводжується низкою труднощів та перешкод. Адже, як зауважують ряд дослідників, громадянське суспільство, навіть в контекстах розвинутих демократій не видається фіксованим раз і назавжди досягнутим станом, це – процес, який вимагає суспільно-громадянських зусиль по його підтримці та відтворенню у нових актуальних формах.

Саме громадянське суспільство примушує формальну демократію «працювати». Як переконливо доводить американський логік і філософ Хіларі Патнем, горизонтально організовані добровільні асоціації, які перетинають вертикальні соціальні розподіли в суспільстві, є більш сприятливими для розширення соціальної кооперації, для формування норм доброзичливої взаємності і, таким чином, для становлення ефективної демократії, аніж ієрархічні або клієнтистські структури [1, с. 28].

Отже, громадянська культура «узагальної довіри» та соціальна солідарність громадян є важливими показниками розвинутого і стабільного громадянського суспільства. Чи не є переважно негативний потенціал «узагальної довіри» українського суспільства одною із причин «замороженого» стану українських реформ та проявів стагнації демократичного процесу?

Аналіз моніторингових досліджень серед різних вікових груп сучасного українського соціуму, зокрема молоді фіксує критично низький рівень довіри до всіх базових соціальних інститутів. Середній бал довіри щодо цих інституцій за п'ятибальною шкалою (від 1 «зовсім не довіряю» до 5 «цілком довіряю») не перевищує 3 тієї символічної статистичної межі, яка умовно відокремлює довіру від недовіри громадян. Натомість, сфери наближені до приватного світу особи такі як, сім'я, родичі, колеги, сусіди, стабільно користуються більшою довірою молоді [6, с. 6].

Отже, аналіз рівня сформованості громадянських цінностей в свідомості молоді підтверджує складність та проблемність процесів формування громадянського суспільства загалом. Ці процеси є тривалими і потребують, в першу чергу, суттєвих змін на рівні масової свідомості кожного із нас. Тут на думку спадають слова однієї із проповідей Іоанна-Павла II: Там, де не згодні життям платити за збереження гідності – там, врешті, розплачуються гідністю за збереження життя.

Список використаних джерел

1. Александер Дж. С. Парадокси громадянського суспільства // Соціологія : Теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 4. – С. 27–41.
2. Андросенко Т., Костенко Н., Макеєв С., Малес Л. Медиа в выборах: между политикой и культурой. – ИС НАНУ, 1999. – 429 с.
3. Балакірева О. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві // Український соціум. – 2007. – № 2 (19). – С. 7–19.
4. Барков В. Ю. Украина сегодня: политические, социальные и национальные детерминанты развития – К. : Стило, 1998. – 220 с.
5. Білецька Т. Соціально-психологічні чинники політичної соціалізації сучасної української молоді // Збірник наукових праць Національної Академії Державної прикордонної служби України. Серія : психологічні науки / гол. ред. О. Ф. Волобуєва. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2019. – № 3(14). – С. 32–47.
6. Білецька Т. Формування громадянського суспільства в Україні: ціннісний аспект // Становлення громадянського суспільства: європейський досвід та українські реалії : збірник матеріалів круглого столу. – Кам'янець-Подільський, 2015. – С. 4–7.
7. Головаха Є. І. Суспільство, що трансформується. Досвід соціологічного моніторингу в Україні. – К. : Логос, 1997. – 156 с.
8. Степаненко В. Соціологічна концепція громадянського суспільства в пострадянському контексті // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – № 3. – 2000. – С. 5–21.

УДК 316.4

Накашидзе І. С.,

канд. філол. наук, доцент кафедри українознавства,
Дніпровський національний університет залізничного
транспорту імені академіка В. Лазаряна (м. Дніпро)

ПРОБЛЕМА ОСВІТНЬОЇ ЕМІГРАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Після анексії Криму та початку війни на Донбасі розпочалась п'ята хвиля еміграції з України. Спричинена вона насамперед політичними та економічними чинниками. Переважно дослідники відзначають її трудовий характер. Проте досить значну частину тих, хто виїздить за кордон, становить молодь. Звичайно, якщо брати термін «молодь» у широкому розумінні (тобто люди до 35 років), то досить великий відсоток буде так званих «заробітчани». Але сучасна еміграція носить також і навчальний характер, адже багато людей віком від 18 до 25 років їдуть на навчання. Переважно у країни ЄС. Останнім часом ця тенден-

ція набула значного розмаху, і це відчули на собі українські ЗВО, де щорічно спостерігається катастрофічні недобір абітурієнтів.

Що ж змушує молодь ще у досить юному віці їхати з України? Серед причин можна виділити такі: вступ без ЗНО, така ж вартість навчання, як і в українських ЗВО (а подекуди і менша); можливість навчатись безкоштовно за різними освітніми програмами; можливість подальшого працевлаштування за кордоном. Освітня міграція зазвичай оцінюється як позитивне явище для країни походження студентів свідченням так званої навчальної мобільності, підвищення якості освіти, налагодження контактів та удосконалення іноземної мови. «Чим більша мобільність молоді, тим вище її подальша соціальна активність» [3, с. 161]. Проте у випадку сучасної української молоді навчання за кордоном загрожує Україні втратою інтелектуального потенціалу у разі неповернення після закінчення навчання. Адже більшість абітурієнтів розглядають таку освіту як своєрідний соціальний ліфт, що дає можливість вийти на ринок праці країн ЄС. «Аналітики CEDOS стверджують, що 2/3 студентів, які навчаються в іноземних вузах, шукатимуть спосіб продовжити навчання, почати стажування або знайти роботу за кордоном. І тільки у разі відсутності будь-яких можливостей в Польщі вони повернуться в Україну» [1]. Тобто значна частина молоді не бачить оптимістичного майбутнього для України.

Освітня еміграція також спричиняє кризу вищої освіти в Україні. На жаль, вирішення цієї проблеми поки що залишається поза межами уваги уряду. «Забезпечення гнучких міграційно-поворотних орієнтацій студентів і повернення до України з метою майбутньої професійної діяльності можливо лише за певних умов, що стосуються, перш за все, професійних можливостей» [2, с. 250]. Створити такі умови можливо лише завдяки відповідним програмам повернення інтелектуальних ресурсів до України, але на сьогодні таких програм майже немає. На нашу думку, також варто піднімати престиж вищої освіти серед школярів, знаходити нові шляхи та розробляти стратегію мотивації навчатись в Україні. Також перспективним буде активізація співпраці між Україною між українськими ЗВО та провідними навчальними закладами світу, створення спільних освітніх програм. Тоді студенти в Україні зможуть отримувати дипломи закордонного зразка і залишатись тут. Таким чином можна буде і в подальшому уникнути проблем із браком кадрів. Саме тому над питаннями трудової та освітньої міграції треба починати активно думати зараз на державному рівні, щоб уникнути ще більших проблем у майбутньому.

Отже, масова міграція української молоді за кордон має як позитивні, так і негативні сторони. Проте необхідно якомога швидше намагатись зменшити відсоток негативних, адже це може мати погані наслід-

ки для майбутнього України, а саме молодь є основною силою його розвитку.

Список використаних джерел

1. 8 фактів про емігрантів як натяк на майбутній брак кадрів. Режим доступу : <http://persona.pumb.ua/ua/club/digest/detail.php?CODE=8-faktov-pro-emigrantov-kak-namek-na-budushchuyu-nekhvatku-kadrov-> (дата звернення : 27.04.2020).

2. Малиновська О. А. Міграція і міграційна політика : навч. посіб. – К.: Центр наукової літератури, 2010. – 304 с.

3. Смалійчук Г. В. Еміграція студентської молоді та її вплив на людський капітал України // Соціально-трудові відносини : теорія та практика : зб. наук. – К. : КНЕУ, 2012. – № 2. – С. 160–164.

УДК 658:001.895

Кирилюк В. В.,

канд. екон. наук, старший викладач кафедри управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана» (м. Київ)

АКАДЕМІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО МОЛОДОГО ВЧЕНОГО: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Питання академічного підприємництва молодих вчених в Україні за сучасних умов є надзвичайно важливим та актуальним. Якщо розглянути основні ключові проблеми України: технологічні стандарти приватного сектору економіки, у середньому, значно відстають від світового рівня. Це особливо характерно для сектору малих і середніх підприємств. Водночас, українські підприємства є менш інноваційними порівняно з аналогічними закордонними компаніями. Крім того, Україна значно потерпає від витоку кадрів, адже кваліфіковані й талановиті люди залишають країну.

Варто звернути увагу на науково-технічний потенціал України, який на сьогоднішній день представлений понад 200 вищими навчальними закладами, близько 1 млн. студентів та 60 тис. викладачів з науковими ступенями, біля 45 тисяч доцентів та професорів, Національна академія наук із 170 науково-дослідними інститутами та 18000 співробітників, декілька інших національних академій наук; десятилітні традиції визнаних у світі досліджень. Однак стартап компанії випускників

та спіноф підприємства, створені в науковому секторі, не надто допомагають у вирішенні перелічених вище економічних проблем [1, с. 5].

Водночас вітчизняні вищі навчальні заклади (далі ВНЗ), академічні та науково-дослідні інститути недостатньо активно переорієнтовуються на ринкові засади. За таких умов побудова сучасних відносин «наука-економіка» та підготовка до самозайнятості – це абсолютно новий виклик для українських ВНЗ. Особливого значення академічне підприємництво набуває для молодих вчених [2].

У світовій економіці модель ВНЗ, що існувала дотепер і базувалась на поєднанні освітньої та наукової функцій, трансформується у напрямі активної підтримки підприємництва, зокрема підготовки студентів та працівників до самореалізації у сфері бізнесу, тобто університет стає ще і центром підприємництва. Дослідницький університет – це добре зарекомендована у світі сучасна форма інтеграції освіти і науки. У структурі більшості закордонних університетів є відділи, відповідальні за зв'язок університету і бізнесу. Вони мають різні назви – центри чи офіси трансферу технологій, відділи інтелектуальної власності, ліцензування чи патентування тощо. Але сутність залишається незмінною: під одним дахом зібрано всі функції, що необхідні для передавання розробок університету споживачам з максимальною для нього вигодою. Прийнято широко трактувати академічне підприємництво як підприємництво академічного середовища – студентів, докторантів, академічних кадрів та працівників адміністрації [3, с. 188].

Сучасний молодий вчений, який бажає займатися академічним підприємництвом стикається з рядом факторів, які протидіють успішності його реалізації в цій сфері – від бюрократичних перешкод до фінансово-матеріальних.

В Україні вчені часто прагнуть до патентування своїх винаходів і результатів наукових досліджень, оскільки патенти є важливим показником оцінки їхньої продуктивності. Патенти, а також інші об'єкти інтелектуальної власності належать установі, у якій працюють дослідники. Насправді, законодавство України не дає чіткої відповіді на питання про те, хто володіє правами на об'єкти інтелектуальної власності, створені з використанням державних коштів. Відсутність чіткої відповіді на це питання спричиняє негативні економічні наслідки, оскільки розробник інтелектуальної власності не впевнений у тому, що права власності будуть належати йому, а отже не зацікавлений у їхній подальшій комерціалізації [1, с. 23].

Вищі навчальні заклади та науково-дослідні інститути можуть зробити для розвитку академічного підприємництва набагато більше, ніж

вони це роблять сьогодні, без жодних змін у регулюванні або без додаткових ресурсів. Передусім тому, що університети та науково-дослідні інститути України мають право самостійно змінювати навчальні програми та обирати професорсько-викладацький склад. Зокрема, у межах повноважень цих установ включати до навчальних програм усіх факультетів та всіх курсів таку навчальну дисципліну, присвячену розвитку підприємницької діяльності, як бізнес-планування [1, с. 21].

Виходячи з вище зазначеного, можна окреслити основні напрями розвитку академічного підприємництва молодих вчених в Україні:

- розширення тематику конкурсів для молодих вчених з метою фінансування інноваційних проєктів;
- збільшення обсягів фінансування систем грантової підтримки, в тому числі, з боку МОН та НАН України;
- забезпечення надання молодим науковцям, науковим (науково-педагогічним) працівникам пільгових довгострокових кредитів (зокрема, шляхом введення відповідної державної цільової програми) на будівництво (реконструкцію) та придбання житла з використанням механізмів здешевлення вартості іпотечного кредитування;
- забезпечення розвитку системи інноваційних посередників (центри трансферу технологій, інноваційні центри, центри підтримки інновацій, бізнес інкубатори, бізнес акселератори тощо);

Список напрямів розвитку академічного підприємства не є вичерпним і може постійно доповнюватися чи видозмінюватися в залежності від економічної, політичної ситуацій в країні та світі. Розвиток академічного підприємництва буде позитивно впливати на розвиток конкретного ВНЗ не лише завдяки покращенню наукового іміджу університету, але й підвищенню якості освітніх послуг, активізації взаємовідносин з бізнес-середовищем, збільшенню доходів від співпраці та трансферу технологій до фірм випускників та позитивно впливатиме на становлення молодих вчених в українській та світовій науці.

Список використаних джерел

1. Кнут А., Красовська О. Академічне підприємництво в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://fnst.org/sites/default/files/uploads/2016/08/08/aeinukraineukr4web.pdf>.

2. Чухрай Н. І. Академічне підприємництво за кордоном та в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12705/1/068_Akadem %D1 %96chne %20p %D1 %96dpri %D1 %94m_448_458_714.pdf](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12705/1/068_Akadem%20%D1%96chne%20p%D1%96dpri%D1%94m_448_458_714.pdf).

3. Matusiak K. B. Uczelniany inkubator przedsiębiorczości // Edukacja dla rozwoju innowacyjnego w Polsce. Pod red. Szablowski J. – Warszawa/Białystok : KRUN, 2001. – S. 187–196.

Лапшин С. А.,
канд. іст. наук, доцент кафедри правових наук та філософії,
Вальчук О. І.,
канд. іст. наук, старший викладач кафедри
правових наук та філософії,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського (м. Вінниця)

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Розвиток України як незалежної держави – це тривалий процес повернення до власної ідентичності, відновлення історичної правди та справедливості, пошук союзників та нових шляхів розвитку. Сучасний етап характеризується оновленням векторів політики, складними зовнішньополітичними та внутрішньоєкономічними перетвореннями, а також появою нового покоління громадян, які позбавлені залишків ідеології минулого. Це час, який можна вважати критичним для держави, при якому вона перейде на якісно новий рівень або ж залишиться у невизначеності та хаосі. Важливе місце у цій системі належить молоді. Адже саме її потужна державницька, патріотична та активна громадянська позиція визначатиме майбутнє.

У зв'язку з цим, як зазначає О. Каретна, особливої актуальності набувають пошуки не тільки нових форм участі молоді в соціально-політичному житті країни, але й створення інноваційних умов та можливостей для вирішення особистих проблем та проблем держави в цілому. Молодь завжди гостро реагує на соціальні та політичні процеси і, як не парадоксально, є першою жертвою тих чи інших перетворень. З молоддю доводиться рахуватися як з силою, яка вже сьогодні в багатьох аспектах визначає політичний, економічний і соціальний, культурний розвиток сучасного суспільства [1, с. 256]. Водночас молодь є найбільш вразливою категорією населення. Їй притаманне переважне емоційне сприйняття дійсності, недостатній життєвий досвід, а також несформованість світоглядних принципів. Крім того, молодь мало цікавиться політичними подіями та процесами, надаючи перевагу іншим сторонам суспільного життя.

За результатами всеукраїнського опитування «Молодь України 2017», яке здійснили Центр «Нова Європа» та Фонд ім. Фрідріха Еберта спільно з соціологічною компанією GfK Ukraine, 65 % молодих людей політикою не цікавляться взагалі або переважно. Найцікавішою для української молоді є політика України на загальнонаціональному рівні: тих, кому дуже цікаво та скоріше цікаво – 13 % від усіх опита-

них. Бути політично активним важливо лише для кожного п'ятого українця. Щодо політичних лідерів, то рівень недовіри до них серед молоді є рекордним – їм абсолютно не довіряють і скоріше не довіряють три чверті молоді України (74 %) [2, с. 7].

Результати репрезентативного соціологічного дослідження «Молодь України – 2018» показують, що лише 8,9 % молоді постійно стежать за політичним життям в Україні, а 29,5 % респондентів взагалі не цікавляться політикою, у той час як 31,9 % дуже рідко проявляють інтерес до політичного життя. Головними чинниками низької політичної активності сучасної молоді визначені наступні: зневіра щодо важливості своєї громадянської позиції, недовіра політикам та владі, низька самооцінка власної політичної культури, відсутність достовірної інформації та джерел, які об'єктивно висвітлюють політичні події. 86,7 % молоді не мають членства у політичних партіях та 80,5 % не має досвіду участі в будь-якій з організацій громадянського суспільства [3, с. 10–11]. Зауважимо, що аналізуючи політичні погляди молоді, ми опираємося на вікову категорію 14–34 роки, відповідно до вибірок загальноукраїнських соціологічних досліджень.

Опитування громадської думки та соціологічні дослідження, популярські гасла політиків, численні сюжети у ЗМІ виносять на широкий загаль наступні напрямки соціальної, економічної, політичної трансформації українського суспільства: реформи освіти, спрямовані на виховання національно свідомої молоді; перейменування вулиць, міст, підприємств тощо на честь борців за незалежність України, видатних постатей України; прийняття податкового кодексу, легалізація тіньової економіки; соціальний захист, зарплата не нижче прожиткового мінімуму; скасування пільг чиновникам і депутатам; скорочення управлінського персоналу; впровадження програми, спрямованої на забезпечення юридичного та соціального захисту дитини; заохочення до видання україномовної літератури (наукової, технічної і художньої), преси, програм радіо, телебачення; боротьба з корупцією, криміналізацією суспільства; спорудження пам'ятників видатним постатям України [1, с. 257–258]. Молодь у більшій або в меншій мірі їх підтримує, або ж виявляє нейтральну позицію.

Таким чином, сьогодні ще зарано говорити про достатній рівень сформованості політичних поглядів, а також політичної активності сучасної молоді. Чимало проблем потребують негайного вирішення. Адже лише системна політична освіта, підвищення рівня довіри до влади дадуть змогу вдосконалити та пришвидшити реформаційні процеси. Позитивні зрушення у цьому напрямку дозволять акцентувати увагу на важливості рішень та власної позиції молодих людей для майбутнього держави.

Список використаних джерел

1. Каретна О. О. Політична активність молоді як умова соціально-політичних трансформацій в Україні // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / гол. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія»: Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. Вип. 44. С. 254–265. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1580/Keretna.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення : 09.05.2020).

2. Результати загальнонаціонального опитування. Українське покоління Z : цінності та орієнтири. К. 2017. URL : http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf (дата звернення: 08.05.2020).

3. Молодь України – 2018 / Результати репрезентативного соціологічного дослідження. Київ : ДП «Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України», 2018. 72 с. URL : http://www.dsmsu.gov.ua/media/2019/01/08/9/Doslidjennya_broshyrua.pdf (дата звернення : 08.05.2020).

УДК 316 10.23683/2227-8656.2018.6.16

Гавриленко Н. В.,

канд. екон. наук,
доцент кафедри обліку і економічного аналізу
ПФ НУК ім. адм. Макарова (м. Первомайськ)

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Економічну поведінку сучасної української молоді, як і представників інших соціальних груп, можна розділити на ряд різновидів: розподільчу, виробничу, обмінну і споживчу, причому остання відіграє в соціалізації підростаючого покоління ключову роль. Остання обставина зумовлена тим, що молоді люди в меншій мірі інтегровані в високотехнологічне виробництво, ще тільки навчаються займатися комерцією або фінансовими операціями, але при цьому є активними споживачами товарів і послуг (у тому числі освітніх). Разом з тим в сучасному суспільстві саме споживання інтенсифікується в якості головної соціалізуючої і глобальної цінності, часом навіть вступаючи в резонанс з цінностями праці.

Економічна соціалізація, що включає в себе засвоєний індивідом досвід і набір певних цінностей (економічну культуру), таким чином виступає в якості такої культурної субстанції, яка впливає на актуалізацію того чи іншого типу економічної поведінки (виробничої, споживчої, підприємницької та ін.), багато в чому виходить з сукупності

діючих звичок (габітус). Тому економічна соціалізація багато в чому залежить від виховання, в рамках якого, як правило, засвоюються переважують практики економічної поведінки. У зв'язку з цим завжди можна говорити про поколінські зрушення, коли габітуси під впливом реформ і системних змін трансформуються (протягом 10–20 років).

При цьому зрозуміло, що культурні традиції і звички здатні до змін, причому найбільш вразливою частиною таких трансформацій є, як правило, підростаюче покоління [1]. Так, наприклад, аналіз ціннісних установок молоді на працю сучасної молоді не є визначальним, вірніше, сама праця не сприймається ними як головна цінність, а як скоріше необхідність, тому в більшості випадків респонденти відповідають, що «краще не працювати, якщо можна не працювати, а якщо працювати, то тільки в тій мірі, в якій праця оплачується, і щоб при цьому праця не заважала іншим сферам життя» [2]. Отже не потрібно звинувачувати молодь у певній аморальності, лінощах і пов'язаних з ними установками на дармоїдство, вона лише висловлює загальний настрій сучасного соціуму, в якому споживання володіє (на рівні переживання масової суб'єктивності) більшою цінністю, ніж власне праця.

Ситуація, що склалася також в значній мірі сприяє розвитку кліпової свідомості молоді, до того ж, як зазначає Ф. І. Гиренок, «clipping «познає всього лише добірку газетних вирізок на певну тему. Кліп простий, як натюрморт. Це клопот, частина, яка не відсилає до цілого. І одночасно кліп вимагає мрій, фантазій, якими заповнюється місце відсутнього цілого» [3]. Таким чином, глобальна мережа Інтернет представляє різноманітність інформації кліпового характеру, тобто в значній мірі фрагментованої (найчастіше вирваної з одного контексту і перенесеної в інший), що призводить до появи вигаданої (фейкової) реальності, де вигадка змішується з реальними подіями.

Важливо відзначити, що економічна поведінка молоді виявляє тенденції до віртуалізації за допомогою Інтернету, значно зросло споживання інформації переважно розважального, часто платного контенту. Але разом з тим виникли нові ризики, пов'язані з порушенням в молодіжному середовищі етичних норм, виникненням адиктивної поведінки і маніпулюванням свідомістю в умовах віртуальної реальності. «Якщо світ реальний накладає обмеження, зобов'язання, норми та ін., то світ віртуальний ці обмеження знімає. Все, що заборонено в реальному світі, дозволено в світі інформаційному. Механізм забороненого плоду спрацьовує безпомилково, залучаючи більшість молодих людей [4]. Однак у цьому випадку необхідно враховувати потенціал економічної соціалізації молоді за допомогою (різноманітних інформаційних ресурсів) мережі Інтернет, яка надає можливості не тільки для конструювання ідентичностей, пошуку друзів, а й для комерції.

У зв'язку з цим необхідно вказати на те, що багато підприємливих люди з числа так званої креативної молоді також навчилися користуватися Інтернетом як джерелом і засобом отримання прибутку. Тому в зв'язку з розвитком блогосфери і монетизацією наданого блогерами контенту необхідно відзначити позитивні можливості, які надає Інтернет (перш за все такого майданчика, як YouTube) саме молодим людям (блогерам) в плані культурного розвитку і заробітку грошей. Таким чином, останнім часом відкриваються нові сторони монетизації інтернет-контенту, пов'язані з перетворенням інтернет-каналів (блогів) в автономні засоби масової інформації.

У ряді досліджень також досить справедливо акцентовано увагу на те, що гедоністичні цінності суспільства споживання вже значно вкоренилися у свідомості молоді шляхом впливу комерційної (масової) культури [5]. В цілому даний процес сприяє тому, що в суспільстві (переважно споживачів) на перше місце висуваються саме інструментальні, а не термінальні цінності. До того ж продовжує посилюватися в значній мірі (опосередкована) культурна залежність від глобальної економіки і її найбільш сильних гравців. Тобто, незважаючи на ідеологічне (причому багато в чому декларативне) протистояння колективному Заходу, триває культурна вестернізація українського суспільства, особливо молоді, основним тригером якої продовжують залишатися цінності споживання.

Тому останнім часом можна цілком очікувати подальше зміщення габітусу української молоді в сторону диференціації і ускладнення споживчих практик, звичайно ж, при обліку того, що розглянута група все-таки являє собою класово розділену спільність. Тому демонстративне споживання і багато в чому символічне споживання в умовах української соціально-економічної дійсності продовжують залишатися привілеєм досить невеликої частини населення, в тому числі і молоді. Отже, можна говорити про те, що споживання в більшому ступені для молоді є уявною цінністю, ніж реальною.

При цьому виховання грамотних споживачів входить в програми провідних інститутів соціалізації, включаючи освіту. В рамках даної теми дослідження можна констатувати, що споживання в процесі економічної соціалізації сучасної української молоді займає все більш міцні позиції, що пов'язано із загальноосвітніми тенденціями комерціалізації сфери дозвілля, освіти, сексуальних відносин і обміну інформацією.

Разом з тим незадоволеність своїми споживчими можливостями багато в чому сприяє фрустрації підростаючого покоління, що здійснюється в цілому на тлі зростання транспарентності сучасного українсь-

кого суспільства. Незважаючи на досить високу цінність підприємництва в сучасному суспільстві, багато молодих співвітчизників не прагнуть мати власний бізнес, в більшості випадків не маючи для цього адміністративної підтримки і відповідних соціальних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Ментальные программы и модальные модели социального поведения на Юге России : монография / отв. ред. А. В. Лубский. М. : Социально-гуманитарные знания, 2017. С. 350–357
2. Семенова Л. А. Особенности профессионально-трудового самоопределения молодежи // Вестник Института социологии. 2011. № 2.
3. Гиренок Ф. И. Клиповое сознание. М., Проспект, 2018 г. 256 с.
4. Ситаров В. А. Ценностные трансформации современной студенческой молодежи // Знание. Понимание. Умение. 2017. № 2. С. 202–210.
5. Новак М. В. Идеология консюмеризма в массовой культуре современной России : философско-культурологический анализ : автореф. дис. ... канд. филос. наук. Белгород, 2012.

УДК 314/316

Костєва Т. Б.,

канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

УМОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ ЯК СИЛИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Трансформація української державності в нові стандарти європейського характеру вимагають в першу чергу від молоді переосмислення моральних цінностей, внутрішнього ставлення до всього, що оточує молодь, бажання бути включеним у формування свого життя та життя країни в цілому. Україна продовжує багатоаспектну роботу у напрямі формування європейських цінностей, але, на жаль, у більшості випадків ця діяльність має лише теоретичний характер та несе мізерну частину практичних навичок та вмінь. Значна частина молоді є пасивно свідомими до таких процесів.

Сучасна Україна вкрай потребує активних і залучених громадян, яким притаманна громадянська культура, громадянська свідомість, потреба в суспільній діяльності, почуття обов'язку, патріотизм, справедливість, вміння робити свідомий моральний вибір. Тому виховання громадянської молоді є однією з умов становлення особистості, що

спроможна відновити суспільство і дух нації та розвинути ідею державності, спрямовану на людину.

Процес виховання громадянських якостей має забезпечувати випереджувальний характер у державотворчому процесі, воно має стати засобом відродження національної культури, стимулом пробудження високих моральних якостей – совісті, патріотизму, людяності, почуття громадянської і власної гідності, творчої ініціативи тощо; засобом самоорганізації, особистісної відповідальності дітей та молоді; запорукою громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Вагомим впливом на формування та становлення молоді сили громадянськості є процес використання дозвілля та залучення до нього. В Україні сьогодні існують сотні громадських формувань, які охоплюють різні напрями роботи, і значна частина з них може і має сприяти заохоченню реалізації проєктів із залучення молоді як шкільного віку так і студентського до різних видів дозвіллевої діяльності, які розвиватимуть якості громадянськості. Але, таких заходів не достатньо для корінних змін рівня свідомості молодого покоління як осередку безпеки нашої держави. Сьогоднішні темпи розвитку громадянського суспільства можуть сформувати результативність проробленої роботи через сотню років. Тому, якщо ми прагнемо змінити життя сьогодні і бути впевненими, що сьогоднішня молодь стане фактором захисту завтрашнього дня – мають бути докорінні зміни в системі формування громадянськості та швидкий, глибинний темп впровадження європейських змін в українську свідомість.

Таким чином, можна зробити висновок, що серед факторів, які забезпечують стимулювання процесу формування громадянських якостей і переконань, важливе місце має належати соціально-культурній діяльності через залучення громадських формувань, європейських та українських грантів, проєктів.

Характерним для розвинених країн є новий підхід і до культури в цілому, і до організації культурно-дозвіллевої діяльності. Зростає усвідомлення того, що вільний час і дозвілля ефективно сприяють формуванню високої духовності, громадянськості, фізичної досконалості, задоволенню інтересів і потреб молоді у спілкуванні, творчому розвитку, соціалізації особистості, а правильна його організація здатна пом'якшити соціальну напругу, навіть перевести її в безпечне русло. Організація дозвілля розцінюється як стабілізуючий фактор суспільства [1, с. 11–13].

Однією з активних форм залучення молоді до активного дозвілля та формування громадянської свідомості повинні бути соціальні проєкти. Соціальний проєкт – це сконструйоване соціальне нововведення, ме-

тою якого є створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, яка має просторово-часові та ресурсні обмеження і вплив якої на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням [2, с. 95].

У контексті підготовки молоді до реалізації соціальних проєктів О. І. Пометун визначає їх як сукупність практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретної соціальної проблеми місцевої громади, а участь молоді в таких проєктах сприяє розвитку у неї емоційно-ціннісного ставлення до громадського життя, активності особистості, прагненню до громадянських дій та ефективного спілкування [3, с. 329].

Реалізація соціальних проєктів – це глобальна платформа для соціалізації молоді. Це є найпростіші форми роботи, але такі потрібні для сільської молоді: культурно-мистецькі програми (традиційні концерти, фестивалі і конкурси), волонтерські програми (участь в благодійних акціях, марафонах), лідерські програми (школи активістів), створення соціальної реклами (плакати, відеоролики), участь в інтерактивних театрах тощо [3]. Така просвітницька діяльність є одним із способів профілактики негативних явищ серед молоді, а даний формат зустрічей дуже дієвий, результативний та захоплюючий.

Також на території кожної громади обов'язково ми рекомендуємо створювати Молодіжний Парламент, залучатися до співробітництва з іншими селами та регіонами, не лише виконувати, але й самостійно створювати соціальні проєкти, вчитися шукати фінансування, тим самим, реалізуючи себе як особистість.

Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування лідерів майбутньої еліти нації. Але самоврядування може якісно існувати не лише в межах студентського життя, це може бути об'єднання і в поза університетський час, і випускників, і працюючого населення, школи та навіть людей пенсійного віку, які своєю мудрістю та життєвим досвідом зможуть якісно доповнити загальний склад групи.

Також, рекомендовано сприяти в усіх видах місцевостях підвищенню мотивації до волонтерської діяльності, оволодінню основними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення волонтерської роботи, а також розвитку соціальної активності, навичок усвідомленого та активного вибудовування власного життя. З цією метою достатньо створити клуб. Волонтери будуть мати змогу проводити просвітницькі акції, благодійні фестивалі, виставки, а також здійснюють системну роботу з дітьми з обмеженими можливостями, людьми похилого віку.

Соціальні мотиви молоді мають стати більш диференційованими й дієвими, що зумовить використання в роботі з ними таких форм роботи, як диспут, брифінг, відверта розмова, етичний тренінг, конкурс, ділова зустріч, тестування, турнір ораторів, моделювання розвивально-виховних ситуацій, проект, благодійна акція, брейн-ринг, сократівська бесіда, телефон довіри, філософський стіл, складання індивідуальних програм саморозвитку, дебати, похід, екскурсія, бенефіс, колаж, агітбригада, експедиція (фольклорна, краєзнавча та інші), вечір (поезії, пам'яті та інші), круглий стіл, прес-конференція, фоторепортаж, інтернет-форум, відкрита кафедра, вернісаж, творчий портрет, школа лідера, театральна вистава, тематичний діалог, конкурс творчих робіт, експедиція, трудові загони та інші.

Також важлива роль у формуванні громадянськості належить євроклубам. Саме євроклуб є ідеальним місцем для формування компетентної молоді, яка буде поширювати свої знання про Європу, свідомо брати участь у дискусіях про місце України на континенті та ролі держави в процесі європейської інтеграції. Клуб дозволяє реалізувати одне з головних завдань школи та університету – підготовку до життя в громадянському суспільстві [4].

У євроклубі молодь мають змогу сформувавши позиції та світогляд сучасного громадянина України, випускника третього тисячоліття, проявити власну ініціативу, набути організаторських здібностей, набути навичок співпраці в колективі й культури дискусії. Головним елементом громадянської освіти є обізнаність з європейською культурою, освітою, життям людей в об'єднаній Європі. Таким чином, молодь зможе залучати практику європейських країн до своїх місцевостей, за допомогою грантів власними очима вивчати особливості європейських країн з середини, постійно самовдосконалюватися для майбутніх звершень в Україні.

Для успішної реалізації завдань громадянського виховання школа має діяти як відкрита система, органічно пов'язана з життям суспільства, яка взаємодіє з батьками, громадськістю, соціальними інститутами, наукою. А орієнтація на завтрашній день суспільства і разом з тим забезпечення духовно багатого, повнокровного буття молоді людини сьогодні – один з найважливіших аспектів особистісно орієнтованого цілісного підходу до громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Чмихало Є. І. Деякі аспекти розвитку культурно-дозвілдової діяльності в зарубіжних країнах та її кадрового забезпечення. – Культурно-просвітницька діяльність в сучасних умовах : Тези наук. конф. – К. : КДІК, 2004.

2. Плышевский В. Г. Прогнозирование, проектирование и моделирование в социальной работе. – М. : Социально-технологический институт МГУС, 2001. – С. 95.

3. Власюк І. І. Розвиток соціальних ініціатив студентської молоді. Студентські соціальні проекти // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів» (24–25 квітня 2018 року).

4. Шуль Я. М. Учнівські об'єднання / укл. Я. М. Шуль. – Тернопіль : Астон, 2006. – 246 с.

УДК 316.346.32-053.6(477)(043.2)

Сургова С. Ю.,

канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ – РУШИЙНА СИЛА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Студент – не посудина, яку треба наповнити,
а факел, що потрібно запалити
Плутарх, перефразовано*

«Tertium non datur» – «третього не дано» – казали ще давні римляни. Проблема вибору переслідує нас упродовж усього життя. Двадцять вісім років тому ми обрали шлях незалежності і встановили ряд пріоритетів, серед яких основоположним є розбудова правової держави та встановлення громадянського суспільства. У реалізації завдань трансформації політичної системи та утвердження режиму консолідованої демократії виняткова роль належить інститутам громадянського суспільства, у тому числі молоді. Політична та громадська участь студентської молоді набуває нової актуальності у зв'язку з формуванням їх свідомості в умовах соціальних, політичних та економічних перетворень.

Молодіжна участь – це надання можливості молодим людям впливати на питання, які стосуються їхнього життя, через участь у прийнятті рішень або через особисту діяльність. Переглянута Європейська Хартія участі молодих людей у місцевому та регіональному житті дає наступне визначення: «Участь та активне громадянство означають мати право, засоби, простір, можливості і, якщо необхідно, підтримку

в участі та впливі на прийняття рішень, а також означає участь в різних заходах та процесах з метою побудови кращого суспільства» [2]. Активна участь означає вплив та відповідальність за рішення, дії, що впливають на життя молодих людей або просто є важливими для них. [5, с. 8].

Студентська молодь – це суспільна диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні тощо властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [1, с. 33].

Розвиток сучасної молоді припадає на роки перетворень у всіх сферах життєдіяльності суспільства і тому важливо, щоб в даний час молоді громадяни були готові до активної взаємодії з державою, участі в рішенні різних проблем, що існують в сучасному суспільстві. Сьогодні, на всіх рівнях державного управління зростає визнання того факту, що найкращий спосіб зробити молодих людей активними громадянами полягає в заохоченні їх до участі в процесі ухвалення рішень на всіх етапах і у всіх сферах нашого життя, включаючи участь в молодіжних громадських організаціях. У нашому дослідженні підвищення рівня громадянської активності студентів забезпечує організація студентського самоврядування.

Студентське самоврядування є формою самоорганізації, яка сприяє виробленню відповідних цінностей та орієнтацій, накопиченню позитивного соціального досвіду.

Створення у нашому навчальному закладі його моделі – було важливою умовою ефективності процесу виховання. Успішне вирішення цієї проблеми потребувало ґрунтовного осмислення сутності студентського самоврядування, його структури, функцій, які воно виконує в життєдіяльності вищого навчального закладу, динаміки його розвитку.

Все це зумовило необхідність пошуку принципово нових підходів до проблеми розвитку студентського самоврядування в ЧНУ ім. Петра Могили. Як свідчить наш досвід роботи, ефективною формою роботи зі студентської молоді, яка забезпечує набуття нею життєвого досвіду і яка ґрунтується на правомірній поведінці, є студентські об'єднання, зокрема клуби для студентів, студентські Ради самоврядування, Рада старост. З ініціативи кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки було створено волонтерській клуб «Щирі серця», науковій гурток «Студентський науковий офіс», а також «Клуб практичної соціальної роботи». Ми переконались, що перебування студента в молодіжному громадському об'єднанні, набуття ним різноманітного досвіду, способів діяльності та статусу повноправного члена організації стало ефек-

тивним і дієвим інструментом його духовного становлення як члена суспільства, готовності майбутнього фахівця виконувати соціальні ролі.

Вступивши до організації, студент не лише усвідомлював себе як лідера, а й декларував своє бажання взяти на себе більшу відповідальність за свій навчальний заклад та однолітків. Кінцевий результат передбачав таку модель лідера, котра передбачає досягнення ним відповідного рівня соціальної зрілості, лідерських умінь і навичок, практичної готовності до професійних дій на користь суспільства. У нашому дослідженні студентське самоврядування стало самостійним соціальним інститутом, який забезпечує громадянське становлення юної особистості, включаючи її в суспільно корисні справи і формуючи активну життєву позицію, задовольняючи її інтереси і сприяючи подальшому розвитку [4, с. 95].

Виходячи з того, що сучасному суспільству потрібні енергійні, ініціативні працівники, яким властиві якості лідера, здатність організувати соціально корисну діяльність, досягти життєвого успіху, сьогодні основна роль у розвитку економіки, науки, техніки, бізнесу, соціальної сфери належить тим, хто здатний управляти виробництвом, успішно займатися підприємницькою діяльністю, отримувати нові знання. У формуванні означених якостей, розвитку лідерського потенціалу важливе місце займає процес навчання студентської молоді різноманітних організаторських навичок, необхідних для роботи в системі студентського самоврядування. З цією метою на спеціальності соціальна робота були розроблені та викладаються відповідні курси «Основи лідерства і професійної майстерності», для студентів 3-го курсу, а також «Школа професійної майстерності» для четвертокурсників.

Зазначимо, що правильно організоване за змістом і формою студентське самоврядування містить у собі потужний виховний потенціал, який розвиває лідерські якості; формує соціальний досвід та ціннісні орієнтації; створює простір для самореалізації; сприяє усвідомленню особистістю своїх прав, свобод, обов'язків; сприяє вияву самостійності молоді; задоволенню потреб у спілкуванні з однолітками, самоствердженню у суспільно-значущій діяльності; захищає від негативних впливів соціального середовища; виховує соціально активних громадян держави. Студентська громада є осередком взаємодії, спілкування і солідарності. Вона власне є наймобільнішим та найоперативнішим середовищем публічного життя і колективного вирішення проблем. Студентство є тим інститутом громадянського суспільства, який найбільше має бажання та здатність усвідомлювати, артикулювати і відстоювати свої інтереси. Будучи найменш консервативною за своїми

ціннісними орієнтаціями верствою населення, молодь найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, виступає своєрідним «барометром» соціально-економічного та політичного стану суспільства. Можна з повним правом назвати молодь, особливо студентство, «соціальним нервом суспільства» [3, с. 4].

Отже, студентству притаманне негативне ставлення до порушення демократичних норм, законів, моральних принципів. Саме студентство як рушій громадянського суспільства найчастіше ініціює соціальні, економічні, політичні й духовні зрушення, адекватні викликам часу.

Список використаних джерел

1. Дроздова М. Динаміка політичної свідомості студентів у процесі виборчої кампанії 2004 р. / М. Дроздова // Соціальна психологія. – 2005. – № 4(12). – С. 32–43.
2. Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/168071b58f>.
3. Кругляк І. С. Динаміка рівня політичної активності студентської молоді регіону в 2004–2009 роках : [конкурсна робота] / І. С. Кругляк. – Полтава, 2009. – 38 с.
4. Манькусь І. В., Сургова С. Ю. Підвищення рівня соціальної активності молоді шляхом розвитку студентського самоврядування / Манькусь І. В., Сургова С. Ю. // Науковий вісник ХДМІ : Науковий журнал. – Херсон : Видавництво ХДМІ, 2011. – № 1(4). – 321 с.
5. Пеша І. Участь молоді у прийнятті рішень (Молодіжна політика та молодіжна робота : матеріали III міжрегіональної наук.-практ. конф., 14 грудня 2018 р., м. Дніпро / за заг. ред. Є. І. Бородіна. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. – 57 с.

УДК 378.14 (430)

Акімова Т. Ю.,
канд. наук з держ. упр., в. о. доцента кафедри
соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

РОЛЬ ДУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МОЛОДІ

У науковій праці «Професійна освіта в Німеччині» наукові співробітники Федерального інституту обґрунтовують чотири рівні соціального партнерства: національний, регіональний, секторальний та рівень

підприємства [3, с. 115]. Так, національний рівень реалізовує такі ключові завдання, як участь партнерів у розробленні професійних стандартів і надання рекомендацій у всіх галузях та аспектах освіти. До регіонального рівня вчені відносять: а) земельний рівень – надає рекомендації у всіх галузях освіти стосовно співпраці навчального закладу і підприємства; б) рівень відповідальних служб – проведення консультацій і контроль за складанням іспитів на підприємстві. Секторальний рівень передбачає проведення переговорів між усіма зацікавленими партнерами з метою надання місць для навчання, проведення переговорів щодо покращення навчання. Рівень підприємства полягає у плануванні і проведенні навчання на підприємстві.

Протягом трьох-чотирьох днів на тиждень студенти проходять практику на підприємстві на основі підписаного договору. Професійне навчання в дуальній системі починається з випробувального терміну, тривалість якого складає 1–4 місяці. Протягом цього терміну або підприємства, або учень може розірвати договір. Щорічно підприємство надає студенту відпустку, виплачує щомісяця грошові винагороди. Після закінчення навчання студент залишається працювати на підприємстві [3, с. 79].

Теоретична професійна підготовка відбувається протягом одного-двох днів на тиждень в Університеті; фінансування навчання в освітніх закладах (оплата праці, утримання приміщень, обладнання, житлово-комунальні послуги) здійснюється за рахунок коштів федеральних земель. Професії, що охоплюються дуальною системою затверджуються федерацією, землями і партнерами, з огляду на потреби ринку. Рішення про введення нової професії до цієї системи приймає Головний комітет при Інституті професійної освіти, до складу якого входять представники федеральних земель, роботодавці, профспілки, міністерства земель [1].

Понад 80 % навчальних місць надають середні й дрібні підприємства. Економіка Німеччини щорічно інвестує близько 23 млрд євро на фінансування дуальної професійної освіти, а це близько 1,5 млн договорів на навчання (850 тис. у сфері промисловості та 400 тис. у робітничій сфері). Це дозволяє Німеччині, за даними Eurostat, порівняно з іншими європейськими країнами, підтримувати найнижчий рівень безробіття серед молоді (рис. 1).

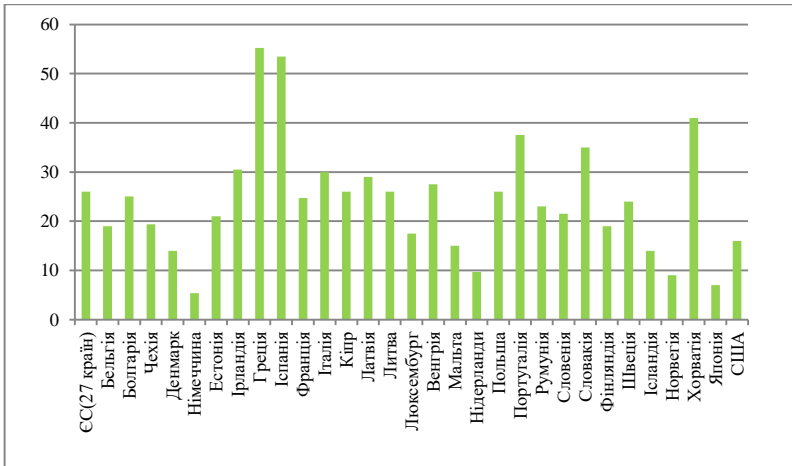

Рис. 1. Рівень безробіття серед молоді віком 14–25 років
Джерело: за даними [3]

Таким чином, для підприємств дуальна система професійної освіти – це вплив на зміст і організацію навчання, низькі витрати на комплектування кадрів та забезпечення запасу кваліфікаційних робітників. Для студентів – навчання, яке відповідає вимогам ринку праці, формування соціальної компетентності. Для держави – низькі витрати на професійне навчання та низький рівень безробіття.

Список використаних джерел

1. Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині / І. Бойчевська // Порівняльно-педагогічні студії. – 2009. – № 2. – С. 47–51.
2. Креденець Н. Я. Соціальне партнерство в дуальній системі професійної освіти Німеччини та Австрії / Н. Я. Креденець // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. – Тернопіль, 2011. – № 5. – С. 112–117.
3. Яковенко О. Практична підготовка у вищих навчальних закладах Німеччини: особливості дуальної системи / О. Яковенко // Порівняльна професійна педагогіка. – 2012. – № 1.
4. European Commission (Офіційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>. – 04.05.2020 р.

Сватюк Ол. Р.,
здобувач вищої освіти
Національний університет «Львівська політехніка»,
Сватюк Ок. Р.,
канд. екон. наук, доцент кафедри КМСГД,
ДВНЗ «Університет банківської справи», (м. Львів)

УПРАВЛІНСЬКІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ОСВІТИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Зазвичай переміщення призводить до серйозних перешкод в отриманні освіти. Факт переміщення й відвідування школи також виступає для дітей ВПО важливим джерелом психосоціальної підтримки та нормальності, може сприяти зменшенню ступеня травмованості, ризику залучення до сексуальної експлуатації або вербування до військових формувань. Однакові умови доступу до освіти є важливим показником інтеграції ВПО до місцевої спільноти, як під час переміщення, так і після повернення додому або переселення на інше місце. Необхідно в Україні визнати право ВПО на отримання безкоштовної початкової шкільної освіти або принаймні в тих умовах, на яких би вона надавалася найбільшій частині представників цієї спільноти. Скасувати адміністративні перешкоди, які мають необґрунтоване і дискримінаційне обмеження щодо доступу до шкільних закладів. Через те, що вони приділяють недостатню увагу конкретним проблемам, з якими стикаються ВПО (зокрема, вимоги щодо необхідних документів, офіційного документа про переведення з попереднього місця навчання або здатність учня придбати книги і шкільну форму). Встановити чіткі норми принаймні з боку компетентного органу із забезпечення освіти для ВПО з району ускладнено доступу до шкіл.

Міжнародно-правова база визначає право на безоплатну обов'язкову освіту та початковому рівні. Із *«Керівних принципів – № 23 підтверджує це право і зазначає, що з метою забезпечення зазначеного права ВПО, відповідні органи влади забезпечують, щоб такі особи, зокрема переміщені діти, здобували початкову освіту, яка є безкоштовною і обов'язковою»* [1]. У межах освіти забезпечується повага до їхньої культурної спадщини, мови і релігії. Необхідно докласти особливих зусиль для забезпечення всебічної та рівноправної участі жінок і дівчат в освітніх програмах. ВПО, зокрема підлітки, незалежно від того, проживають вони в таборах чи ні, і щойно це стає можливо в згаданих умовах, повинні отримати можливості для здобуття освіти і професій-

ної підготовки. Право на освіту також передбачено в контексті довготривалого розв'язання питання переміщення відповідно до зобов'язання державних органів забезпечити ВПО «рівний доступ до послуг держави» після їхнього безпечного і добровільного повернення або переселення до іншої частини країни.

Європейська конвенція з прав людини підтверджує, що «жодній особі не повинно бути відмовлено у праві на освіту», а також передбачає, що Держави повинні поважати право батьків забезпечувати право батьків забезпечувати таку освіту відповідно до своїх релігійних і філософських переконань. На противагу *Керівному принципу*, ЄКПЛ не передбачає, що початкова освіта повинна бути обов'язковою [2]. *Європейська соціальна хартія* вимагає від держав вжити заходів щодо стимулювання всебічного розвитку дітей та особистості молоді, фізичного і психічного здоров'я. Це включає в себе надання освіти і доступ до ЗВО, а також надання безкоштовно. Вище зазначені положення підкріплені іншими статтями ЄСХ, що передбачають право на професійну підготовку, зокрема, шляхом встановлення системи професійної підготовки юнаків та дівчат із подальшим забезпеченням робочими місцями. З метою захисту права на освіту, працевлаштування дозволено лише з 15-річного віку, і лише в тому випадку, якщо воно не заважає здобуттю обов'язкової освіти. Важливою є вимога, що стосується ВПО зі зменшення або скасування плат за навчання, а в разі необхідності, надання додаткової фінансової допомоги для професійної підготовки.

Рамкова конвенція про захист національних меншин охоплює кілька положень щодо надання освіти меншинам. Держави «повинні вживати заходів у галузі освіти і наукових досліджень з метою заохочення пізнання культури, історії, мови та релігії цих національних меншин, а також переважаючої групи населення». Це охоплює встановлення рівних можливостей доступу до освіти на всіх рівнях (стаття 12.3) та відповідні можливості для підготовки викладачів, забезпечення доступу до підручників і встановлення контактів між учнями та викладачами різних громад (стаття 12.2) [3]. У межах державної системи освіти держави повинні також надати національним меншинам право створювати і керувати своєю власною приватною освітою і започаткування професійної підготовки, що не тягне за собою фінансових зобов'язань перед державою (стаття 13). Представники національних меншин мають право вивчати свою мову, тому, якщо є достатній попит на її вивчення в їхніх традиційних областях, або там, де їх проживає найбільше, держави повинні прагнути до сприяння викладанню мов меншин або їхнього здобуття освіти цією мовою (стаття 14.1 і 2). Проте це не повинно ніяким чином заважати навчанню та викладанню державною

мовою (стаття 14.3). Право на доступ до освіти мовами меншин та регіональними мовами більш детально розглядається в Європейській хартії регіональних мов або мов меншин (ЄХРМ) [4].

Ані Рекомендація Комітету міністрів РЄ, ані супровідна Пояснювальна записка не містять будь-яких посилань на право ВПО на освіту. Проте обидва документи роблять акцент на застосуванні *Керівних принципів з питання про переміщення осіб всередині країни*, які, як було зазначено вище, містять конкретні положення про право ВПО на освіту.

Найважливішим документом Парламентської асамблеї є *Рекомендація 1652 (2004) з питань освіти біженців і внутрішньо переміщених осіб*, що закликає до прийняття загальноєвропейських заходів із встановлення всеосяжної політики в галузі освіти, спрямованої на допомогу біженцям і внутрішньо переміщеним особам у суспільній інтеграції, посиленні громадянської самосвідомості та професійної підготовки [6]. Крім того, Конгрес регіональних та місцевих органів влади закликав до забезпечення доступу до освіти для іммігрантів з 2006 року. Це явна необхідність у застосуванні посиленої програми інтеграції етнічних меншин, рішення передбачає «створення або розширення позашкільних навчальних центрів» для дітей.

Мова навчання в школах є ключовим питанням у справі Катан та ін. проти Молдови та Росії (*Catan and Others v. Moldova and Russia*). Справа виникла у зв'язку із розпадом СРСР, після чого Молдова стала незалежною державою із Придністров'ям на її території з великою кількістю російського/українського етнічного населення, що контролювалося не молдавським урядом, а Росією, а тому сепаратисти проголосили «Молдавську Республіку Придністров'я» (МРП). Влада МРП закрила школи в Придністров'ї, в яких викладання здійснювалося молдавською/румунською мовами із латинською абеткою Молдови. Було закриття шкіл і подальше переслідування дітей було порушенням статті 2 Додаткового протоколу до Конвенції про права дитини, що стосується доступу до ЗВО, наявних в даний момент часу і здобуття освіти їхньою національною мовою. Заходи, що вживалися владою МРП, були «спрямовані на русифікацію мови і культури молдавської громади, що проживає в Придністров'ї, відповідно до загальних політичних цілей МРП щодо об'єднання з Росією і відділення від Молдови» [4]. У контексті поділу де-факто Кіпру на два різних суб'єкти в результаті конфлікту, Європейський суд з прав людини вважає, що відсутність можливості у греко-кіпрських дітей, які проживають в північній частині Кіпру, здобувати середню освіту грецькою мовою в Північному Кіпрі є порушенням права на освіту.

Конституція України, а також нові ЗУ «Про освіту» та «Про вищу освіту» складають основу правового регулювання отримання освіти в Україні. Освітнє законодавство включає укази Президента, постанови КМУ, ст. 53 Конституції [5]. У 2014 році КМУ затвердив порядок надання додаткових місць для освіти коштом держави для громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або переселилися з неї після закінчення попередніх навчальних закладів. ВПО можуть взяти участь у конкурсі на вступ до ЗВО державної чи комунальної форми власності на загальних засадах з наданням місць у гуртожитках на час навчання. Якщо внаслідок конкурсу такі особи не отримали можливість навчатись на місцях, що фінансуються державою, ЗВО зобов'язаний збільшити кількість місць, що фінансуються державою відповідно до процедури, встановленої Кабінетом Міністрів України щодо фінансування додаткових місць коштом держави для осіб, які проживають на тимчасово окупованій території або з неї переміщуються. Проте, загальна процедура досі ускладнена. 14 травня 2015 року Парламент змінив законодавство щодо державної підтримки в отриманні технічної професійної та вищої освіти наступним групам людей: дітям, зареєстрованим як внутрішньо переміщені особи; учасникам бойових та їх дітям; дітям, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або в період участі в антитерористичній операції, дітям, один із батьків яких загинув під час масових акцій громадянського протесту. Внесенням зазначених доповнень держава взяла на себе позитивні зобов'язання щодо зареєстрованих ВПО молодше 23 років, зокрема стосовно: повної або часткової оплати навчання коштом державного та місцевих бюджетів; пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; соціальних стипендій (щомісячне грошове забезпечення для студентів, які належать до певної вразливої чи спеціально захищеної групи незалежно від їх успішності); безоплатного забезпечення підручниками; безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у державних та комунальних навчальних закладах; безоплатного проживання в гуртожитку; інших заходів, затверджених КМУ. Проте, на сьогодні було виділено недостатньо ресурсів в Державному бюджеті для реалізації цих пільг для ВПО.

Висновки. Основні проблеми, з якими ВПО стикаються в здійсненні своїх освітніх прав, є те, що реалізація Законів щодо ВПО залежить від прийняття різноманітних підзаконних актів і правил. Кабінет Міністрів прийняв кілька постанов, спрямованих на розв'язання проблем ВПО, в той час як багато з них залишаються не прийнятими, в тому числі – в освітній сфері. Друга проблема полягає в тому, що окремі

приписи не виконуються місцевими і регіональними органами державної влади та місцевого самоврядування через відсутність регулювання і фінансових ресурсів. Іншою істотною перешкодою для реалізації права ВПО на освіту, як і окремих інших прав є те, що відповідно до Закону про ВПО, права, що зазначені в ньому, можуть бути реалізовані виключно за зареєстрованим місцем проживання ВПО. Спроба вирішення цієї проблеми була зроблена Парламентом шляхом внесення змін та доповнень до Закону «Про забезпечення і прав, і свобод внутрішньо переміщених осіб», спрямованих на скасування обмеження прав територією реєстрації місця проживання ВПО. Однак на даний час жодні зміни до законодавства щодо питань освіти не були внесені.

Ще одне ускладнення в державному регулюванні полягає в тому, що певні українські ЗВО не визнають дипломи і сертифікати, видані в Криму після анексії цієї території в березні 2014 року, і в навчальних закладах, розташованих на неконтрольованій території. В результаті ВПО, щоб продовжити свою освіту, повинен отримати додатково диплом або сертифікат про певний рівень освіти, виданий установою на території, контрольованій урядом. Водночас, процедура отримання такого диплома не встановлена нормативно-правовими актами. МОН України рекомендувало використовувати дистанційні або екстернат форми освіти для осіб, які бажають отримати визнаний державний диплом/сертифікат в Україні. Цей механізм пропонується, зокрема, для тих, хто хоче перейти з розташованого на неконтрольованій території навчального закладу до школи або коледжу на контрольованій території. Особа, яка має відповідний сертифікат про закінчення дев'яти класів школи на неконтрольованій території, має використати екстернат або дистанційне навчання у «цифровій школі», щоб закінчити той самий клас школи на контрольованій. Ця проблема встановлює додаткові адміністративні бар'єри для ВПО щодо отримання освіти, і очікує на своє розв'язання.

Рекомендації: 1) Затвердити постановою КМУ необхідні процедури фінансування безкоштовної освіти ВПО. 2) Скасувати правила, які встановлюють зв'язок між місцем реєстрації проживання та місцем освіти ВПО. 3) Виділяти в державному бюджеті та місцевих бюджетах необхідні ресурси для фінансування витрат із забезпечення освіти ВПО. 4) Переглянути норми, які забороняють визнання дипломів / сертифікатів, виданих освітніми установами в Криму і передбачити відповідні процедури (наприклад, сертифікацію або випробування, для прискорення цього процесу і забезпечення переходу ВПО на відповідний освітній рівень); забезпечити аналогічне спрощення процедур для ВПО з ТНКУ.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини // Міжнародні договори України. – К., 1992. Документ 995_015, поточна редакція. – Прийняття від 10.12.1948 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Документ 995_004, чинний, поточна редакція. – Редакція від 02.10.2013, підстава – 994_002-13 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Рамкова конвенція про захист національних меншин / від 01.02.1995. zakon2.rada.gov.ua. Прочитовано 2020-05-12 URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Свтух В. Рамкова конвенція про захист прав національних меншин // Політична енциклопедія // ред. : Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – К. : Парламентське вид-во, 2011. – С. 623.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція. – Редакція від 01.01.2020, підстава – 27–IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Резолюція 1594 (2007) «Про принцип верховенства права», ухвалена Парламентською Асамблеєю Ради Європи 23 листопада 2007 р. URL : https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/vyeushsvyerfkhv-s-tuava-yeuvei-tuyiyps-pkzrausersgs-tuava/.

УДК 323.22/.28(477)

Шкірчак С. І.,
старший викладач кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ПОГЛЯДИ ПРЕДСТАВНИКІВ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ століття ЩОДО РОЛІ МОЛОДІ У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

11 лютого 1900 року ініціативний гурт студентів засновує Револьюційну Українську Партію (РУП), програмовою політичною декларацією якої напочатку була брошура М. Міхновського «Самостійна Україна» [6]. Важливість цієї події для політичної історії України важко переоцінити. Годішня студентська молодь була в авангарді українського руху початку ХХ століття. Кризові ситуації лише підсилювали прагнення молоді до висловлення своєї активної громадянської позиції. Револьюція 1905–1907 років тому гарний приклад. Так, Н. Гончарова відмічає, що 14–15 січня 1905 р. в Київському політехнічному ін-

ституті відбулися збори 500 студентів, на яких обговорювалися можливі форми реакції на події в Петербурзі. Біля входу в КПІ була організована демонстрація. З цього приводу заарештовано 10 студентів, а Київський університет та Київський політехнічний інститут були тимчасово закриті [1, с. 82]. В цей час велику актуальність серед студентів-українців, як членів політичних партій, так і безпартійних набули національно-державницькі питання. Протягом 1905–1907 рр. у вузах проводилися зібрання, на яких заслуховувалися реферати й відбувалися дискусії щодо можливих шляхів вирішення національного питання в Україні... Студентська молодь на початку ХХ ст. взяла участь в акції, яка отримала назву «рух за українізацію вищої освіти в Україні» [1, с. 83]. Більш детально про те, якою різноплановою була громадянська та політична активність студентської молоді у ті часи, висвітлено у роботах Н. Гончарової [1], Н. Левицької [4] та ін.

Зрештою, революційні події 1905–1907 та 1917–1920-х років серйозно вплинули на політизацію громадських об'єднань студентської молоді. На ці процеси була різна реакції представників тодішньої, так би мовити, «старої» інтелігенції. На наш погляд, цікавою є позиція щодо цього Є. Чикаленка. У своїй дискусії з П. Житецьким він зазначив наступне: «Поки у нас не було соціалістичної партії, то краща, енергійна молодь наша тікала в російські революційні партії. [...] бо молодь не може задовольнитися культурно-національною справою. Я хоч і не соціаліст, а радю, що у нас вже є українська соціалістична партія, бо тепер молодь наша не буде так денационалізуватися, як досі, а буде працювати на українським ґрунті і для нас не пропаде» [7, с. 329].

Піднесено про політичну активність молоді початку ХХ століття говорив і М. Грушевський, який, працюючи з українською діаспорою в Москві на межі 1916–1917 років, пишався тим, що «молодіж дивиться на мене як на провідника українського руху», що «з молодіжжю у мене установились тісні і організовані зв'язки», а в результаті «поверталась до мене молодіж» [5, с. 329].

Якщо перші 20 років ХХ століття пройшли для української молоді під соціалістичними гаслами, то 20–30-ті роки ХХ століття доповнилися впливом на громадянську активність молоді ідей націоналізму. Особливий вплив мали погляди Є. Коновальця та Д. Донцова, що без перебільшення, мало величезне значення для майбутнього України. Так, М. Климишин, одноліток Степана Бандери, який проходив разом з ним по Варшавському процесі, називає діяльність цих двох людей тими чинниками, «що мали найбільший вплив на виховання молоді,

яка виростала в двадцятих і, головню, тридцятих роках буремного ХХ століття» [3, с. 6]. Зрештою, дещо пізніше у 50-х роках ХХ століття як ніхто розуміючи важливість патріотично налаштованої молоді як конструктивної сили громадянського суспільства за умов кризових ситуацій Д. Донцов напише дві статті «Хаос сучасності і молодь» та «Молодь і політика», в яких з позиції досвіду своєї суспільно-політичної діяльності, розмірковує про вимоги до політичної соціалізації молоді. Також розмірковуючи над питанням, яка роль молоді в революційно-визвольних рухах, приходять до висновку, що «важливішим є друге питання: не яку роль в тих рухах має відіграти молодь, а якою повинна бути сама молодь, яка хоче відіграти ту роль? Яким духом надхнута?» [2, с. 19].

Таким чином, представники політичної думки першої половини ХХ століття оцінювали громадянську активність молоді як невід’ємну складову політичного життя тогочасного українського суспільства. Розуміючи недоліки та невдачі, які можуть спіткати молодь на ниві суспільно-політичної діяльності, зрештою акценти у поглядах мислителів зміщаються з оцінки ролі молоді у політичних процесах до питань політичної соціалізації молоді.

Список використаних джерел

1. Гончарова Н. О. Політизація національного руху студентської молоді в роки революції 1905–1907 рр. / Н. О. Гончарова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 9. Серія: Історія: Збірник наукових праць / за заг. ред. проф. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2005. – С. 81–85.
2. Донцов Д. Московська отрута / Д. Донцов. – Торонто-Монтреаль : Спілка визволення України. – Торонто, 1955. – 296 с.
3. Квіт С. «Чорнявий студент із Таврії»: до портрету Дмитра Донцова / С. Квіт // Ілюстрації. – 2007. – №. 3. – С. 4–11.
4. Левицька Н. М. Студентські наукові товариства та гуртки у гуманітарних вишах України у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / Н. М. Левицька // Гуманітарний вісник. Сер. : Історичні науки. – 2014. – Число 21, Вип. 5(2). – С. 140–153.
5. Мельниченко В. Тарас Шевченко і Михайло Грушевський на Старому Арбаті / В. Мельниченко. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2006. – 655 с.
6. Міхновський М. Самостійна Україна; Справа української інтелігенції / Микола Міхновський. – К. : МАУП, 2007. – 352 с. : іл. – (Б-ка українознавства ; Вип. 7).
7. Чикаленко Є. Спогади (1861–1907) / Є. Чикаленко. – Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1955. – 504 с.

Бєлишев О. В.,
аспірант кафедри філософії
ПНПУ ім. В. Г. Короленка (м. Полтава)

ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

На початку XXI ст. волонтерський рух загалом і серед молоді, зокрема, набуває все більшої популярності у всьому світі. Кількість діючих благодійних організацій і добровольчих загонів постійно зростає. Люди, які опинилися з різних причин у важкій життєвій ситуації, можуть бути впевнені, що обов'язково знайдуться співгромадяни, які допоможуть.

Волонтерство – це рух, який допомагає людині піднятися над власними проблемами і побачити біди і турботи інших людей, віддавати оточуючим душевне тепло, дарувати радість і надію. Міжнародні дослідження показують, що волонтерство як явище – це традиція багатьох цивілізацій і народів, коріння якого виходять з соціальної природи людей, їх природного бажання відгукуватися на потреби інших, об'єднувати зусилля для поліпшення своєї і навколишнього життя.

Як стверджують О. Панькова, О. Касперович та О. Іщенко: «В умовах посилення зовнішніх і внутрішніх викликів, які постали перед Україною та її громадянами, в ситуації загострення невизначеності й нестабільності суспільство відчуває гостру потребу у механізмах надання оперативних, виважених та адекватних відповідей для мінімізації ризиків і загроз, у способах вирішення пріоритетних проблем та оперативного реагування при їх виникненні. Події Революції гідності та військова агресія на Сході країни засвідчили, що українські структури державного управління за багатьма напрямками продемонстрували низьку результативність, а в окремих випадках – навіть неспроможність розв'язати нагальні проблеми, які постали перед країною, регіонами та громадянами. На цей час Україна опинилась у ситуації нестачі внутрішніх і зовнішніх ресурсів – людських, трудових, економічних, фінансових, особистісних тощо. Тому саме зараз надзвичайно актуалізується проблема мобілізації внутрішніх ресурсів країни та її регіонів для забезпечення самозахисту та соціальної безпеки.

Яскравим проявом мобілізації та залучення соціальних ресурсів громадянської участі та конструктивної самоорганізації активної частини населення, спрямованої на вирішення найгостріших проблем сьогодення, став швидкий розвиток волонтерської діяльності в Україні» [2, с. 25].

Е. Лібанова зауважує, що активізація волонтерського руху протистоїть укоріненому українському патерналізму: «Дуже важливо, що є люди, які розуміють: від влади нічого не треба чекати – ні доброго, ні поганого, – і просто роблять свою справу. Наразі – допомагають армії». «Взагалі, такого ентузіазму ніхто не очікував – ні наші фахівці, ні європейські, ні американські. Проте він з'явився. Це дозволяє людям усвідомити свої спільні інтереси, об'єднатися...», – зазначає вона [1].

На думку О. В. Панькової, О. Ю. Касперович та О. В. Іщенко, волонтерський рух, який активно проявив себе в ході революційних подій у країні (Євромайдан), пізніше став одним з механізмів протистояння зовнішній збройній агресії, порятунку та допомоги переселенцям з Криму та Донбасу, бійцям в зоні АТО. Розбалансованість взаємодії органів державної влади, нездатність своєчасно відреагувати на ситуації воєнного конфлікту, невиконання покладених на них зобов'язань щодо забезпечення соціальної, особистісної безпеки призвели до значного дефіциту ефективних управлінських рішень, неефективності системи забезпечення Збройних Сил України. Саме такий стан став причиною поширення волонтерського руху в країні [2, с. 28].

Дослідники стверджують, що «однією з рис волонтерської діяльності в Україні у 2014–2015 рр. було те, що значна кількість ініціатив при їх виникненні (а часто – і в процесі реалізації протягом тривалого часу) має неформальний характер. Багато громадських ініціатив, що виникли під час Революції гідності і були спрямовані на допомогу протестуючим на Майдані, після її завершення переорієнтувались на допомогу Збройним Силам України, Національній гвардії України, добровольчим батальйонам, вимушеним переселенцям з АР Крим та Сходу України. Визначна роль волонтерів у забезпеченні боєздатності силових структур у ході протистояння збройній агресії на Сході України визнається і представниками Збройних Сил України» [2, с. 28].

На думку Юрчинської Г. К. та Круцюк О. В., пролити світло на питання про те, що дає поштовх волонтеру витратити свої особисті часові, матеріальні ресурси, енергію на допомогу іншим і де лежить відповідна психологічна точка такої діяльності, частково може модель прийняття рішень Теодора Шварца, згідно з якою потенційний волонтер приймає рішення, керуючись такими трьома аспектами:

- 1) усвідомленням наслідків своєї діяльності (до чого приведе);
- 2) мірою власної відповідальності за свою діяльність і за її наслідки;
- 3) моральними нормами, домінуючими у суспільстві, і тими з них, які людина обрала як власні» [3, с. 194].

Дослідники стверджують, що Теодор Шварц простежив зв'язок між прийнятими людиною соціальними нормами і здійсненням допомоги,

на що має суттєвий вплив усвідомлення наслідків і прийняття відповідальності за них. Науковець надає мотиву моральної повинності провідну роль у процесі здійснення допомоги. Цей мотив реалізується у зв'язку із самооцінкою та активізується засвоєними соціальними нормами. Якщо нічого не перешкоджає усвідомленню наслідків своєї діяльності і прийняттю відповідальності за свої рішення, то описана поведінка зберігається [3, с. 194].

На думку вчених, мотиви волонтерської діяльності у кризові періоди і в мирний час відрізняються. Так, у ситуації кризи провідним мотивом є збереження безпеки своєї сім'ї і свого суспільства як середовища життя. У мирний час мотивація на перший погляд є безкорисливою. Однак, переважна частина західної наукової спільноти поділяє думку про те, що волонтерство може мотивуватися, зокрема, й особистим інтересом. У якості особистого інтересу може виступати пізнання нового, самоактуалізації особистості та можливість доступу до вищого статусу [3, с. 194–195].

Г. Юрчинська та О. Круцюк у своєму дослідженні наводять класифікацію мотивів волонтерської діяльності українського науковця Н. А. Вайніловича, до якої увійшли:

1) психологічні і духовні мотиви: боротьба із самотністю, відчуття потреби, особистісне зростання, віра в бога, почуття моральної повинності допомагати іншим, спокута провини;

2) соціально-психологічні мотиви: потреба у почутті єдності з людьми, потреба у спілкуванні, вираження солідарності з іншими, розвиток комунікативних навичок;

3) емоційні мотиви: покращення свого емоційного стану, отримання морального задоволення від допомоги іншим людям, здатності щось змінити;

4) соціальні мотиви: бажання зробити внесок у розвиток свого району, знайомство з новими людьми (розширення соціальних зв'язків), реалізація власних ідей, відчуття суспільного змісту роботи, необхідність своєї праці, почуття патріотизму, подолання стереотипів, прохання друзів, приклад батьків, корпоративний принцип;

5) освітньо-професійні мотиви: отримання нових знань, навичок, досвіду зі своєї спеціальності, застосування своїх знань на практиці, підготовка себе до кар'єри, безкоштовне навчання;

6) гедоністичні мотиви: розваги, відпочинок, дозвілля [3, с. 195–196].

Таким чином, можемо констатувати, що основними ціннісно-смысловими детермінантами волонтерської діяльності виступають доброта і безкорисна допомога людям незалежно від їхнього походження, статусу, віку та інших рис. Вказані детермінанти загострю-

ються, адже у період кризи провідним мотивом є збереження безпеки власної сім'ї та суспільства як середовища життя.

Список використаних джерел

1. Котляр А. Елла Лібанова: «Треба стимулювати економію» // Дзеркало тижня. Україна. – 2015. – № 10. – URL : http://gazeta.zn.ua/socium/ellalibanovanuzhno-stimulirovat-ekonomiyu-_html.

2. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи // Український соціум. – 2016. – № 2. – С. 25–40.

3. Юрчинська Г. К., Круцюк О. В. Волонтерська діяльність: суть і психологічні детермінанти // Український психологічний журнал. – 2017. – № 2. – С. 188–204.

УДК 378.4-054:316.3

Алмашій А. О.,
аспірантка ДВНЗ «УжНУ»,
асистент кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій УжНУ (м. Ужгород)

ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА УКРАЇНИ

В сучасному демократичному українському суспільстві важливим та впливовим актором є студентська молодь, що складає невід'ємну частину суспільства. Українська молодь-це громадяни України, що постійно проживають на території України віком від 14 до 35 років.

За соціологом В. Т. Лісовським: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні і інші соціальні функції. Залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років» [1, с. 41]. Саме цей вік є важливим у формуванні політичної свідомості особи, адаптації власних інтересів до політичних, соціальних, матеріальних, національних та духовних процесів, які є важливою складовою будь – якої ланки суспільства.

Нами було розроблено в формі анкетування та досліджено результати опитування серед студентів ДВНЗ Ужгородський національний університет, в якому прийняли участь 1001 студент вище вказаного вузу. Анкета була розміщена на сайті вузу з 07.04.2020 по 07.05.2020 [4].

Дане дослідження проводиться з метою оцінювання ставлення студентів (молоді) до політико-громадської ситуації в Україні, психосоціальний аналіз молоді, їхні погляди на перспективу, як власну в суспільстві так і розвиток держави в цілому. Так як, саме молодь є тим рушійним, креативним, сміливим двигуном, що здатний змінити, розвинути та переламати те суспільство, яке не здатне до перетворень, до прогресу, до створення демократичної та вільної держави.

Політичні інтереси – це чинники суспільної діяльності людей, їхніх спільнот і об'єднань, спрямовані на здобуття, утримання або перерозподіл політичної влади. У ширшому плані до політичних інтересів належать інтереси, спрямовані на згуртування зусиль усіх або принаймні більшості членів тієї чи іншої спільноти, відстоювання і зміцнення їхніх соціальних позицій у суспільстві [3]. Соціальний інтерес є не менш важливим, так як спрямовує дії особистості на задоволення власних основних потреб.

Дослідження показало, що сучасна молодь цікавиться і слідкує за політичною ситуацією в Україні та має бажання переоцінювати, змінювати чи набувати знання щодо сучасного політичного стану українського суспільства. Лише 7,4 % не цікавляться політикою взагалі. 18,8 % опитаних цікавляться політикою, а 63,3 % опонентів відповіли, що цікавляться лише частково [5].

Також, важливим було дізнатися рівень їх обізнаності в політичних, соціальних, громадських процесах, що відбуваються в державі. Так як, необізнаність чи некомпетентність заважає молодій особі повноцінно себе реалізовувати в тій чи інших сферах, в тому числі бути активним громадянином суспільства. Цікавим є той факт, що 53,2 % студентів оцінюють свій рівень політичної обізнаності як середній, 39,7 % - низький, і лише 6,1 % опитаних вважають свій рівень високим.

На нашу думку, виходячи з результатів проведеного анонімого опитування, молодь України пасивна та зневірена. Про це свідчать наступні цифри: 71,3 % опитаних (на їх думку) мають низький рівень політичної активності, 84,6 % опитаних не є членом жодної громадської організації та 92,8 % не є членами політичних партій. Хоча 45,2 % і 38,4 % опитаних вважають, що студентська молодь здатна або частково здатна вплинути на політичні процеси в Україні чи регіоні та 60,9 % вважають, що основним мотивом до політичної активності є покращення ситуації в країні.

Тож, участь молоді у державних процесах є важливим і для неї самої, так як це допомагає особистості налагодити соціально-психологічний стан, надає більшої впевненості у своїх можливостях, знаннях та майбутньому.

Участь сама по собі є розвитком. Мета розвитку – бути вільним та здатним зробити вибір, та жити тим життям, яким хочеш та маєш жити. Суспільство вважається розвинутим настільки, наскільки воно забезпечує можливості людей, в тому числі молоді, брати участь в суспільному житті [2].

Не хочеться обмежувати участь молоді у розвитку суспільства самим лише правом голосу (хоча це є безперечно важливим інструментом впливу молоді на розвиток держави). Потрібно створити та надати більше умов для участі і самореалізації у різних сферах сучасного суспільства: вільно висловлювати свою думку, вміти поважати себе та оточуючих, залучати до важливих процесів в суспільстві, набувати власний досвід, реалізовувати свої навички на практиці. Тільки так, молодь може відчувати себе рівноправним членом громадського суспільства і просувати країну в потрібному руслі.

А реальний стан речей такий, що лише 2,1 % вважають себе політично активним в суспільстві, 7,2 % є членами громадської організації а 7,7 % планують ними стати. 1,9 % є членами політичних партій та 4,9 % планують ними стати. Це є надзвичайно маленьким показником держави, в якій суспільство, а саме молодь, формує демократичну, вільну, прогресивну, рівноправну та солідарну країну.

Потрібне пряме залучення молоді до прийняття рішень, як на місцевому, регіональному так і державному рівнях в межах визначених законодавством України, нормативно-правовими актами місцевої влади і т. д. Довіра до влади значно покращує суспільний настрій та надає впевненості в реалізації своїх інтересів в певній державі. На питання чи є довіра до теперішньої влади, тільки 8,2 % відповіли, що повністю довіряють владі, 66 % довіряють лише частково і 24,3 % не мають жодної довіри.

Список використаних джерел

1. Социология молодежи / под ред. проф. В. Т. Лисовского. – СПб., 1996.
2. Участь молоді в управлінні громадою. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/306/metodychka-uchast-molodi-v-upravlinni-gromadoyu-cvet.pdf>.
3. Політологічний енциклопедичний словник / В. Б. Авер'янов, І. В. Алексеєнко, С. С. Андрєєв та ін. ; В. П. Горбатенко (упоряд.); Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін та ін. (відп. ред.) ; НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, Українська асоціація політологів. – К. : Генеза, 2004. – С. 519.
4. Ужгородський національний університет. Опитування студентів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/opituvannya-studentiv-ta-aspirantiv.htm>.
5. Анкета опитаних студентів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.google.com/forms/d/1PVn9-o3cauBX6rtNwNorUIk8sKc3BIIImNuZfM9CArPM/edit?ts=5e8f654a#responses>.

Білас О. М.,
магістрантка спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили,
спеціаліст I категорії сектору прийому
заяв відділу соціальних виплат і компенсацій
Управління соціальних виплат і компенсацій
Інгульського району Департаменту праці та соціального захисту
населення Миколаївської міської ради (м. Миколаїв)

СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ ТА КОМПЕНСАЦІЇ ЯК ПІДТРИМКА ДЕРЖАВОЮ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Громадянська активність молоді є важливою складовою для розвитку будь-якого демократичного суспільства. Молодь має амбіції, енергію та ентузіазм, але їй бракує власного позитивного та негативного досвіду, щоб успішно досягати власної мети та бути корисною суспільству, іноді бракує професійних навичок, іноді вільного часу, іноді не вистачає фінансового забезпечення.

У сучасній практиці громадянське суспільство, як зазначає С. В. Кульчицький, вважається антитезою держави. Поборники демократії та прав людини високо цінують громадянське суспільство за те, що воно уможливило певну незалежність громадян від держави. Але слід зазначити, що саме держава захищає громадянське суспільство і робить можливим його існування. Важливі функції сучасної держави полягають у захисті приватної власності та у виробленні таких зразків очікуваної суспільної поведінки громадян, які сприяють зміцненню громадському порядку [2].

Підтримуючи політичне, економічне і соціальне середовище, в якому можуть виникати й діяти незалежні організації та об'єднання, держава допомагає створенню і розвитку громадянського суспільства. Прикладом тому є соціальна послуга – соціальні виплати і компенсації, які надаються громадянам молодого віку, що підпадають під різні категорії: або молода сім'я з дітьми, або молода одинока мама, чи діти, позбавлені батьківського піклування, або внутрішньо-переміщені особи тощо, в даному разі акцент робиться на вік і статус молодої людини. Деякі цифри, що свідчать про підтримку молодих людей, особливо молодих жінок з дітьми [1].

Підвищення розміру допомоги малозабезпеченим сім'ям на 2020 р.

На кожну дитину віком до 13 років	250 грн
На кожну дитину віком від 13 до 18 років	500 грн

РОЗМІРИ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ НА 2020 р.

Види державної допомоги	з січня	з липня	з грудня
Допомога в зв'язку з вагітністю та пологами	525,50	549,25	567,50
Допомога при народженні дитини			
	41 280,00		
одноразова виплата:	10 320,00		
щомісячна виплата:	860,00		
Допомога на дітей одиницям матерям			
<i>надається у розмірі, що дорівнює різниці між 100 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців</i>			
на дітей віком:	максимальний		
до 6-ти років	1779,00	1859,00	1921,00
	максимальний		
від 6-ти до 18-ти років	2218,00	2318,00	2395,00
	максимальний		
від 18-ти до 23 років	2102,00	2197,00	2270,00
Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування			
на дітей віком:	максимальний		
до 6-ти років	3558,00	3718,00	3842,00
від 6-ти до 18-ти років	4436,00	4636,00	4790,00
Допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною			
<i>Прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність</i>	1638,00	1712,00	1769,00
Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів			
<i>надається у розмірі, що дорівнює різниці між 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців</i>			
на дітей віком:	максимальний		
до 6-ти років	889,50	929,50	960,50
від 6-ти до 18-ти років	1109,00	1159,00	1197,50
Державна соціальна допомога на дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування			
на дітей віком:	максимальний		
до 6-ти років	3558,00	3718,00	3842,00
від 6-ти до 18-ти років	4436,00	4636,00	4790,00
від 18-ти до 23 років	4204,00	4394,00	4540,00
Щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу			
Прожитковий мінімум в розрахунку на одну особу	2027,00	2118,00	2189,00

З метою покращення матеріального стану багатодітної родини, створення належних умов для виховання дітей, які виховуються в таких сім'ях. Від 1 квітня 2019 року в Україні збільшується допомога

багатодітним сім'ям. Уряд виплачуватиме батькам на кожну третю і наступну дитину щомісяця 1 700 гривень. Виплати здійснюватимуться доти, поки дитині не виповниться 6 років.

Доплата стосується не лише тих, хто народив чи народить дитину цього року, кажуть у Мінсоцполітики. Кожна сім'я, яка має посвідчення багатодітної, має змогу з 1 квітня оформити додаткову допомогу на дитину. Якщо в родині четверо дітей, двом з яких ще немає 6 років, держава виплатить на кожну з них по 1 700 гривень. Це додатково до щомісячних 860 гривень допомоги при народженні дитини, наголошують в уряді.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства»:

дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше;

багатодітна сім'я – сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує (до складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, – до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років) [4].

Одним з пріоритетних напрямів розвитку провідних країн світу є економічна політика та сфера зайнятості. Якщо немає змоги надати робоче місце молодій людині, їй пропонуються різні варіанти. Наприклад послуга «муніципальна няня» – послуга з догляду за дитиною до трьох років, що надається для підтримки батьків (усиновлювачів), опікунів дитини для забезпечення догляду за дитиною до трьох років. Право на отримання компенсації послуги «муніципальна няня» мають громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які є батьками (усиновлювачами), опікунами дитини до трьох років і на законних підставах проживають на території України та уклали договір про здійснення догляду за дитиною до трьох років з муніципальною нянею.

Муніципальна няня це будь-яка фізична особа-підприємець (КВЕД 97.00, КВЕД-88.91) юридична особа, яка надає послугу з догляду за дітьми (КВЕД 78.20, КВЕД 85.10), крім державних і комунальних закладів дошкільної освіти, та з якою укладено договір про здійснення догляду за дитиною до трьох років. Компенсацію отримують батьки чи опікуни дитини. Компенсація послуги «муніципальна няня» не призначається батькам, які є батьками – вихователями дитячих будинків сімейного типу, прийомними батьками. Компенсація послуги «муніципальна няня» виплачується отримувачу послуги «муніципальна

няня» у розмірі прожиткового мінімуму на дітей віком до шести років, встановлено на 1 січня відповідного року, за кожну дитину, яку доглядає муніципальна няня. Таким чином, у батьків чи одного з батьків з'являється вільний час, з'являються можливості і потреба бути активним громадянином суспільства [3].

Отже, соціальні виплати і компенсації є не тільки фінансовою підтримкою, а й мотиваційним інструментом до активізації власної життєвої позиції молодих людей.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма підтримки сім'ї до 2016 року : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р., № 341 // уряд. кур'єр. – 2013. – 29 трав. (№ 94). – С. 12.

2. Кульчицький, С. В. Громадянське суспільство [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України : Т. 2 : Г-Д / редкол. : В. А. Смолій ; НАН України ; Інститут історії України. – К. : Наукова думка, 2004. – 688 с.

3. Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «Муніципальна няня» : Постанова Кабінету Міністрів № 1101 від 24.12.2019 р., [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68-2019-%D0%BF>.

4. Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям : Постанова Кабінету Міністрів № 765 від 21.08.2019 р., зі змінами [Електронний ресурс] : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2019-%D0%BF>.

5. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р., № 2811-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. Змінами від 30.03.2020 [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.

6. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р., № 1768-ІІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 35. – Змінами від 30.03.2020 [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

УДК 342.571

Губський В. М.,
помічник-консультант
народного депутата України (м. Київ)

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Проблеми нашої держави все більше і більше виходить за рамки кабінетів високих політиків та стають турботою простих українців. Слід визнати, що на сьогодні існує велика недовіра українського сус-

пільства до влади, суду та в цілому правової системи України, а громадські організації та їх представники мають великий авторитет, до їх думок населення прислухається.

В сучасному демократичному суспільстві є нормою зростаюча соціально – політична активність громадян та їх безпосередня участь в житті держави.

Так, статтею 36 Конституції України проголошено, що Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [1].

Постанова Кабінету Міністрів України *«Про забезпечення участі громадян у формуванні та реалізації державної політики»* від 3 листопада 2010 р. № 996 передбачає утворення тимчасових консультативно-дорадчих органів – Громадських рад при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади та місцевих державних адміністраціях [2].

До складу таких громадських рад можуть бути обрані представники громадських об'єднань, релігійних, благодійних організацій, творчих спілок, професійних спілок та їх об'єднань, асоціацій, організацій роботодавців та їх об'єднань, недержавних засобів масової інформації, які зареєстровані в установленому порядку і провадять діяльність на території України. Строк повноважень громадської ради становить 2 роки [2].

До складу громадських рад не можуть бути обрані лише ті особи, які є депутатами всіх рівнів, посадовими особами органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування [2].

Попри те, що відповідно до законодавства рішення громадських рад мають рекомендаційний характер, вони є обов'язковими для розгляду органом при якому створені. А рішення органу, прийняте за результатами розгляду пропозицій громадської ради, не пізніше ніж у десятиденний строк після його прийняття в обов'язковому порядку доводиться до відома членів громадської ради та громадськості шляхом його оприлюднення на офіційному веб-сайті органу та в інший прийнятний спосіб. Інформація про прийняте рішення має містити відомості про врахування пропозицій громадської ради або причини їх відхилення.

Із переваг участі у консультативно-дорадчих органах хочу відмітити наступні:

- можливість брати участь у формуванні та реалізації державної політики;

- оперативно отримувати інформацію щодо можливих змін в законодавстві з того чи іншого питання, надавати свої пропозиції та рекомендації;
- законним шляхом лобіювати прийняття чи неприйняття певних рішень державним органом;
- законним та етичними методами позбутися конкурентів у певному сегменті ринку, на який має вплив державний орган;
- отримання нових, корисних зв'язків, як серед членів громадської ради, так і серед представників державного органу, від простих спеціалістів до керівництва.

На мою думку, досить гарним прикладом діяльності громадської ради є Громадська рада при Міністерстві екології та природних ресурсів України, яка діяла з грудня 2016 р. по грудень 2018 р.

«Громадська рада при Мінприроди за два роки своєї роботи провела ряд громадських експертиз, підготувала близько 200 рекомендацій та опрацювала понад 30 нормативно-правових актів. Переважна кількість рекомендацій, наданих Громадською радою, були враховані Мінприроди», – зазначав тодішній Міністр екології та природних ресурсів України Остап Семерак [3].

Отже, хочу підкреслити, що не тільки олігархи за допомогою «ручних» депутатів можуть лобіювати прийняття вигідних для себе законів. А і звичайні громадяни, цілком законно, можуть просувати ту чи іншу позицію завдяки членству у громадських радах при органах державної влади.

Повертаючись до теми національної безпеки, хочу зазначити, що агенти спецслужб іноземних держав, на мою думку, без особливих зусиль можуть ставати членами таких громадських рад, як від «легендованих» професійних об'єднань та асоціацій, так і від зовсім нейтральних громадських організацій.

Слід згадати про так звану «агентуру впливу» – агентуру з числа осіб, що належать до державних і громадських діячів, лідерів громадської думки, що завдяки своєму суспільному становищу можуть здійснювати вигідний для супротивника вплив на вирішення питань державної політики, позицію громадянського суспільства, масові настрої тощо [4].

Пріоритетом функціональної спеціалізації агентури впливу є не підривна діяльність та збір розвідувальної інформації, а окремі дії, що сприяють комплексному та довгостроковому просуванню інтересів іноземної держави та розкладанню суверенітету української держави [4].

Із недавніх прикладів, не дивлячись на презумпцію невинуватості, хочу навести наступну інформацію. Засновник ветеранської організа-

ції, будучи з 2019 р. членом громадської ради при Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів став помічником-консультантом народного депутата України (голови Комітету). А навесні 2014 року він активно підтримував анексію Криму державою-агресором, в результаті чого отримав Російське громадянство (за інформацією Харківської міської громадської організації «Союз Чорнобиль»). Висновки приходять самі собою.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що потрібно законодавчо закріпити більш суворі вимоги для членства в громадських радах та запровадити проходження спеціальної перевірки для кандидатів в їх члени.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Поточна редакція від 01.01.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України *«Про забезпечення участі громадянськості у формуванні та реалізації державної політики»* від 3 листопада 2010 р. № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.

3. За два роки Громадська рада при Мінприроди надала близько 200 рекомендацій та опрацювала понад 30 нормативно-правових актів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://menr.gov.ua/news/32853.html>.

4. Як працює українська контррозвідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://glavcom.ua/columns/mikhalchishin/yak-pracyuje-ukrajinska-kontrozvidka-649589.html>.

УДК 323.212:061.1/.2]:316.346.32-053.6(043.2)

Моспан І. Я.,

магістрантка кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки ЧНУ ім. Петра Могили,
соціальний працівник ГО «Пенітенціарна ініціатива» (м. Миколаїв)

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ

Консолідація демократії, незворотність проведення демократичних перетворень, симетричні та дієві відповіді на загрози безпеці країни, поступ у реформах щодо європейської інтеграції – усе це в Україні було б неможливим без розвитку та зміцнення громадянського суспі-

льства, підвищення інституційної спроможності неурядових організацій, активного впровадження волонтерських ініціатив. За останні три роки спостерігається зростання кількості громадських організацій, їх діяльність спрямована на вирішення різноманітних суспільних проблем, захист інтересів різних суспільних груп [5, с. 1].

Громадські організації користуються сьогодні довірою з боку суспільства. За даними опитування, яке в травні 2018 р. провів Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 60 % респондентів були переконані, що громадські організації потрібні в їхніх містах чи селах (лише 18 % опитаних не бачили такої потреби). У цілому сьогодні довіра громадян до громадських організацій є значною, її рівень перевищує аналогічний показник щодо інститутів влади. Громадяни також підтримують безпосереднє залучення громадських організацій до процесу проведення реформ, зокрема антикорупційної, судової, довіряють їм здійснювати моніторинг та контроль за діяльністю влади. Також громадяни вважають, що громадські організації мають опікуватися соціально орієнтованою діяльністю, захищати соціально вразливі групи населення. Відповідно до даних соціологічних опитувань, сьогодні майже 40 % громадян надають благодійну допомогу окремим людям чи громадським ініціативам, і ця частка збільшилася порівняно з минулими роками [5, с. 7].

Сучасний стан економічного і соціального розвитку, ті зміни, які переживає в даний час Україна, тягнуть за собою багатопланові зміни нормативно – ціннісних систем усіх соціальних груп суспільства, серед яких особливе місце займає молодь. Для неї незавершеність і нестабільність цих процесів значно ускладнює процес соціалізації. Молодь – це завжди період становлення життєвих смислів, вибору особистісних цінностей. Існуючи економічні і соціальні програми практично не враховують специфічну соціальну позицію молодого покоління в процесі суспільного розвитку [4, с. 30].

Почуття громадянськості особистості опирається на систему знань, духовно-моральні цінності, духовно-моральні ідеали, які впливають на зростання національної свідомості, серед молоді та визнання пріоритету прав людини. Для молоді яка опинилася в кризовій ситуації, а саме у конфлікті з законом і перебуває в місцях позбавлення волі, ще складніше зберегти духовно-моральні цінності, духовно-моральні ідеали [2, с. 10].

Тому значну роль у роботі з молоддю яка опинилася в складних життєвих обставинах відіграє громадська організація, соціальні працівники якої через певні методики, інформування та консультування допомагає зберегти, сформувати духовно-моральні цінності, духовно-моральні ідеали, які впливають на зростання національної свідомості і

на успішну ресоціалізацію та адаптацію засудженого до самостійного життя на волі.

Позитивний практичний приклад громадської організації «Пенітенціарна ініціатива» у ресоціалізації засуджених яка реалізує проєкт направлений на творчий розвиток потенціалу у засуджених, формування в них духовно – моральних цінностей, ідеалів, віру в себе, шляхом створення театральних груп, підготовки та проведення театральних вистав на соціально важливі теми, а саме (цінність: життя допомоги, добра, батьків, любові, життя у соціумі), підготовки консультантів за принципом «рівний-рівному» з числа засуджених, для проведення інформаційно-просвітницької роботи в установах виконання покарань, популяризація здорового способу життя. Мистецтво відіграє важливу роль у розвитку особистості та соціальної адаптації після звільнення. Вплив творчості на духовне та психологічне самопочуття молодії людини загальновідомий. Добре слово, приємна музика, співчуття покращує духовне здоров'я, відновлює віру у власні сили, виявляє приховані можливості людини. Успішна соціальна адаптація осіб, звільнених із виправних установ залежить від ефективності підготовки до звільнення та від конкретних видів допомоги після відбуття покарання. Це означає, що поведження з ув'язненими та утримування їх мають бути такими, щоб вони не почували себе вилученими з суспільства, а навпаки, розуміли, що продовжують залишатися його частиною.

Участь у подібному проєкті допомагає учасникам в їх подальшому житті у громадянському суспільстві, а саме змінює поведінку на кращу, засуджені стають більш відповідальними, щирими і відкритими, по-справжньому включаються в роботу. Для кого-то це стало способом довести своїм близьким, що він не зовсім «пропаща людина» і дати привід, можливо, в перший раз в житті, пишатися собою, у багатьох значно підвищилася самооцінка, з'явилася віра в себе і власні сили змінити щось то в своєму житті на краще. Що після звільнення він повернеться в суспільство повноправним його членом.

Отже, на нашу думку соціальні працівники громадської організації є конструктивною силою нашого громадянського суспільства, які в умовах кризової ситуації, а саме в місцях позбавлення працюють з засудженими намагаються повертати їх до нормального життя, соціально адаптуватися у суспільстві та стати свідомим громадянином України.

Список використаних джерел

1. Замула С. Ю., Костенко В. А., Мандра В. І., Падалець Б. В. Скоков С. І. Основи пенітенціарної педагогіки і психології : навчальний посібник / під загальною редакцією академіка Синьова В. М., доктора педагогічних наук,

професора, дійсного члена АПН України, заслуженого юриста України, директора інституту корекційної педагогіки і психології Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Біла Церква 2003. – 101 с.

2. Пахомов І. В., Григоренко А. М. Соціально-виховна робота із засудженими та особами, взятими під варту : навчальний посібник / Білоцерківський центр ПКП ДКВС України ; за заг. ред. д-р пед. наук, проф. М. О. Супруна, 2019. – 296 с.

3. Синьова В. М. Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі // за ред. Синьова В. М. – К., 2003. – 222 с.

4. Шевченко Ю. А. Сборник научных докладов. Педагогика. Современная наука. Новый взгляд. Вроцлав 2015 г., часть 1, Шевченко Ю. А., под. – секция 1. Воспитание и образование. С. 30

5. Яблонський В. М., Андриченко Т. В., Бекешкіна І. Е. Громадянське суспільство України : сучасні практики та виклики розвитку // за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. – К : НІСД, 2018. – 128 с.

УДК 004.9:316.723-053.6(485)

Івончик А. І.,
магістрантка, КПНУ ім. Івана Огієнка
(м. Кам'янець-Подільський)

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІ ІНФОРМАЦІЙНИМ АТАКАМ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ

Сьогодні розвиток інформаційної культури молоді є важливою складовою державної політики будь-якої країни. Особливо актуальності дане явище набуває в умовах інформаційно-психологічних атак та протистоянь.

Словосполучення «інформаційна атака» вперше вживається американськими військовими фахівцями в зв'язку з формуванням концепції інформаційної війни. Інформаційну атаку варто визначати як спланований (організований і цілеспрямований), масовий (рішучий / стрімкий / неспинний) інформаційний вплив на адресата з метою формування громадської думки і поведінки відповідно до завдань організаторів атаки [3, с. 107].

Для опису впливу інформаційної атаки і детального розгляду її онтологічних властивостей доречно використовувати лінійну модель комунікації, розроблену Г. Лассуеллом, що складається з таких компонентів: хто? – відноситься до комунікатора, який формулює повідомлення; що? – зміст повідомлення; яким каналом? – середовище переда-

чі; кому? – або окремому одержувачу, або аудиторії масової комунікації; з яким ефектом? – результат повідомлення + «ефект», що відноситься до зворотного зв'язку у взаємодії з громадськістю.

Відомо, що інформаційні атаки цілеспрямовано плануються і організуються на державному рівні, в найвищих ешелонах політичної влади [3, с. 107]. Інформаційні атаки також можна назвати ефективним інструментом міждержавного протистояння. Зазвичай такий інструмент спрацьовує під час емоційного, ірраціонального сприйняття дійсності індивідом чи масою.

У зв'язку з цим, важливого значення набуває проблема інформаційно-психологічної безпеки суспільства, а особливо молоді, що має невеликий життєвий досвід, недостатній рівень розвитку критичного мислення [1, с. 28].

Характеризуючи групу молоді, варто звернутися до визначення соціолога В. Т. Лісовського: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні і інші соціальні функції. Залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років» [2, с. 288]. Основними характеристиками молоді з боку інтеракціоністського підходу є спонтанність, безпосередність, нестандартність поведінки [2, с. 288]. Всі вище перераховані риси визначають молодь як особливо чутливий об'єкт інформаційних атак, що здатний не лише швидко споживати інформацію, а й активно на неї реагувати.

Крім того, молодь в умовах інформаційно-мережевого суспільства перебуває під впливом постійних інформаційних потоків, що спричиняє медіа залежність та споживацьке ставлення до медіа. І цю залежність можна порівняти з наркотичною. Споживацьке ставлення до засобів масової інформації, споживання медійного змісту, позбавлене активного інтелектуально-творчого початку, істотно звужує пізнавальні можливості особистості, збіднює її сприйняття. Збереження даної тенденції є недопустимим, тому вимагає швидких та рішучих дій з боку держави [1, с. 35].

Найефективнішим засобом протидії є сприяння розвитку інформаційної культури молоді. На думку доктора педагогічних наук Н. І. Гендіна, «інформаційна культура особистості – одна зі складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду і системи знань, умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність по оптимальному задоволенню індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних технологій. Ця складова є найважливішим фактором успішної професійної та непрофесійної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві» [1, с. 27].

Інформаційна культура ґрунтується основах медіаграмотності, що є базовим інструментом протидії інформаційно-психологічному впливу. За визначенням ЮНЕСКО у Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти від 22 червня 2007 р. медіаграмотність – обов'язок і право споживача інформаційного продукту, як частини прав на самовираження та інформацію та такого, що належить до основних прав та свобод людини [4]. Згідно з А.В. Федоровим, медіаграмотність сприяє вибору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню і передачі медіатекстів в різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі [1, с. 27–28].

Сьогодні поширення медіаграмотності стало трендом у світі. Особливо ефективним у цьому напрямі є досвід Швеції. Дана країна протягом тривалих років здійснюється цілеспрямоване впровадження основ медіаграмотності для формування високого рівня інформаційної культури суспільства у боротьбі з інформаційними атаками.

Ще з 1980 р. вивчення основ медіаграмотності є обов'язковим в Швеції. Очолюють медіаосвіту Шведська національна агенція з освіти та Міністерство освіти Швеції. Зокрема, основи медіаграмотності молоді закладено навіть в зміст обов'язкових положень навчальних планів, де зазначено наступне: «Всім студентам повинна бути надана можливість розвинути свої навички використання цифрових технологій. Їм також повинна бути надана можливість розробити критичний і відповідальний підхід до цифрових технологій, щоб мати можливість бачити можливості і розуміти ризики, а також мати можливість оцінювати інформацію». Схоже за змістом положення зафіксовано і у навчальних планах для молодшої школи [4].

З розвитком медіаосвіти в Швеції пов'язують оголошення загальнонаціональної реформи навчальної програми у березні 2017 р. та запровадження її в дію в липні 2018 р. Основною метою цієї програми стало підвищення якості інформування учнів початкових і середніх шкіл та закріплення у них навичок та вмій розпізнавати фальшиві новини. Створено програму за ініціативи Інтернет Фонду Швеції (IIS), Шведського інституту та газети «Метро» («Viralgranskaren»). Активну роль у даному процесі відіграла Шведська рада з засобів масової інформації, що зобов'язала широко долучитися шведські ЗМІ до виконання цієї програми, а також постійно надає методичні розробки для викладачів різних рівнів навчання, які можна використовувати під час обговорення онлайн-пропаганди.

Важливими є ряд інших загальнодержавних заходів щодо розвитку інформаційної культури серед різних вікових категорій населення. До них належить: створення у січні 2018 р. навчального посібника з кори-

сними посиланнями на ресурси для перевірки інформаційного контенту; створення настільної гри «Мисливство за правдою» Комунікаційною компанією Telenor для формування та закріплення навичок критичного споживання інформації; друк брошури «Якщо настане криза чи війна» для всіх 4,7 млн шведських домогосподарств в якій є окремий розділ з інструкціями щодо протидії інформаційним загрозам та пошуку достовірної інформації; розробка окремих брошур для урядових комунікаторів тощо [4].

Отже, на основі досвіду Швеції можна зробити висновок, що поступове впровадження загальнодержавних заходів щодо розвитку інформаційної культури серед молоді в подальшому призводить до поширення цієї культури серед інших вікових категорій населення. Результатом цієї культури є формування стійкого до інформаційних атак суспільства з високим рівнем розвитку критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Артеменко М. А. Медиаграмотность молодежи в контексте интернет-безопасности. Интеллектуальный потенциал XXI века: ступени познания. 2012. № 10–1. С. 25–37.
2. Каретна О.О. Сучасні підходи до визначення поняття «молодь». Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса, 2009. Вип. 37. С. 287–291.
3. Коцюбинская Л. В. Информационная атака : понятие и онтологические свойства. Политическая лингвистика. 2017. Вып. 6 (66). С. 106–112.
4. Черненко Т. В. Міжнародний досвід впровадження медіаграмотності для окремих цільових груп: можливості для України. Національний інститут стратегічних досліджень : веб-сайт. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyini-strategii/mizhnarodniy-dosvid-vprovadzheniya-mediagramotnosti-dlya> (дата звернення : 03.05.2020).

УДК 329/78

Кваша О. О.,
магістр інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

СУЧАСНИЙ СТАН МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Молодіжна політика, що реалізується в рамках європейського інтеграційного об'єднання, по праву вважається сьогодні найбільш опрацьованою і ефективною в світі. Центральне місце в системі міжнародних інститутів займають Європейські інститути молодіжної політики,

розуміння основних принципів і вивчення досвіду яких можуть мати істотне значення, наприклад, для розробки ефективної української національної молодіжної політики в перспективі.

У процесі вироблення і практичної реалізації загальної політики по відношенню до європейської молоді були враховані принципи і положення офіційних нормативно-правових документів Єдиної Європи. Договір про заснування Європейського Союзу багато в чому визначив головні пріоритети спільноти у сфері освіти, професійної підготовки та молодіжної політики. Так, зокрема, в ньому фіксуються основні цілі спільноти в напрямку забезпечення якості освіти, у тому числі – заохочення і підтримка молодіжних обмінів і обмінів викладачів соціально-освітніх установ і служб; відзначається необхідність посилення співпраці з боку спільноти і країн-членів ЄС з третіми країнами і компетентними міжнародними організаціями в галузі освіти і молодіжної політики і т. д. [1].

Комюніке Єврокомісії ЄС «Підтримка повноцінної участі молоді у сфері освіти, зайнятості та в суспільному житті», прийняте в 2007 році, містить основні принципи і перспективи розвитку молодіжної політики Євросоюзу, підкреслює необхідність сприяння і надання фінансової допомоги молодим європейцям з метою поліпшення рівня освіти, скорочення безробіття, участі в суспільному житті і прояві активної громадянської позиції [2].

У 2009 році Єврокомісія ЄС затвердила нову стратегію молодіжної політики до 2018 року і отримала назву «Молодь – інвестування та розширення можливостей» [3]. У даному документі підкреслюється, що молодь є однією з найбільш вразливих груп суспільства, особливо в умовах глобальної фінансово-економічної кризи, і в Європейському старіючому суспільстві є найважливішим ресурсом.

Серед пріоритетів розвитку молодіжної участі в ЄС на найближчу перспективу слід віднести: забезпечення повноправної участі молоді в житті суспільства за допомогою її залучення в суспільне життя на місцевому та регіональному рівнях; залучення молоді до процесу її участі в різних формах представницької демократії; підтримку молодіжних організацій та інших форм навчання участі; стимулювання участі неорганізованої молоді; забезпечення якості інформаційних послуг.

Для вирішення поставлених завдань Єврокомісія окреслила план дій на короткострокову перспективу, де серед іншого можна виділити: розробку стандартів якості молодіжної участі, інформування та консультування; подальшу політичну і фінансову підтримку молодіжних організацій, національних і місцевих молодіжних парламентів; подальший розвиток можливостей для діалогу між європейськими, національними інститутами та молодими людьми.

Одним з головних інструментів у здійсненні молодіжної політики в країнах-членах Європейського Союзу аж до початку 2014 року була програма «Молодь в дії», що враховує ключові пріоритети молодіжної політики в Європі: європейське громадянство, участь молоді, культурне різноманіття, залучення молоді з обмеженими можливостями.

У 2014 році програма «Молодь в дії» поряд з шістьма іншими напрямками діяльності (в т. ч. освіта, тренінги, спорт та ін.) була об'єднана в єдину програму дій Європейського Союзу, що отримала назву «Еразмус Плюс» і розраховану на 2014–2020 рр.

Серед ключових завдань Програми «Еразмус Плюс» щодо молоді необхідно виділити наступні: посилення співпраці та обмінів між учасниками програми та державами-партнерами з різних регіонів світу; підвищення якості та визнання молодіжної роботи; розширення можливостей молодіжних рад, молодіжних платформ на місцевому, регіональному та державному рівнях; посилення взаємодії в питаннях управління, інноваційних можливостей та інтернаціоналізації молодіжних організацій в країнах-партнерах [4].

Слід зазначити, що, незважаючи на суміжність напрямків діяльності в питаннях розробки і реалізації молодіжної політики, діяльність Європейських Співтовариств і Ради Європи значно диференційована в механізмах реалізації даних напрямків. Так, наприклад, Рада Європи значну увагу намагається приділяти дослідницькій та освітній діяльності, а також міждержавному співробітництву своїх держав-учасниць, а Євросоюз, володіючи значними фінансовими можливостями, обрав основним інструментом функціонування вироблення централізованої програми дій. Проте, дана диференціація відкрила цілий ряд додаткових можливостей в питаннях співпраці між Євросоюзом і Радою Європи, в тому числі, що стосуються взаємодоповнюваності порядку денного, формування позитивного тренда в сфері вироблення загальної найбільш ефективної і гнучкої стратегії по відношенню до молоді на середньо – і довгострокову перспективу.

На початковому етапі співпраця була націлена, перш за все, на вироблення і практичне втілення загального договору, що замінює цілий ряд існуючих угод у відповідних напрямках діяльності. Сторони уклали спеціальну угоду про здійснювані дії і рамках фінансування, і обумовили спільні цілі: громадянськість, участь, виховання в області прав людини, міжкультурний діалог; соціальна згуртованість, включеність, рівність можливостей; якість, визнання і наочність роботи з молоддю і тренінгів; більше знань про молоді і розвиток молодіжної політики [5].

Крім цього, функціонує чимало спеціалізованих установ, що займаються питаннями вироблення і реалізації європейської молодіжної політики. Так, наприклад, Європейське молодіжне інформаційне та консультативне агентство, яке займається інтенсифікацією та поглиб-

ленням інформаційної підтримки у сфері загальноєвропейської молодіжної політики; центр молодіжної інформації «Євродеск» надає молоді країн-членів ЄС, ЄАВТ та Туреччини доступ до інформації, що стосується європейської політики, можливостей, відкритих для молоді та для тих, хто буде з нею безпосередньо взаємодіяти.

Слід зазначити, що протягом минулих років партнерство між Європейськими Співтовариствами і Радою Європи систематично розвивалося і зміцнювалося і в даний час є складовою, без якої неможливо уявити цілісну і дієву систему європейської молодіжної політики. Європейська інституційна система молодіжної політики пройшла довгий шлях становлення і розвитку, і сьогодні постає перед нами як цілком дієвий механізм реалізації молодіжної політики в регіоні. Залежно від того, наскільки гнучкою, оперативною і ефективною виявиться політика Європейського Союзу, буде залежати, в першу чергу, рівень інтеграції молоді в суспільно-політичне життя суспільства – зокрема, і процес формування стабільного, здорового і процвітаючого європейського суспільства – в цілому.

Список використаних джерел

1. Модернізація політичних інститутів, процесів і технологій в умовах глобалізації / під ред. О. Є. Гришина, А. К. Сковікова. М. : Моск. гуман. ун-т, 2012.
2. Соколов А. В. Сучасні інститути молодіжної політики в Європі : історія становлення та розвитку // Вісник міжнародних організацій. 2009. № 1(23).
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM. URL : <https://www.google.ru/>.
4. Erasmus Plus : Supporting Projects and Activities in the Fields of Education, Training, Youth and Sport. URL : <http://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/>.
5. European Parliament and of the Council. Establishing the «Youth in Action» programme for the period 2007 to 2013 // Official Journal. URL : <http://www.agenziagiovani.it/media/3552/decision%201719-2006-en.pdf>.

УДК 316.346.32-053.6:[061.2:323.21](043.2)

Нікуліна В. І.,
магістрантка спеціальності «Соціальна робота»,
студентка групи 561, ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК НАПРЯМ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Ми всі є свідками того, що в критичний момент громадянське суспільство України зіграло потужну захисну роль. Державу було врятовано від загрози авторитаризму та розпаду завдяки наявності значної

свідомої відповідальної частини громадян, завдяки розгортанню волонтерського, благодійницького та добровольчого рухів. Ми побачили в дії нові форми громадянської самоорганізації, які випереджають готовність і здатність державних органів налагоджувати рівноправне партнерство з громадянським суспільством.

В Україні з'явилася нова державна політика – політика сприяння розвитку громадянського суспільства. Ключові функції, які виконує громадянське суспільство, насамперед, це захист та представлення інтересів громадян через об'єднання в різні рухи, ініціативні групи та донесення своїх позицій у процесі ухвалення рішень.

Громадянське суспільство як суспільство громадян, що є рівними в своїх правах, суспільство, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага, є базисом держави, де держава, в свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське суспільство.

Громадянське суспільство на українських теренах має глибоке історичне коріння та етнонаціональну традицію, що сягають сивої давнини та створюють його унікальну та неповторну специфіку, зумовлюють формування притаманного лише Україні типу громадянськості. Громадянське суспільство в Україні сьогодні йде еволюційним шляхом розвитку. І одним з таких напрямів є волонтерство – форма благодійності, що здійснюється добровільно, безкорисливо та усвідомлено фізичними особами, що виражається через особисте надання робіт та послуг та ґрунтується на принципах законності, гуманності, гласності, рівності та здійснюється для досягнення суспільно-значимих цілей [1].

Волонтер або доброволець, – це людина, яка за власним бажанням готова витратити свої сили, час і талант на користь суспільству або конкретній людині, не чекаючи винагороди. Сьогодні волонтерська діяльність знаходить все більше своїх прихильників. Сфери діяльності, в яких можна побачити безоплатну роботу добровольців, воістину численні і різноманітні: від допомоги тваринам і благоустрою території до просвітницьких бесід, благодійних концертів і екологічних акцій або участі в ліквідації наслідків стихійних лих. Приємно усвідомлювати, що наше суспільство ще зберігає в собі потенціал до добрих справ, спрямованим на творення.

Волонтерські організації і об'єднання є невід'ємною частиною громади, і взаємодія з ними усе більше переходить від консультативної до практичної допомоги. Для залучення громадських об'єднань, некомерційних організацій до вирішення соціальних проблем міста, а також підтримки їх діяльності проводяться конкурси на одержання соціального гранту. У них беруть участь організації і фізичні особи, що подали на розгляд соціальні проекти, спрямовані на вирішення проблем

дозвілля і культурного життя громади, одержання комплексної медичної і соціальної підтримки, розвиток громадянського і патріотичного виховання молодого покоління тощо. Органи місцевого самоврядування і громадські організації взаємодіють на основі угод про спільну діяльність, укладених за результатами конкурсу. Для вирішення соціальних проблем місцевої спільноти об'єднується кілька складових: ресурси громадських організацій, робота добровольців, кошти гранту, і це забезпечує набагато кращий результат, ніж можна було б одержати при звичайному розподілі бюджетних коштів. Спільна діяльність органів місцевого самоврядування і волонтерських організацій спрямована, по-перше, на розширення ринку соціальних послуг, по-друге, на забезпечення додаткової зайнятості.

У першому випадку створюється можливість надання нестандартних, не передбачених державними нормативами послуг, у другому, створення робочих місць для людей з обмеженими можливостями, для молоді з числа членів організації і волонтерів з числа незайнятих мало-забезпечених громадян, а також організація тимчасової зайнятості учнів і студентів у вільний від навчання час і під час літніх канікул [2].

Одним з мотивів добровольців є пошук нових можливостей для подальшого працевлаштування, переорієнтація на ринку праці. Мотиви, якими керуються волонтери, що приходять до волонтерських організацій: визнання, віднайдення впевненості у власній значимості і корисності, радість від спільної праці та добрих справ, нові знання і досвід.

Отже, волонтерство – це інноваційна сфера соціальної діяльності, багато в чому пов'язана з трансформацією суспільства та вирішення соціальних проблем, що загрожують соціальній стабільності суспільства, волонтерство в Україні є одним із дієвих інструментів розбудови громадянського суспільства.

Як бачимо, з одного боку, громадянське суспільство створює умови, сприятливі для розвитку волонтерського руху, активної участі населення у вирішенні соціальних проблем, з іншого – і волонтерство, будучи складовою громадянського суспільства, шляхом залучення широких верств населення до добровільної праці на загальне благо, сприяє формуванню громадянської позиції особистості, реалізації її соціальної активності.

Список використаних джерел

1. Лациба М. Розвиток відносин між владою та суспільством в Україні: від еволюції до революції // Громадянське суспільство України : сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою : зб. матеріалів між нар. наук.-практ. конф. – К. : НІСД, 2014. – С. 12.
2. Хулін А. А. Добровільність як вид благодійності / А. А. Хулін Соціальна робота. – 2003. – № 3. – С. 51–54.

СЕКЦІЯ

Соціально-педагогічні особливості формування громадянської активності молоді

УДК 316.346.32-053.6:616.89]:172.12](73)(043.2)=111

Docter Melinda,
Ed.D., BCBA,
Northcentral University (United States of America)

INCLUDING YOUTH WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER (ASD) IN CIVIC RESPONSIBILITY

Current research continues to support civic participation and engagement of youth in order to develop connections to their communities, awareness of others and a sense of responsibility to those around them. Many youth with Autism Spectrum Disorder (ASD) have significant challenges that would directly impact their ability to participate in such activities, thus reducing their opportunities to develop a connection with their community. This paper provides a brief description of civic participation and responsibility benefits, characteristics of youth with ASD and best practices to support these individuals in developing the skills necessary for civic participation.

Lin, 2015 & Waterman, 1997, as cited in Bird, Bowing and Ball (2019) state that «civic engagement activities can enhance youths' capabilities as productive community members while simultaneously improving the status of local communities.» Educators are continually providing and encouraging civic activities in order to foster students' content knowledge, develop citizenship skills and strengthen the community status (Sherrod, 2005; Yates & Youniss, 1999; Youniss & Yates, 1997, as cited in Bird, Bowing and Ball, 2019). These activities can include, but are not limited to, community service hours required in high school, service projects, volunteering at non-profit organizations, school assignments such as group projects, presentations, group discussions, peer debriefing and one-on-one discussions (Blyth, Saito, & Berkas, 1997, as cited in Bird, Bowing and Ball, 2019). However, simply participating in these activities does not necessarily increase meaningful engagement within a community (Bingle and Hatcher, 1999; Finley, et.al., 2014, as cited in Bird, et.al., 2019).

Bird, et.al., (2019) study *The Effect Teacher Led Reflection Plays on Students' Civic Responsibility Perceptions Following FFA Civic Engagement Activities* found that the reflection components of civic engagement can potentially serve as valuable pedagogical tool.

The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM V) (2013) identifies individuals with Autism Spectrum Disorder as having persistent deficits in social communication and social interaction across multiple contexts, as manifested by 1) deficits in social-emotional reciprocity; 2) non-verbal communication and developing, maintaining and 3) understanding relationships. The criteria also include restricted, repetitive patterns of behavior, interests or activities, as manifested by at least two of the following: 1) stereotyped or repetitive motor movements, use of objects or speech; 2) Insistence on sameness (e.g., routines or ritualized patterns) and 3) hyper or hypoactivity to sensory input or unusual interests in sensory aspects of the environment. Symptoms must be present in the early developmental period, but may not fully manifest until social demands increase.

Autism Spectrum Disorder is a neurodevelopmental disorder that includes significant social and communication deficits. Youth with ASD often present with behaviors that include, but are not limited to, an inability to stay on topic during a conversation, unless it is a topic of their choice; lack of flexibility if the schedule or routine changes; deficit in theory of mind (i.e., the ability to attribute mental states – beliefs, intents, desires and emotions, knowledge to oneself and others); executive function impairment (i.e., planning a goal and following through with the required steps to achieve that goal) and lastly, difficulty with developing and maintaining peer and adult relationships. Participation in civic activities require adequate skills in all of the above areas. Community support and accommodations for youth with ASD must be provided in order for these individuals to be successful and contributing members of their local community.

Inclusive environments and acceptance among community members are imperative in setting the stage for youth with ASD to participate in community activities. An openness to understanding why youth with ASD behave the way they do and for what purpose, is a necessary component to the success of the individual. The following strategies are identified as best practices for addressing common behavioral difficulties including, but not limited to, refusal to participate, incomplete tasks, and/or lack of peer or adult interaction:

- Priming – Provide an individual with either a visual or verbal (or both) description of what will be coming up next in his/her schedule or daily activities.

- Consistent breaks – Allow the individual to request a break from the activity if he/she feels that it is necessary. Individuals with ASD will often become overwhelmed with task demand, noise level and understanding verbal instruction with multiple steps and may not ask for a break. Ask the individual if they need a break or set up a consistent break schedule.

- Task Analysis – Break tasks into smaller components/steps and provide positive reinforcement for completed steps of whole task.

- Positive Reinforcement – Positively reinforce every instance of appropriate behavior and successive approximation of target goal.
- Model – Model the behavior or skill that you want the individual to imitate.
- Social Scripts – Teach social scripts that individuals can use to greet others, make requests, ask for help or express a concern.
- Replacement Behavior – Teach the individual what you want him/her to do instead that meets the same need as the inappropriate behavior (e.g., waiting for his/her turn to talk rather than yelling out during a meeting).

In summary, participation in civic activities provides individuals with a sense of community and responsibility to others, in addition to facilitating a connection between the individual and those around them. However, expecting youth with Autism Spectrum Disorder to behave and participate in the same manner as a typical individual will lead to failure in including these youth in their community. Community members must be willing to provide accommodations for youth with ASD to foster successful inclusive community and civic participation.

References

1. Bird, W. A., Bowling, A. M. & Ball, A. L. (2019). The effect teacher led reflection plays on students' civic responsibility perceptions following FFA civic engagement activities. *Journal of Agricultural Education*. 60(1). <http://dx.doi.org.proxy1.ncu.edu/10.5032/jae.2019.01129>.
2. Docter, M. & Naqvi, S. (2010). *Asperger's syndrome – a guide to helping your child thrive at home and at school*. Wiley and Sons Publication. New York.
3. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. American Psychiatric Publishing.

УДК 37.025.5

Лізаковскі П.,
кандидат наук в сфері наук про безпеку, викладач
Військово-морської академії
ім. Героїв Вестерплатте в Гдині (Республіка Польща)

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Етіологія загроз і патологій у молоді є багатофакторним явищем. Однак загроза в розвитку і вихованні молоді найчастіше пов'язана з родиною і зовнішнім середовищем перебування.

Важливою є роль сім'ї в формуванні особистості, так як дитина керується стандартами поведінки своїх батьків. Дитина, яка отримала

належне виховання і підтримку в родині, школі, також усвідомлює, що потрібно бути готовим до всіх видів невдач в майбутньому [2]. Якщо в майбутньому, не всі піде так, як хоче дитина, він не так легко здається, і буде шукати інші, правильні рішення, щоб знайти вихід з несприятливих ситуацій.

На жаль, в даний час, багато батьків в пошуках фінансів і забезпечення благополуччя для себе та своїх дітей, не замислюються над тим, що є більш важливим. Постійний кругообіг подій, турбота про фінансове стан, і, пов'язаний з цим стрес, негативно позначається на сімейних стосунках, а отже, і на психічному та емоційному стані дитини, підлітка. Це також часто супроводжується різними патологіями, кризами і сімейними трагедіями, такими як алкоголізм, розлучення, насильство, безробіття. Вищезазначене залишає слід в психіці дітей і молоді, викликає порушення в раціональній реакції на стимули, які надходять з навколишнього середовища.

Загрозою, яка останнім часом дуже широко поширена, є «міграційне» сирітство, коли один або обоє батьків залишають дітей і сім'ю в пошуках роботи за кордоном і є економічними емігрантами. У такої дитини часто виникає почуття самотності, синдром сироти та віра в те, що люди, які є його батьками, покинули його, тому що гроші стали важливішими за його самого. Молода людина в подібній ситуації намагається знайти втрачене почуття безпеки, любові і значимості в різних соціальних групах однолітків (субкультури, секти). Довіра до нових людей піддає дитину загрозам – злочинність, залежність від наркотичних речовин тощо. Що стосується останнього – вживання психоактивних речовин, то це найпростіший спосіб забути про те, що турбує. Залежності такого типу часто мають незворотні наслідки. Серед найбільш поширених мотивів дітей і молоді до вживання різних видів психоактивних речовин (наркотики, клеї, алкоголь) є: цікавість, наслідування, бажання відчувати задоволення, краший настрій, бажання мати нових друзів, сором'язливість.

Психолого-педагогічні консультаційні центр, які діагностують проблеми у дітей і молоді, вказують на такі проблеми у вищезгаданих груп:

- труднощі в спілкуванні з однолітками;
- почуття самотності;
- проблеми в контактах з оточуючими однолітками;
- часті конфліктні ситуації;
- незадоволеність сімейними контактами;
- нездатність домовитися;
- немає почуття психологічної підтримки і з боку батьків, почуття образи і навіть ненависть до них;

- шкільні труднощі і невдачі.

Наступною загрозою можуть бути засоби масової інформації. Інформаційна небезпека і загроза телебачення, вплив комп'ютерних ігор та Інтернету як неконтрольованого джерела інформації. Діти і молодь без нагляду і контролю, замість читання і навчання, шукають програми і сайти, наповнені насильством, жорстокістю. Батьки, часто не підозрюють, що їхні діти дивляться або в що грають, пропонують у такий спосіб провести вільний час, щоб мати трохи часу для себе.

Наостанок, в навчальних закладах по всьому світу спостерігається явище мобінгу, тобто насильства. Як показують численні дослідження і доповіді, більше половини молодих людей зазнають насильства в школах. Його посилення по відношенню до інших людей є результатом не тільки змін в психіці, викликаних телебаченням або комп'ютерними іграми, але також і через досвід насильства в сім'ї та оточенні однолітків.

Таким чином, головними загрозами для дітей та молоді є байдужість близьких, відсутність відповідальності з боку дорослих, фінансові пріоритети батьків. Крім того, ще одним джерелом небезпеки для дітей і молоді є їх соціально-психологічна незрілість і відсутність про відсутність досвіду в життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини. [Електронний й ресурс]. – Режим доступу : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml.

2. Okoń W. Wszystko o wychowaniu. – Warszawa: Żak, 2008. – 386 s.

УДК 323.21

Лещук Г. В.,

канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи, ТНПУ ім. Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

СОЦІАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Розвиток громадянської активності – необхідна умова сучасного життя, примітною особливістю якого є зростання інтенсивності соціальних процесів. Громадянська активність є ефективним чинником у визначенні можливостей людини, у залученні її до змін навколишнього світу і самої себе. Труднощі полягають у тому, що треба знайти той потенціал, який буде сприяти формуванню і збереженню мотивації

громадянської активності. Вирішення проблеми мотивації громадянської активності допоможе збільшити соціальну активність громадян, яка тлумачиться як системна соціальна риса особистості, в якій виражається рівень її соціальності та реалізується вона сама, тобто це глибина і повнота зв'язків з соціумом, рівень перетворення особистості в суб'єкт суспільних відносин [1]. Найпоширеніший вид соціальної активності – участь у діяльності громадських організацій. Попри це, усе більшого поширення набуває така форма громадянської активності особистості як соціальна ініціатива.

Соціальну (громадянську) ініціативу можна охарактеризувати як здатність до усвідомлених, цілеспрямованих, активних соціальних дій; як форму вираження соціокультурних потреб особистості; суб'єктивно можливу і суспільно значиму основу самореалізації особистості та її ініціативної діяльності» [3]. Таким чином, соціальні ініціативи – це ідеї, спрямовані на вирішення актуальних соціальних проблем. У різних проявах соціальні ініціативи використовуються некомерційними організаціями та окремими громадянами, зокрема, молоддю [2].

Молодь є найактивнішою групою соціуму оскільки саме молоді люди мають високий рівень мобільності, інтелектуальної активності, здоров'я, володіють здатністю реалізувати себе в різних сферах життєдіяльності: соціальної, політичної, економічної, культурної. Більшою мірою, ніж інші вікові групи, вони націлені на підвищення свого соціального статусу. Молодь – особлива соціально-демографічна група, яка виділяється не тільки на основі вікових і психолого-педагогічних характеристик, але і специфіки своїх потреб та інтересів. Сучасне життя і суспільство ставлять перед сучасною молоддю безліч завдань, вирішення яких вимагає активного включення в соціальні відносини і взаємодії з соціальними інститутами.

Передумовою будь-якої ініціативи є незадоволені потреби певної соціальної групи або соціуму в цілому. Ці потреби можуть бути приватними (але не індивідуальними, а груповими), соціальними або соціокультурними. В основі ініціативи завжди лежить ідея – ідея щодо подолання проблем (або труднощів), пов'язаних з неможливістю задоволення тих чи інших потреб. При цьому ідея може бути або творчим оригінальним продуктом (і тоді вона буде інноваційною), або запозиченою. Однак, ідея так і залишиться ідеєю, якщо у її ініціатора не виникне мотивації щодо її втілення. У свою чергу, сформована мотивація веде до дієвої активності з реалізації ідеї.

Молодіжна соціальна ініціатива – це мотиваційна активність, суб'єктом якої виступає молодь і яка виявляється в діях, спрямованих на подолання актуальних соціальних проблем, у вирішенні яких зацікавлене суспільство.

Саме в процесі реалізації соціальної ініціативи і формується громадянська активність. Формування громадянської активності молоді включає такі елементи: розвиток громадянської компетентності та відповідальності у набутті позитивного досвіду участі у громадському житті, закріплення позитивного ставлення громадянина до інститутів влади і політичної системи, вивчення і засвоєння демократичних настанов та цінностей, адекватне ставлення громадянина до самого себе і до інших людей.

Беручи участь у соціально значимій діяльності, молоді люди отримують можливість діяти згідно суспільних цінностей і соціальних норм, що визначають вектор розвитку соціально активної особистості. Слід підкреслити, що сучасна громадянська соціалізація представлена різними моделями і практиками і серед них усе більшу частку займають ті, що стають предметом самостійного вибору індивіда. Зростає і кількість агентів соціалізації, оскільки сучасні засоби комунікації дозволяють молоді обирати референтні зразки із практично безмежної кількості пропозицій. Різноманітність векторів і траєкторій соціалізації сприяє зростанню варіативності показників розвитку громадянської ідентичності та засвоєння соціальних нормативів молоддю.

Таким чином, молодіжні соціальні ініціативи є добровільною діяльністю в інтересах суспільства і окремої особистості, що характеризується творчим відношенням до будь-якої суспільно корисної продуктивної, інтелектуальної праці, до сформованих або прийнятих у суспільстві норм поведінки. Молодіжна ініціатива передбачає оцінку досягнутого людиною, її потенційних можливостей, її готовності до включення в різноманітні соціальні зв'язки і відносини. Молодіжна соціальна ініціатива – форма громадянської та політичної активності молодої людини, визнання цінністю її проявів у різних видах і формах діяльності.

Список використаних джерел

1. Кратко А. А., Якуба Е. А. Социология. Харьков : Изд-во Константа, 1996. – 192 с.
2. Лещук Г. В. Реалізація соціальних ініціатив засобами інноваційних інформаційних технологій // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – Випуск 1(40). – Ужгород, 2017. – С. 146–148.
3. Шурухина Г. А. Основные направления исследования инициативности в современной психологии // Вестник РУДН. Серия : Психология и педагогика. – 2013. – № 4. – С. 23–28.

Точиліна І. В.,
канд. екон. наук, вчителька економіки і права,
ІАЛ НУБіП України (м. Ірпінь)

ПАРЛАМЕНТСЬКА ПРОСВІТА – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ ТА СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ

Фундаментальними цінностями сучасного світу є демократія, свобода, повага до прав людини, солідарність та причетність. Базова умова демократичного розвитку суспільства – це наявність громадян, котрі володіють уміннями здійснювати зважений і раціональний вибір, критично мислити та аналізувати інформацію, розуміють значення права, толерантно ставляться до думок інших, активно цікавляться суспільним, політичним та економічним життям.

В теорії прийнято розрізняти широке і вузьке розуміння демократії. Вузьке розуміння демократії передбачає надання найбільшої уваги виборам та інституціям ліберальної демократії, що в контексті шкільної освіти означає комплекс педагогічних методів, що формують вміння викладати матеріал і навчати ПРО демократію. Широке ж розуміння демократії виходить за рамки виборчих та законодавчих процесів, верховенства права й основних громадянських прав і спрямоване на розвиток в учнів розуміння колективного громадянства і громадянських дій. В цьому випадку мова йде про підходи, що передбачають навчання ДЛЯ демократії, та ЧЕРЕЗ демократію.

Що собою являють згадані методичні підходи? Навчання ПРО демократію і права людини передбачає, що учасники навчального процесу повинні мати чітке розуміння того, що таке демократія і якими правами людини вони користуються, якими документами ці права були закріплені, і як вони можуть бути захищені. Як громадяни, вони мають знати принципи дії конституції своєї країни як політичної системи.

Навчання ДЛЯ демократії і прав людини означає, що громадяни мають навчитися брати участь у житті своїх суспільств і усвідомлювати, як вони можуть реалізувати ці свої права.

Навчання ЧЕРЕЗ демократію і права людини означає наявність сприятливого навчального середовища та відповідні методи навчання, що дозволяють усім учасникам навчального процесу реалізовувати свої права, як-от: свобода думки і висловлювання, можливість брати участь в управлінні в своєму навчальному закладі, використовуючи свої права і виконуючи свої обов'язки [1].

За трактуванням О. Ослер та Г. Старкі [2], які розглядають громадянство в якості трьох взаємодоповнюючих елементів (статус, відчуття і практика – див. рис. 1), відповідно розглядаємо громадянську освіту, як освіту, пов'язану з трьома цими вимірами.

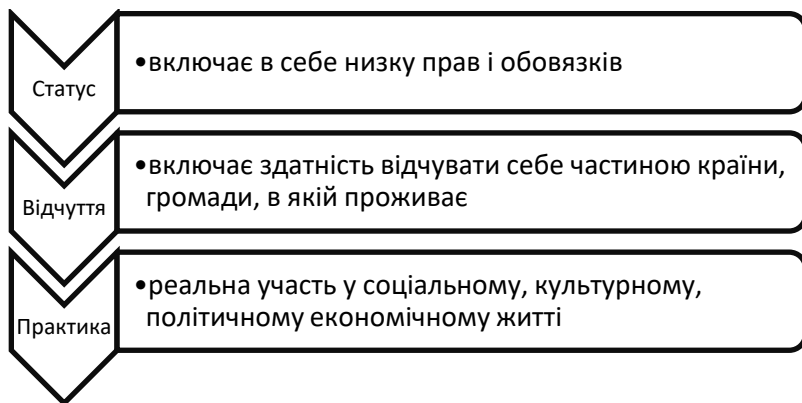

Рис. 1. Складові поняття «громадянство»

Джерело: складено за [1]

Одним з важливих елементів громадянства є статус громадян як політичних суб'єктів, які не просто знають і дотримуються законів, а беруть участь у їх розробці, прийнятті, впливають на формування політичних інституцій країни особисто або через своїх представників. Для того, щоб відбулося справедливе представлення місцевих громад важливо не лише проведення вільних і чесних виборів, а й усвідомлений підхід кожного виборця/громадянина до свого вибору. Громадянська освіта в даному контексті стосується набуття молодими людьми компетентностей, що необхідні для того, щоб свідомо й виважено обирати своїх представників, належним чином оцінювати їх діяльність на посадах, виконання делегованих повноважень.

Ситуації, коли народні депутати-мажоритарники здобувають довіру місцевих громад, шляхом підміни функцій слабкої чи інертної місцевої ради дуже поширені в нашій країні, хоча й малодоказові з юридичної чи наукової точок зору. Прикладом може слугувати встановлення фонтанів чи Wi-Fi у парках, проведення чи ремонт водогонів, впорядкування критих ринків тощо, ініційовані народними депутатами, хоча така діяльність не входить до переліку їх обов'язків. Ті депутати, купивши таким чином у несвідомого, неосвіченого виборця голоси й місце в парламенті, стають учасниками корупційних схем чи кнопкодавами [3; 4]...

Розуміння особливостей повноважень депутатів ВРУ і депутатів міських та селищних рад сприяє більш усвідомленому вибору і посиленню уваги до діяльності обранців. Формування у молодих громадян – майбутніх виборців – повноцінної бази знань про роль Парламенту, повноваження народних депутатів та депутатів місцевих рад дасть можливість виростити покоління свідомих громадян і грамотних виборців. А це якраз і є один з ключових чинників соціальної, економічної безпеки і політичної стабільності.

Підвищенню рівня усвідомлення дорослими громадянами своєї ролі у вирішенні громадянських справ через залученість до політичних процесів можуть сприяти спеціалізовані програми підготовки. Серед чинників, що впливають на громадянську свідомість учнів (опитування 2012 р. [5]) традиційно відзначаються школа, сім'я, ЗМІ. Тому парламентська просвіта й, зокрема, навчання учнів-старшокласників як майбутніх виборців – має бути обов'язковим елементом шкільної програми.

Наразі питання громадянства й парламентаризму в шкільній програмі побіжно-згадуються на уроках історії, правознавства, курсу громадянської освіти. Однак, за браком часу, вчителю не завжди вдається ці питання опрацювати належним чином. Додатковими майданчиками для навчання старшокласників основ політичної та парламентської грамотності можуть бути відвідування освітнього центру при ВРУ [6], тижні парламентської просвіти в школі, а також участь у тематичних заходах, фестивалях (наприклад, М18). На нашу думку, дієвими можуть бути інтерактивні заходи, що передбачають ознайомлення учнів з процесами прийняття законів, залучення учнів до аналізу їх змісту та реального впливу на життя як самих учнів, так і громади, країни в цілому.

Виробити єдиний підхід до парламентської просвіти доволі складно. Водночас в рамках розробки єдиної державної концепції розвитку парламентської просвіти в Україні необхідно встановити єдиний стандарт щодо цього, а також передбачити розробку комплексу методичних матеріалів та посібників для вчителів та учнів.

Список використаних джерел

1. Колесник Л. В., Матусевич Т. В., Шапошнікова І. М. Всеукраїнське опитування «Демократія в освіті : з питань освіти для демократичного громадянства та освіти в галузі прав людини». – 2020. – 70 с.
2. Osler, A. & Starkey, H. (2005) *Changing citizenship : Democracy and inclusion in education* (1st ed.).
3. Рух ЧЕСНО оприлюднив список корупціонерів-кандидатів у депутати. 5 канал. Офіційна сторінка. URL : <https://www.5.ua/suspilstvo/rukh-chesno-opryliudnyv-spysoy-koruptsiyneriv-kandydativ-u-deputaty-60465.html>.

4. Кнопкодави. ПолітХаб руху ЧЕСО. URL : <https://knopkodavy.chesno.org/>.
5. Дослідження дискурсу громадянської освіти та його вплив на політичну культуру молоді. Звіт. Під ред. редакцією Совсун І. Р. ГО «Центр дослідження суспільства». К. 2012.
6. Освітній центр Верховної Ради України. ВРУ. Офіційний портал. – URL : <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/186950.html>.

УДК: 37.015.31.172.15](477)(043.2)

Бойко С. М.,
кандидатка філософських наук, завідувачка сектору авторського педагогічного новаторства відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи,
Самойленко Г. Е.,
методист вищої категорії відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти» (м. Київ)

РОЛЬ ЕКСПЕРИМЕНТІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РІВНЯ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ СВДОМОГО ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА УКРАЇНИ

Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинника соціальної і національної безпеки України є однією з найактуальніших тем у сучасних наукових дослідженнях у сфері розвитку освіти й науки в Україні. А яким чином виховати патріотично активну молодь? Над цим питанням працює величезна когорта науковців і освітян. Проблема національного, громадянського та патріотичного виховання в Україні розкривається в працях І. Д. Беха, О. І. Вишневського, П. Р. Ігнатенка, І. О. Кучинської, Б. Ф. Мельниченко, О. І. Пометун, Ю. І. Римаренка, О. В. Сухомлинської, О. В. Дьоміної [3] та ін. Значна роль у розробці сучасної системи патріотичного виховання належить І. Д. Беху, К. І. Чорній, які є авторами «Програми українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» [1].

Мета публікації полягає в розкритті важливості проведення експериментів усеукраїнського рівня з національно-патріотичного і громадянського виховання дітей і молоді як засобу виховання свідомих громадян-патріотів України. Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який увібрав у себе системний, аналітичний, історичний, компаративний, культурологічний методи, що до-

зволило обґрунтувати особливості національно-патріотичного виховання дітей і молоді в конкретній історичній обумовленості й охарактеризувати особливості національно-патріотичного виховання у закладах освіти України у контексті реалізації ними дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня.

У вступній статті інформаційно-аналітичного довідника «Дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня у закладах освіти України» С. В. Кириленко зазначає: «Всеукраїнські експерименти та освітні проекти певним чином впливають на формування суспільної поведінки молодого покоління громадян України. Врахування, вивчення й дослідження здобутків українських педагогів, науковців, авторських шкіл свідчить про повагу до цінностей свого народу. Нехтування здобутками української народної педагогіки, інноваційної діяльності педагогів-новаторів веде до нівеляції українського світу, який є частиною цивілізаційної культури. І у цьому контексті експерименти є вагомою рушійною силою у розвитку української освіти і науки» [4, с. 5].

Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» з метою організації та управління інноваційною діяльністю та дослідно-експериментальною роботою усеукраїнського рівня, яка здійснюється в закладах освіти України, надає методичні й технологічні рекомендації закладам освіти, здійснює науково-методичний супровід педагогічних експериментів і освітніх інноваційних проектів [5], співпрацюючи, безпосередньо, з Міністерством освіти і науки України, науковими і науково-дослідними установами, закладами загальної середньої, позашкільної, дошкільної, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти [4].

Експерименти та інноваційна освітня діяльність всеукраїнського рівня здійснюються відповідно до запитів суспільства і вимог часу. Серед 107 експериментів усеукраїнського рівня, 7 інноваційних освітніх проектів всеукраїнського рівня та 2-х міжнародних освітніх проектів (здійснюються в 1052 закладах освіти України), якими опікується Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» станом на 1 лютого 2020 р., є чимало таких, які пов'язані з дослідженням національно-патріотичного і громадянського виховання дітей і молоді в закладах освіти України. Наприклад, експерименти на тему: *«Організаційно-педагогічні умови впровадження ідей козацької педагогіки у загальноосвітньому навчальному закладі»* на базі Черкаської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 6 Черкаської міської ради Черкаської області (наказ МОН України від 28.04.2017 № 666), *«Розвиток громадянської компетентності учнів»* на базі 5 закладів загальної середньої

освіти у Луганській, Одеській, Тернопільській, Хмельницькій та Харківській областях (наказ МОН України від 13.03.2019 № 34), «Система підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства» на базі Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради та 22 закладів освіти в Запорізькій області (наказ МОН України від 03.04.2018 № 313) та ін. [4].

У Дніпропетровській області з національно-патріотичного виховання здійснюється нині найбільша кількість експериментів всеукраїнського рівня, серед них такі: «Виховання патріотизму як базової якості громадянина держави України» на базі комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа № 21» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 06.03.2015 № 265); «Розвиток учнівського дитячого об'єднання як чинник становлення патріотично-громадянської активності особистості вихованця» на базі комунального закладу освіти «Навчально-виховний комплекс № 66 «Гімназія – початкова школа – дошкільний навчальний заклад» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 22.01.2015 № 39); «Формування громадянської компетентності учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу» на базі комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа № 50» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 6.03.2015 № 263); «Розвиток в учнів загальноосвітнього навчального закладу громадянської активності у становленні громадянина-патріота України» на базі комунального закладу освіти «Спеціалізована багатопрофільна школа № 23 з поглибленим вивченням англійської мови» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 06.03.2015 № 267); «Психолого-педагогічні умови формування державницької відповідальності в учнів спеціалізованої профільної школи» на базі комунального закладу освіти «Спеціалізована школа № 129 фізико-математичного профілю» Дніпровської міської ради; «Система виховання громадянина-патріота в умовах профільного навчального закладу військово-професійної спрямованості» на базі комунального закладу освіти «Ліцей митно-податкової справи з посиленою військово-фізичною підготовкою при Університеті митної справи та фінансів» Дніпровської міської ради (наказ МОН України від 06.03.2015 № 268) та ін. (Науковим керівником експериментів є І. Д. Бех, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Заслужений діяч науки і техніки України) [4].

За результатами здійснення 10 експериментів усеукраїнського рівня з виховання громадянина-патріота України на Дніпропетровщині

24 березня 2020 р. відбувся круглий стіл за темою: «Виховання громадянина-патріота: практико-орієнтовані наукові дослідження, результати та шляхи впровадження», на основі якого були зроблені висновки про те, що «цілеспрямована, системна й комплексна діяльність з виховання громадян-патріотів України шляхом реалізації дослідно-експериментальної роботи у закладах освіти та робота з розвитку громадянської свідомості здобувачів освіти мають достатньо високі кількісні та якісні показники, що свідчать про ефективність здійснюваної наукової, науково-методичної та виховної роботи науковців та освітян-практиків» [2].

Учасники круглого столу відмітили також вагомий роль Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») та міської військово-патріотичної спортивної гри «Прорив» у формуванні підростаючого покоління, розкрили значення предмету «Захист України» («Захист Вітчизни») у формуванні особистості з глибокими патріотичними почуттями та розвинутою національною самосвідомістю та багато ін.

Загалом, за підсумками проведення експериментів усеукраїнського рівня з національного і громадянського виховання дітей і молоді представлено чимало різноманітних авторських концепцій вчених та варіативних моделей їх реалізації практиками, розроблено новий методичний інструментарій, який висвітлено у наукових фахових виданнях, збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, колективних монографіях, навчально-методичних посібниках, на шпальтах освітянської преси: в Інформаційному збірнику для директора школи та завідувача дитячого садка, у науково-педагогічних журналах «Рідна школа», фахових виданнях видавництва «Шкільний світ»: «Методист», «Управління освітою», «Директор школи» та ін.

Таким чином, дослідження ролі експериментів усеукраїнського рівня з національно-патріотичного і громадянського виховання, які діють в Україні на сучасному етапі, вивчення їх результативності має вагомий значення у контексті формування державної політики та національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
2. Виховання громадян-патріотів шляхом реалізації дослідно-експериментальної роботи у закладах освіти України. URL : <https://imzo.gov.ua/2020/04/23/vykhovannia-hromadian-patriotiv-shliakhom-realizatsii-doslidno-eksperymental-noi-roboty-u-zakladakh-osvity-ukrainy/>
3. Дьоміна О. В. Про сутність поняття «громадянська позиція» в інформаційно-довідкових джерелах. *Наукові записки Ніжинського державного універ-*

ситету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2012. № 1. С. 11–13.

4. Дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня у закладах освіти України : інформаційно-аналітичний довідник / за заг. ред. Ю. І. Завалевського, С. В. Кириленко. К. : редакційно-видавничий центр Київського Палацу дітей та юнацтва, 2020. 72 с.

5. Організатору інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі: методичний poradnik / Автори-упорядники: І. Н. Євтушенко, Ю. І. Завалевський, С. В. Кириленко, О. І. Кіян, К. В. Таранік-Ткачук. Київ-Чернівці : Букрек, 2014. 420 с.

УДК 316.43/.46/.723

Ордіна Л. Л.,

к. п. н., доцент кафедри теоретико-правових та соціально-гуманітарних дисциплін БНАУ (м. Біла Церква)

СОЦІАЛЬНО-АДАПТАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

У динамічних процесах сучасності молоді дедалі складніше знайти своє місце. Самовизначення в соціально-професійній структурі суспільства пов'язане не тільки з тим, що різко змінюється характер і спрямованість соціальної і професійної кар'єри, а й з адаптацією до нової соціокультурної реальності. На стан молодіжної субкультури в Україні впливають перехідні процеси, що супроводжуються соціальною анемією і фрустраціями, породжують соціально-ціннісну дезорієнтацію і соціальну непристосованість.

Відтак, актуальною стає проблема соціальної значимості діяльності субкультур у молодіжному середовищі, визначення їх соціального складу, а також ролі лідерства в молодіжних субкультурах.

Беручи до уваги різні підходи і намагаючись врахувати різні сторони визначення молодіжної субкультури, встановлено, що молодіжна субкультура являє собою часткову скорельовану систему всередині загальної системи культури, яка в онтогенезі представляється як фаза розвитку, через яку відбувається визначення соціального статусу молоді людини, її само ідентифікація та особиста самореалізація.

Окреслення структурних складових молодіжної субкультури проведено з огляду на дослідницькі завдання. В основу його покладено принцип цілісного поєднання компонентів. В наших міркуваннях ключовим, опорним компонентом виступає соціально-адаптаційний.

Соціально-адаптаційний компонент молодіжної субкультури передбачає здатність особистості взаємодіяти з її соціальним оточенням та адаптуватись до умов базової культури.

Центральною проблемою молодіжної субкультури є проблема самовизначення і самознаходження молодого покоління. Для постановки такого соціального діагнозу і для прогнозу соціологами вивчаються спосіб життя, своєрідність групової свідомості, потреби і запити, структура та ієрархія смисложиттєвих цінностей, реалізованість життєвих планів та сподівань різних груп молоді [1]. Аналізуючи проблеми соціалізації молодіжної субкультури як процесу залучення молодої людини в систему суспільних відносин, ми визначаємо такі:

- формування індивідуальних установок на вирішення своїх питань особистою позицією та особистою активністю;
- соціально-політична відчуженість, яка виявляється в апатії, у відсутності політичних переконань та мінімальному виявленні політичних установок;
- окреслення рис політичного та національного екстремізму окремих груп молоді;
- міжгенераційне відчуження (неприйняття «батьківських» цінностей, включаючи історію власної держави), культурне відчуження (агресія субкультур);
- відрив частини молодого покоління від культурної спадщини нації.

Молодіжна субкультура, як будь-яка культура, є динамічною системою, зміни якої на кожному новому тимчасовому відрізку фіксовані в зовнішніх проявах. З одного боку, ці зміни відображають здатність даної системи відповідно реагувати на зовнішні і внутрішні процеси, а, з іншого, – адаптуватися до мінливих зовнішніх і внутрішніх умов свого існування. Саме необхідність адаптації молодіжної субкультури до об'єктивних змін в зовнішній і внутрішній ситуації, не завжди усвідомлювана не тільки суспільством, але й субкультурою молоді, є рушійною силою динаміки феномена молодіжної субкультури [2].

Пошук молодіжною субкультурою шляхів вирішення тих чи інших соціокультурних протиріч є відображенням внутрішніх процесів у самій субкультурі. Лінія розвитку молодіжної субкультури не починається з нуля, оскільки молоді люди прийшли в молодіжну субкультуру з базової культури, засвоївши основні положення і елементи останньої. Однак нестача або відсутність чого-небудь як у природі, так і в культурі, як правило, компенсується. Компенсація проявляється у тому, що молодіжна субкультура опиняється в позиції «контр» по відношенню до базової культури. Тобто, в основну традицію молодіжної субкультури

тури закладаються основні положення й елементи базової культури суспільства, зі знаком «мінус».

Таким чином, соціалізація та адаптація як необхідні складові молодіжної субкультури стають етапом її загальнокультурної соціалізації як форми специфічного культурного розвитку. У дослідженні визначено, що соціально-адаптаційний компонент передбачає здатність особистості взаємодіяти з її соціальним оточенням та адаптуватись до умов базової культури і виступає етапом її соціально-культурного самоутвердження.

Незважаючи на розробленість проблеми молодіжної субкультури, дослідники стикаються з певними труднощами при вивченні цього феномена, наприклад: мало уваги приділяється дослідженню лідерства в молодіжних субкультурах, зокрема, вивченню типології лідерства в авторитарних та демократичних молодіжних субкультурах; дискусійним залишається питання про межі молодіжного віку; лишається багато невизначених аспектів проблеми самоорганізації в молодіжних субкультурах.

Список використаних джерел

1. Соціологія культури : навч. посіб. // О. М. Семашко, В. М. Піча, О. І. Погорілий та ін. ; за ред. О. М. Семашка, В. М. Пічі. – К. : «Каравела», Львів : «Новий Світ – 2000», 2002. – 334 с.
2. Свідзинський А. В. Самореалізація і культура. – К. : Основа, 1999. – 234 с.

УДК 30:304.5

Ступак О. Ю.,
канд. пед. наук, докторант кафедри дошкільної освіти
та соціальної роботи, доцент кафедри менеджменту,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
(м. Слов'янськ)

МОЛОДЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГАРФІЧНА ГРУПА В КОНЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Особливості сучасного життя молоді особистості висувають вимоги, що потребують активного включення в соціальні відносини з іншими людьми, соціальними інституціями в політичних, громадських, економічних сферах. Прагнення молоді до незалежності, самостійності в прийнятті рішень, вибору ціннісних орієнтацій, шляхів самореалізації призводять до інтенсивного розвитку волонтерства, різних форм

лідерства, участі в громадському житті, діяльності інститутів громадянського суспільства та інших форм соціальної активності.

Молодь як досить великий прошарок суспільства за віковими характеристиками має різні бачення, пріоритети та цінності. Уперше на міжнародному рівні термін молодь було презентовано Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 році, згідно якого визначається вікова межа молодої людини: 15–24 роки. Пізніше Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я поняттям «молоді люди» було охарактеризовано віковий період від 10 до 24 років [5, с. 100]. Сучасні вікові межі поняття «молодь», прийняті в більшості європейських країн, визначаються в межах від 13–14 до 29–30 років. У країнах Західної Європи вікові категорії дітей і молоді не розмежовані на законодавчому рівні: молоддю вважається все населення від народження до 25 років, що, з одного боку, суттєво звужує категорію молоді, а з іншого, – визначає більше спільних ознак та вподобань, що сприяє спільній координації молодіжного компонента в інститутах громадянського суспільства, об'єднуючи молодь старшого учнівського та студентського віку. За класифікацією ЮНІСЕФ до дітей зараховують усе населення до 18 років. У Конвенції ООН про права дитини подано таке визначення: дитиною вважається кожен індивід до 18 років, якщо за законом, що застосовується до цієї дитини, вона не досягає повноліття раніше [4, с. 96]. Згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» молодь – це громадяни України віком від 14 до 35 років.

Дослідник молодіжних питань та діяльності молодіжних організацій І. Львівський вбачав у молоді як об'єкт, так і суб'єкт соціалізації. У своїх роботах [2] він підкреслював важливість виховання у молодих людях навичок виживання, адаптації до швидкоплинних соціальних, економічних, політичних умов, зберігаючи потенціал каталізатора трансформацій, що постійно відбуваються в суспільстві. Вагомість таких висновків підтверджується зосередженістю молодих людей на професійному визначенні, соціальному зростанні, економічній незалежності, політичній та соціальній активності. Розуміння вікових особливостей та прагнень молоді на певному історичному етапі може сприяти ефективному залученню їх до процесів реформування, модернізації суспільства.

Із позиції соціальної роботи молодь завжди виступала однією з важливих категорій, що характеризується не лише віковими ознаками, але й особливим місцем у структурі суспільства. Вона через своє специфічне становище є найбільш соціально незахищеною та нестабільною частиною суспільства, водночас – це рушійна сила будь-якого

суспільства, провідник демографічних, соціально-економічних, політичних та духовних зрушень [1, с. 21]. Важливо відзначити, що молодь переживає період становлення соціальної зрілості. Нерідко її розглядають як перехідну фазу від соціальної ролі дитини до соціальної ролі дорослого, що перебуває в процесі соціалізації [8, с. 45].

Соціально-демографічні показники є індикаторами соціально-економічного розвитку держави. Молодь як соціально-демографічна група (вік 14–34 роки) складає чверть (27 %) від загальної чисельності усього населення України [7, с. 6]. Станом на 01.01.2019 р. кількість молоді віком від 14 до 35 років в Україні становила 10 885,0 тис. осіб, на початок 2017 р. – 11 530,2 тис. осіб, на початок 2016 р. – 12 160,1 тис. осіб. Спостерігається перерозподіл у віковому складі молоді на користь порівняно старших вікових груп: 30–34-річних – 33,5 %, 25–29-річних – 28,2 %, 20–24-річних – 21,3, 15–19-річні – 17,0 % [3, с. 10]. Варто зазначити, що частка молоді в загальній чисельності населення нашої країни за останні п'ять років щодалі знижується. Така демографічна динаміка негативним чином впливає на відтворення населення в цілому та обмежує позитивні зміни в майбутньому.

Суб'єктами соціальної роботи є такі категорії молоді:

- працююча молодь;
- безробітна молодь;
- діти і молодь, які навчаються;
- молоді сім'ї (у тому числі неблагополучні сім'ї та сім'ї групи ризику);
- діти і молодь, які мають відхилення в здоров'ї (діти-інваліди, молоді інваліди; діти і молодь, хворі на наркоманію, алкоголізм, СНІД);
- діти і молодь, які мають відхилення в поведінці; неповнолітні і молодь, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, а також ті, хто звільнився з установ після відбуття покарання;
- молодіжні та дитячі організації, об'єднання;
- обдаровані діти і молодь;
- сироти і діти, батьки яких позбавлені батьківських прав;
- біженці, переселенці;
- пенсіонери, люди похилого віку [1].

Важливо відзначити, що соціальна робота з дітьми та молоддю вважається як діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ незалежно від їх підпорядкування і форми власності, спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх прав, інтересів, задоволення культурних і духовних проблем. Своєрідність молоді як демографічної групи населення зумовлює специфічні підходи соціальної роботи, що базуються на таких напрямках і технологіях як

соціальна профілактика, соціальне обслуговування, соціальна реабілітація, соціальна допомога [6, с. 464].

Отже, у межах нашого дослідження можна виокремити основні характеристики реалізації соціальної роботи з молоддю в суспільстві:

- включення різних категорій молоді до громадської діяльності;
- використання різноманітних форм і методів щодо вирішення проблем соціалізації із залученням державних та громадських установ чи організацій;
- взаємодія всіх соціальних інститутів на шляху до ефективного процесу соціалізації молоді.

Підсумовуючи, акцентуємо увагу, що молодь як соціально-демографічна група населення характеризується віковими обмеженнями, психологічними та соціальними особливостями. Водночас, виступає каталізатором реформаторських, суспільно-політичних модернізацій в суспільстві, гостро відчуває зміни та активно висловлює свою позицію. У контексті соціальної роботи молодь включається до громадської діяльності різних інституцій, використовує різні форми соціалізації. Водночас важливо враховувати соціальні, психологічні, особистісні чинники розвитку особистості під час формування диференційованого підходу в соціальній роботі з молоддю.

Список використаних джерел

1. Карська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навчально-методичний посібник. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.
2. Молодёжь планеты : глобальная ситуация в 90.х годах, тенденции и перспективы / Ильинский И. М. и др. – М., 1999.
3. Молодь на ринку праці: навички XXI століття та побудова кар'єри. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2018 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. – Київ, 2019. – 107 с.
4. Романовська Л. І. Соціально-педагогічна підтримка діяльності дитячих громадських об'єднань України : історія і сучасність : монографія. – Вінниця : «Меркюрі-Поділля», 2012. – 420 с.
5. Глуначний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи. 2-ге вид., оновл. / упор. Л. В. Лохвицька. – Тернопіль : Мандрівець, 2017. – 232 с.
6. Тюття Л. Т., Іванов І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : навч. пос. – 2-е вид. – К. : Знання, 2008. – 574 с.
7. Участь молоді в процесах реформування держави. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2017 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики ; [редкол. : Жданов І. О., гол. ред. коллег., Ярема О. Й. та ін.]. – Київ : ДП «Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України», 2018. – 100 с.
8. Харламов М. І. Соціальна робота : курс лекцій. – Х. : НУЦЗУ, 2013. – 96 с.

Соляник М. Г.,
канд. пед. наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (м. Київ)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ВОЛОНТЕРІВ ДО РОБОТИ З СІМ'ЯМИ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Волонтерський рух є, по суті, частиною кожної цивілізації та будь-якого суспільства. У загальному розумінні – це той внесок, який робиться фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, без просування по службі, для добробуту і процвітання спільнот та суспільства в цілому. Ця діяльність може набувати різних форм: від повсякденних форм взаємодопомоги до спільних дій під час кризи. Під цим поняттям розуміють волонтерські дії як на місцевому, так і на державному рівнях, і разом з цим, як двосторонні та міжнародні програми. Волонтери відіграють різносторонню роль в розвитку та добробуті країн.

Для України, як і для всього світу, волонтерство є актуальним і важливим з низки причин. По-перше, як свідчить багаторічний досвід використання праці волонтерів, це ефективний спосіб вирішувати складні проблеми окремої людини, суспільства і навколишнього середовища, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо. По-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем. Тому саме завдяки йому безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє розв'язання. По-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращанні якості життя. По-четверте, це механізм, за допомогою якого люди можуть прямо адресувати свої проблеми тим, хто здатний їх вирішити.

Волонтерська робота допомагає людям досягти більшого впливу на власне життя. Зокрема, участь у волонтерській діяльності людей, які самі потребують допомоги (самотні пенсіонери, люди у складних життєвих обставинах, малозабезпечені, люди з алкогольною та наркотичною залежністю в минулому тощо), зарекомендувала себе як шлях, що допомагає їм змінити своє життя на краще. Допомагаючи іншим, вони стають упевненими в своїх силах, здібностях, опановують нові навички і встановлюють нові соціальні зв'язки. Також волонтерство дає

змогу людині знайти себе і закласти в своє життя ті цінності та звички, які дозволять їй мати здорове, продуктивне і насичене життя.

Однією з категорією клієнтів, які потребують волонтерської допомоги і підтримки, є сім'ї у складних життєвих обставинах. Основним принципом залучення волонтерів до роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, на наш погляд, має бути спрямованість роботи волонтерів на досягнення конкретних цілей. Цілями організації волонтерської діяльності є залучення додаткових людських ресурсів для допомоги у вихованні дітей, які проживають у сім'ях, які перебувають у складних життєвих обставинах; розширення можливостей соціалізації дітей шляхом залучення їх до участі у прийнятті рішень і суспільно корисної діяльності; розширення партнерських зв'язків.

З міжнародного досвіду та досвіду залучення волонтерів громадськими організаціями волонтерська діяльність поділяється на два види:

- 1) організація зовнішньої індивідуальної та колективної волонтерської допомоги визначеній категорії сімей;
- 2) залучення дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, до індивідуальної та колективної волонтерської діяльності.

Організація зовнішньої індивідуальної та колективної волонтерської допомоги таким сім'ям має орієнтуватися на надання волонтерами професійної допомоги батькам та дітям із сімей у складних життєвих обставинах; налагодження контактів «сім'я – сім'я» та «людина – людина» для забезпечення можливості знайомства з особами/сім'ями, для яких позитивний спосіб життя є нормою; допомога співробітників, які працюють з даною категорією клієнтів; організація шефства громадських організацій, трудових колективів над конкретними сім'ями або окремими дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах; запрошення до проведення дозвілля або організація спільного дозвілля сімей у складних життєвих обставинах з представниками громадських організацій, об'єднань за інтересами тощо.

Залучення дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, до індивідуальної та колективної волонтерської діяльності має реалізовуватися через організацію допомоги старших дітей молодшим; людям похилого віку, дітям-інвалідам, дітям-сиротам, які проживають у закладах державної системи опіки; організацію благодійних заходів тощо. Саме залучення дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дає можливість сформувати у них розуміння суспільних проблем та відчуття їхньої потреби в суспільстві, впевненості у собі та навичок долати труднощі самостійно.

Список використаних джерел

1. Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери. – К. : Сфера, 2002. – 94 с.

2. Лях Т. Волонтерський рух та сучасні тенденції розвитку волонтерських організацій в Україні // Проблеми педагогічних технологій. – Луцьк, 2002. – № 2. – С. 44–53.

3. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями / А. Й. Капська, І. В. Пеша, О. Ю. Міхеєва, М. Г. Соляник. – К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 328 с.

УДК 329.78-048.74(477)

Каплинська О. В.,
заступник начальника відділу загальної середньої
та дошкільної освіти управління освіти
Миколаївської міської ради,
магістр державного управління (м. Миколаїв)

ДЕЯКІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДІ ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Україна переживає непрості та водночас великі дні. Ці дні великі, бо саме в них формується наше майбутнє. Наша молодь – творці майбутнього нашої країни. Свої ідеали, визнання гідності людини, її свободи, непідробленого патріотизму вони формують під час спілкування з дорослими, в першу чергу під час здійснення освітнього процесу в закладах освіти. Велика увага в освітньому процесі приділяється громадянській освіті.

Основними змістовими напрямками громадянської освіти є:

- права людини та громадянина;
- участь громадян та інститутів громадянського суспільства у веденні державних справ;
- використання судової системи для захисту громадянських прав; використання інших механізмів захисту прав людини на національному та міжнародному рівні;
- участь громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення, процесах прийняття рішень на різних рівнях; відповідальне ставлення до своїх обов'язків;
- національно-патріотичне виховання;
- критичне мислення;
- медіаосвіта;
- волонтерська діяльність [1].

В молодих людях є потужний потенціал добра і творчих можливостей» [3], які потрібно розвивати. Великий вплив на розвиток молодої людини має моральне виховання, яке супроводжується кризами [4].

Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки визначає, що формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалах свободи, соборності та державності [2].

Вихованню та розвитку особистості дітей приділяється велика увага в закладах освіти міста Миколаєва. Так ефективним досвідом є проведення заходів щодо допомоги, реабілітації демобілізованих військовослужбовців-учасників АТО в Миколаївській області. Протягом навчального року здобувачами освіти закладів загальної середньої освіти здійснюється шефство над місцями поховань загиблих воїнів Другої світової війни, учасників проведення Операції об'єднаних сил ЗСУ. В закладах освіти міста проводяться виховні заходи, присвячені подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні, Дня українського добровольця, Дня вшанування учасників бойових дій на території Республіки Афганістан, а саме:

- година вшанування подвигу учасників Революції гідності та Героїв Небесної Сотні «День Героїв Небесної Сотні», «Зима, що нас змінила!»;

- раптівки «Подаруй свого янгола Героям Небесної Сотні»;

- круглі столи «Небесна Сотня: герої не вмирають»;

- ознайомлення з уривками спогадів очевидців про події зими

2013–2014 рр. зі збірника «**Майдан від першої особи**»;

- перегляд презентацій, документальних фільмів «Зима, що нас змінила», «Революція Гідності», присвячених історичним подіям в Україні під час Революції Гідності (листопад 2013 – лютий 2014 року);

- на уроках історії України хвилинки, присвячені пам'яті Небесної Сотні;

- уроки мужності, бесіди, «круглі столи» зустрічі учнівських колективів з ветеранами Другої світової війни, учасниками бойових дій, учасниками проведення Операції об'єднаних сил ЗСУ, військовослужбовцями, воїнами-інтернаціоналістами;

- організовано роботу волонтерських груп в мікрорайонах міста, благодійні акції щодо допомоги ветеранам Другої світової війни, учасникам бойових дій;

- екскурсії до шкільних краєзнавчих музеїв та музеїв бойової слави, музею «Підпільно-партизанського руху на Миколаївщині у 1941–1944 рр.»;

- в шкільних музеях Бойової слави, залах патріотичного виховання продовжено роботу над створенням експозицій з увічнення пам'яті учасників проведення Операції об'єднаних сил ЗСУ, Небесної Сотні, жертв воєн та політичних репресій; проведенням пошуково-дослідницької діяльності по збору та систематизації інформації про учасників проведення Операції об'єднаних сил ЗСУ, свідчень очевидців, спогадів, оформлення куточків пам'яті випускникам шкільно-учасникам проведення Операції об'єднаних сил ЗСУ тощо.

В бібліотеках закладів освіти оформлено тематичні виставки та перегляд літератури, присвячені подвигу Героїв Небесної Сотні «День пам'яті Героїв Небесної сотні», «Пам'яті полеглих героїв Небесної сотні з Миколаївщини присвячується...».

З метою впровадження у місті ініціативи ЮНІСЕФ «Громада, дружня до дітей та молоді», спеціалісти управління освіти Миколаївської міської ради є активними учасниками у засіданнях координаційної ради з питань запровадження глобальної ініціативи Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) «Громада, дружня до дітей та молоді», проводять анкетуванні дітей, учнівської молоді та їх батьків, розробили пропозицій до Плану дій реалізації зазначеної програми.

Отже, ми маємо ту молодь, якою можна захоплюватися і яку треба підтримувати. Якщо продовжувати працювати в обраному напрямку, Україна буде тим справжнім домом для свого народу, тою державою, якою на підставі людського й природнього ресурсів вона повинна бути. Неодмінним завданням освіти залишається формування особистості, патріота, інноватора. Саме такі випускники Нової української школи поведуть Україну вперед, у майбутнє.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=>.
2. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/tu/580/2015#n16>.
3. Іван Павло II. Переступити поріг надії. Іван Павло II відповідає на питання Вітторіо Мессорі / Іван Павло II / пер. з поль. Н. Попач. – Київ-Львів : Кайрос, 1995. – 171 с.
4. Молодь та її морально-релігійні проблеми. Реферат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/29440/>.

Сай Д. В.,

канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки, ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Свідоме та критичне ставлення населення країни до процесів розробки, прийняття та реалізації рішень є запорукою ефективного та демократичного її розвитку. Молодь є найбільш мобільною та активною частиною суспільства, проте сьогодні все менше молодих людей є активними у громадянській сфері. Науковці зазначають що «громадянська активність – це структурно-змістовна якість особистості, яка формується та розвивається на основі власних ціннісних орієнтацій, виховуючи цінності суспільства і правові норми й вимоги держави, спрямовує діяльність, поведінку, спілкування людини, як представника соціального, на створення світу громадянських відносин та відображає характер інституціональної взаємодії з владою» [3]. На жаль, в силу певних обставин частка молоді з інвалідністю, яка не є активною у громадянській сфері досить значна. Це спричинено цілою низкою факторів, які впливають на цей процес, серед них: зовнішні фактори, які характерні для всіх молодих людей в Україні (загальномолодіжні фактори), зовнішні фактори, які є специфічними для людей з інвалідністю (фактори доступності) та внутрішні фактори, які пов'язані із психоемоційним станом людей з інвалідністю (психоемоційні фактори).

Розглядаючи загальномолодіжні фактори, які впливають на громадянську активність молоді та процес прийняття рішень, можна стверджувати про їх незмінність протягом десятиліть. Сьогодні існує багато підходів до концептуалізації участі молоді у процесі прийняття рішень та громадській діяльності, які є відображенням громадянської свідомості. Однією з перших спроб осмислити та візуалізувати громадянську участь стала «Драбина громадянської участі» американської дослідниці Шеррі Арнштайн, яка досліджувала афроамериканців та їх залученість до громадського життя у США. У 1992 році Роджер Харт розробив «Драбину участі», в якій описав вісім «сходинок» участі дітей та молоді у процесі прийняття рішень: від маніпуляцій зі сторони дорослих з прийняттям рішень молоддю до спільного ухвалення рішень молоддю та дорослими [1].

Якщо розглянути, наприклад, інститут української освіти через призму такого підходу, а саме середню та вищу освіту, де молодь вже

повинна бути готова приймати рішення, то можна зробити висновок, що прийняття рішень молоддю все ще знаходиться на початкових сходинках. Дітей та навіть молодих людей можуть інформувати про необхідність участі у певному заході або його організації. У той самий час захід може бути не цікавим його учасникам і тоді їх залучення відбувається «добровільно-примусовим» шляхом. Проте будь-яка діяльність на рівні школи, вищого навчального закладу або навіть на рівні міста не є «річчю у собі» – її основним завданням не є проведення заходу заради проведення заходу. Проте одним з основних завдань такої діяльності мало б стати створення можливості для навчання молодих людей самостійно приймати рішення та відповідати за будь-які наслідки їх реалізації чи не реалізації.

Певну роль також можливо відіграє культура сприйняття помилок в українському суспільстві або можливо навіть її відсутність. Отримання досвіду та розвиток неможливий без постійного процесу вдалих та невдалих спроб. Постійний нагляд за діяльністю молодих людей та їх «контроль» та/або «захист» від невдалих спроб тільки погіршує ситуацію.

Молоді люди з інвалідністю не є виключенням із загальної тенденції. Проте, увага до них, контроль їх діяльності та допомога їм може бути навіть більшою ніж для інших категорій молоді, що може негативно відобразитися на їх досвіді залучення до прийняття рішень.

Відірваність молодих людей від прийняття реальних рішень для українського суспільства має досить прогнозовані наслідки. З часом перед молодими людьми постає питання щодо доцільності їх участі у громадянській активності. Відсутність досвіду прийнятих рішень як і відповідальності за неприйняті ними рішення сприяє формуванню відчуження молоді від процесу прийняття рішень на всіх його рівнях та етапах взагалі. Зазначена ситуація підтверджується опитуваннями. Таким чином, тільки 11,3 % опитаної молоді високо оцінює свої можливості впливати на прийняття рішень, що стосуються життя свого міста або села, 38 % – середньо і 41,3 % – достатньо низько оцінюють свої можливості. Неможливість впливати та змінювати ситуацію, а також занепокоєння своїм фінансовим становищем впливає на майбутні орієнтири молоді – 39,4 % молодих людей хотіли б виїхати з їх населеного пункту (з них 40,6 % до країн Євросоюзу). Також в середньому близько 19 % молоді (14–34 років) планувати виїхати на заробітки за кордон [5].

Щодо факторів доступності, то серед них можна в першу чергу виділити доступність інфраструктурних об'єктів для молоді з інвалідністю. Не завжди є фізична можливість для молоді з інвалідністю виїхати

з власного будинку або скористатися громадським транспортом (не тільки локальним, але і регіональним), щоб потрапити на захід або. Обмеження, які накладає фізичний простір, створюють соціальні обмеження та бар'єри між людьми, які в свою чергу ускладнюють участь та взаємодію. Хоча робота з вирішенням питань доступності триває, залишається ще багато проблем.

Окрім факторів доступності слід зазначити ще психоемоційні фактори як внутрішні, так і зовнішні щодо людей з інвалідністю. До зовнішніх факторів можна віднести ставлення суспільства до молоді з інвалідністю. Зазвичай суспільне ставлення формує очікування. Якщо відбувається «героїзація» такої категорії молоді, очікування від кожного її представника можуть бути непосильними для їх втілення. Якщо ж така молодь з інвалідністю сприймається із жалем та острахом, то очікування можуть бути занижені. До внутрішніх психоемоційних факторів можна віднести ставлення до себе молодих людей з інвалідністю та їх самовідчуття. Теорії стигматизації вказують на високу вірогідність інтерналізації стигми людьми з інвалідністю, що може призвести до низької самооцінки та зниження їх самоефективності [6].

Перелічені фактори можуть зменшувати громадянську активність молоді з інвалідністю. Принцип, яким керуються різні організації та громадські рухи людей з інвалідністю, звучить наступним чином: «Нічого для нас без нас». Проте на практиці його складно реалізувати, тому що кількість людей з інвалідністю, яка згодна відстоювати свої права та займатися удосконалення політики розв'язання проблем осіб з інвалідністю, в силу вищезазначених факторів, є незначною.

За таких умов особлива увага повинна бути приділена створенню умов для формування громадянської активності молоді з інвалідністю. Заходи у зазначеній сфері потрібно запроваджувати на різних рівнях.

На міжнародному рівні «Комітет ООН з прав людей з інвалідністю визначає шість основних напрямків мейнстрімінгу людей з інвалідністю, серед них слід виділити наступні:

впровадження питань залучення людей з інвалідністю до суспільного життя засвідчує ступінь відповідальності всієї державної системи; наявність політичної волі та її практичного втілення з метою забезпечення відповідних ресурсів, включаючи людські та фінансові;

обов'язковість участі людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень на усіх рівнях [2]. Як зазначає Європейський молодіжний форум, повинна бути створена певна «культура участі» молоді у громадському житті. Тобто молодь, включаючи молодь з інвалідністю, повинна брати участь у всіх процесах, які її стосуються та мати реальні важелі впливу на них. У той самий час мова не повинна йти про примусовість участі у таких процесах.

На локальному рівні формуванню такої культури може сприяти заохочення участі молоді з інвалідністю (як і всіх інших категорій молоді) у громадській діяльності з якомога раннього віку. Під час планування та підготовки заходів, які відбуваються у загальноосвітній школі та на рівні місцевої громади, можна надавати певні повноваження та відповідальність за їх організацію для молодих людей. Тривала робота з молоддю у цьому напрямку може сформувати зазначену «культуру участі» молоді. Запровадження освітніх тренінгових курсів та освітніх шкіл адаптованих для учасників різного віку сприятиме формуванню такої культури. Запровадження системи менторства для молодих людей з інвалідністю зможе посилювати їх ресурси та повільно залучати до процесу прийняття рішень [1].

Одним з можливих напрямків подальшого дослідження може виступити використання медіа-платформ для наснаження та залучення молоді з інвалідністю до громадської діяльності, адже більше 91 % української молоді вже користується соціальними мережами. Проте потрібно передбачити доступність електронних ресурсів для людей з інвалідністю згідно міжнародних стандартів [4].

Таким чином, формування громадянської активності молоді з інвалідністю є нагальною проблемою та потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Список використаних джерел

1. Компас. Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді [Електронний ресурс] // Рада Європи. – Страсбург : 2012. – Режим доступу : <https://www.coe.int/uk/web/compass/on-the-ladder>.
2. Нічого для нас без нас : посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів. Упорядники : Азін В. О., Байда Л. Ю., Госс Н., Ждан П. М., Сухініна І. М., Флетчер А. – К. : Ленвіт : 2015. – 102 с.
3. Саврасова-В'юн Т. О. Наукові підходи щодо вивчення феномена громадянської активності [Електронний ресурс] / Т. О. Саврасова-В'юн. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2009_74_2/32.pdf.
4. Українське покоління Z: цінності та орієнтири [Електронний ресурс] / ред. Зарембо К. // Фонд ім. Фрідріха Еберта. К. : 2017. – Режим доступу : http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf.
5. Цінності української молоді – 2016 [Електронний ресурс] // Міністерство молоді та спорту України. – К. : 2016. – Режим доступу : http://dmsu.gov.ua/media/2016/11/03/24/Infografika_Doslidjennya.pdf.
6. Watson, Amy & Larson, Jonathon. Personal Responses to Disability Stigma : From Self-Stigma to Empowerment // Rehabilitation Education. Vol. 20. – 2017. – P. 235–246.

Потапюк Л. М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри професійної освіти
та комп'ютерних технологій
Луцький національний технічний університет (м. Луцьк)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сьогодні перед вищою освітою постають все нові завдання, які пов'язані із вихованням національно свідомих громадян, формуванням соціально зрілої особистості. Розв'язання цих завдань передбачає формування її якостей, як високий професіоналізм, активність, ініціативність, мобільність, почуття відповідальності, уміння працювати, швидко орієнтуватися в ситуації, приймати самостійні рішення, поважати працю, формувати потребу в постійному оновленні знань і самовдосконаленні, розвивати культуру міжособистісного спілкування тощо. Надзвичайно важливу роль у формуванні соціально зрілої особистості відіграє формування у неї почуття відповідальності.

Відповідальність як особистісна якість, належить до моральних категорій, які виступають регуляторами поведінки в усіх сферах людського буття і виступає важливою складовою сенсу життя людини. Підтвердженням цього є наукові доробки, що присвячені дослідженню різних аспектів відповідальності, особливостей її формування у студентської молоді [4, с. 35].

Як суб'єкт людина вдосконалюється все життя на основі свого досвіду, при цьому вона стає особистістю, лише виявляючи себе в ролі суб'єкта життєвої позиції [3]. Здатність людини, яка досягла певного віку, до організації свого життя є однією з найважливіших характеристик суб'єкта [6]. Організація життя розглядається науковцями як планування, усвідомлення особистістю важливих подій, здатність поєднувати життєві ситуації зі своєю життєвою позицією, яка складається з досвіду минулого, сьогодення та майбутнього [1].

А отже, феномен відповідальності як особистісної якості та якості діяльності нерозривно пов'язаний з категорією активності особистості. Активність розуміється як найвища життєва здібність суб'єкта, який цілеспрямовано організує свій життєвий шлях. Активність особистості виявляється у двох основних формах: ініціатива та відповідальність. Типологічність активності полягає саме у перевазі однієї з цих форм над іншою та різному способі їх зв'язків у різних типів [5, с. 321].

Необхідними складовими механізми формування професійної відповідальності особистості фахівців виступають: а) індивідуально-психологічні особливості особистості професіонала; б) цінності особистості як прихований регулятор поведінки; в) інваріантна стійка професійна позиція фахівця та модель професійної діяльності; г) володіння алгоритмом прийняття рішень; д) мотиваційна, ціннісна, емоційна саморегуляція та рефлексія [5, с. 323].

Механізми формування відповідальності діють завдяки застосуванню в процесі підготовки таких педагогічних підходів. 1. Індивідуальний (грунтовне вивчення індивідуальних особливостей і діяльності особистості; визначення найбільш конкретних та віддалених цілей розвитку її якостей). 2. Професіографічний (розробка оптимальних професійних патернів). 3. Підхід до формування відповідальності за принципом розвитку (урахування поступовості змін стосовно потенційних та актуальних можливостей особистості). 4. Контекстний (включення елементів майбутньої професійної діяльності до навчально-виховного процесу). 5. Культурологічний (розгляд категорії відповідальності як структурного елемента загальної та професійної культури фахівця). 6. Акмеологічний (орієнтація особистості на прогресивний розвиток і реалізацію в професійній діяльності [5, с. 327].

З огляду на зазначене вище можемо стверджувати, що структура соціальної відповідальності зумовлена тісним взаємозв'язком когнітивного, мотиваційного та діяльнісного компонентів.

Так, когнітивний компонент передбачає розширення і поглиблення знань про норми і правила відповідальної поведінки, передбачення наслідків особистої діяльності; соціальні знання про шляхи реалізації відповідальності та самооцінку. Діяльнісний компонент включає в себе готовність особистості дотримуватися норм та вимог суспільства, відповідати за наслідки своїх вчинків, виконувати соціальні ролі, здатність контролювати і коригувати свою поведінку до норм. Мотиваційний компонент передбачає усвідомлене ставлення до обов'язків, постійне прагнення до вдосконалення своєї індивідуальності, позитивне ставлення до моральних норм, бажання діяти відповідно до них

При цьому особливу увагу варто зосередити на формуванні позитивної мотивації студентів до навчання. Безумовно, інтерес до мотивації навчання посилився із впровадженням в освітній процес кредитно-модульної системи навчання, що передбачає суттєве збільшення частки самостійної роботи і орієнтована на «зрілу», відповідальну особистість, яка здатна проявляти активність, вільно орієнтуватися в ситуації, постійно самовдосконалюватися, приймати самостійні рішення.

Саме таким чином відповідальність «дозволяє гармонізувати розвиток загальних і професійних якостей у системну цілісність, що, в свою чергу, утверджує їхню здатність до прогнозування наслідків

власної науково-пізнавальної та різнобічної громадсько-корисної діяльності» [2].

Отже, формування відповідальності студентської молоді, яка забезпечує особистісний розвиток та самореалізацію студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, має стати професійною якістю кожного випускника. Вона залежить від ефективно створених умов, формування позитивної мотивації студентів до навчання, пошуку нових організаційних форм і методів навчання, спрямованих на виховання компетентної особистості фахівця, прагнення її до прийняття самостійних рішень та формування професійної готовності у майбутній діяльності.

Список використаних джерел

1. Алексеева Т. В. Відповідальність як компонента часової перспективи життєвих планів майбутнього фахівця. *Проблеми сучасної психології*. Випуск 26. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 2014. С. 22–39.
2. Бех І. Д. Від волі до особистості. К. : «Україна-Віта». 1995. 220 с.
3. Брушлинский А. Зона ближайшего развития и проблема субъекта деятельности *Психологический журнал*. 1994. Т. 15. № 3. С. 17–27.
4. Волинець Ю. О., Стадник Н. В. Проблема відповідальності як складової професійної готовності майбутнього дошкільного педагога в поза аудиторній діяльності. *Молодий вчений*. № 8.1 (60.1) серпень, 2018. С. 33–37.
5. Миленкова Р.В. Механізми формування професійної відповідальності в процесі фахової підготовки студентів. *Педагогічні науки : теорія, історія, інновації, технології* : науковий журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. С. 321–329.
6. Татенко В. Психология в субъектном измерении. К. : Просвіта, 1996. 404 с.

УДК 159.9.07:331.101.264.2-053.81:616.89-008.441:616-036.21(063)

Іщук О. В.,

канд. психол. наук, доцент кафедри психології,
Запорізький національний університет,

Ластовляк А. В.,

магістр психології, практикуючий психолог
(м. Запоріжжя)

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ СТРАХІВ МОЛОДІ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРОФЕСІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ COVID-19

Перед світовою спільнотою постав серйозний виклик, адже вперше людство стикається з умовами всесвітнього карантину, що виник внаслідок швидкого розповсюдження коронавірусу Covid-19. Даний вірус

змінив життя величезної кількості людей по всій планеті. Світова економіка, у зв'язку з поширенням вірусу, зазнала рекордного уповільнення, адже підприємства від гігантів до малесеньких представників галузі або зменшили обсяги роботи або ж взагалі припинили її; авіа кордони країн закриті; ринок з надання послуг face to face завмер; усі головні індекси провідних фондових бірж світу суттєво впали та безліч іншого. Такі умови життя для багатьох людей стали близькими до екстремальних або кризових, що безперечно викликає страх, тривогу та інші негативні прояви психіки. Нас, як дослідників, зацікавило які страхи з'явилися чи загострилися у сучасних молодих людей, які вимушені працювати в умовах всесвітнього карантину. Метою нашої роботи є дослідження актуальних страхів молоді, пов'язаних з професійною діяльністю в умовах пандемії коронавірусу Covid-19.

Для досягнення нашої мети, ми створили опитувальник, а вибірку склали молоді люди, віком від 25 до 44 років, що згідно зі стандартами Всесвітньої організації охорони здоров'я дорівнює віковому періоду «молодість». Виявилось, що серед опитаних респондентів у 50 % значно підвищився рівень страху на тлі пандемії COVID-19, а 62,5 % мають страхи, пов'язані з професійною діяльністю. Факт світової паніки, на нашу думку, приносить не менш серйозні проблеми в аспекті психологічного здоров'я людини, ніж у можливій вірогідності заразитися вірусом.

Щодо предмету страху, спостерігаємо наступну статистику трьох найвищих показників: страх втратити матеріальну стабільність – 25 %; страх невизначеного майбутнього – 22,5 %; страх порушення комунікацій з колективом – 14,3 %. Вважаємо, що дані страхи пов'язані між собою, адже було виявлено, що страхи щодо свого колективу та конкуренції також збільшились, проводячи не складну паралель можна дійти до висновку, що люди, які мають більше навичок адаптації до нових вимог, мають більшу вірогідність зберегти своє робоче місце. А тим часом, рівень безробіття вже виріс настільки, що центри зайнятості не справляються з кількістю зареєстрованих громадян.

Також прагнемо висвітлити наступні особливості страхів молоді в професійній діяльності:

1) в черговий раз знаходимо підтвердження щодо важливості матеріального благополуччя та його впливу на появу страху майбутнього – 30 %;

2) страх втрати робочого місця, які б обов'язки не виконував підлеглий або які б не були домовленості з роботодавцем, але принцип природного відбору на ринку праці, призводить 35 % опитаних до думки про звільнення, причому звільнення без попередження, відправлення в безоплатну відпустку, звільнення з можливим, у примарному майбутньому, поверненням на роботу;

- 3) страх неможливості реалізації власного потенціалу – 10 %;
- 4) не готовність більшої частини населення, а саме 25 %, перенести власну трудову діяльність в режим online (причиною цього є специфіка праці або ж відсутність навичок, які б дозволили працювати в такому режимі).

Ще одне цікаве спостереження – для респондентів була запропонована шкала, де вони могли оцінити зараз рівень свого страху від 1 до 10 і результат виявився таким, що домінуюча частина респондентів має середній та вище за середній рівень страху.

Підводячи підсумок даного дослідження, слід звернути увагу на відповіді респондентів, які стосувалися відчуття нових можливостей на фоні їх поточного страху. Якщо, для зручності узагальнення, розбити їх на три стовпчики, то отримуємо – «ні, не бачу ніяких можливостей» – цілих 85 %, а «бачу нові можливості для себе» – 15 %. Страх – одна з найсильніших емоцій в житті людини, і проведений аналіз підтверджує той факт, що рівень його зростає і має тенденцію до подальшого росту. Оптимальним рішенням, до якого ми пропонуємо прийти, – так це створення нових програм психосоціальної підтримки на державному рівні для молоді нашої країни.

УДК 364.614.2:376-053]:316.614

Полторак Л. Ю.,
канд. пед. наук, старший викладач
кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ВПЛИВ ІНТЕРНАТНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ У ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Питання формування активної громадянської позиції у молоді є надзвичайно актуальним в умовах демократизації суспільства та орієнтації на євроінтеграційні процеси. У своїх працях педагоги, психологи, державні управлінці піднімають питання впливу активної громадянської позиції на політичні та соціальні процеси у суспільстві, психологічний стан громадян та навіть економічні сфери діяльності. Однак, поза увагою залишаються особливості формування активної громадянської позиції у дітей, що виховуються поза межами сім'ї у інтернатних за-

кладах. Попри те, що їхня частка у суспільстві достатньо вагома. Станом на 10 травня 2020 року у дитячих будинках виховуються 106 тис. 700 дітей [10].

Сучасні дослідження підтверджують факт неефективності інтернатної системи виховання у напрямку психологічного благополуччя, соціалізації та адаптації її вихованців до умов суспільного життя [4; 5; 6; 8; 9]. Так само, інтернатна система виховання, на нашу думку, не забезпечує формування у дітей активної громадянської позиції. Нижче представлені результати роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування в одному із будинків-інтернатів південного регіону за арт-терапевтичною методикою «Я в соціумі» (статті будуть розглянуті лише ті аспекти, що стосуються формування активної життєвої позиції у вихованців закладу).

Арт-терапевтична методика «Я в соціумі» була апробована протягом 2015–2017 років у рамках проекту «Я знаю, я можу», що впроваджувався у Миколаївській області з вересня 2015 року кафедрою Соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили та громадською організацією «Майстерня добра», за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні, а також Швейцарського бюро співробітництва. Метою проекту було підвищення рівня теоретичних знань та формування практичних навичок у напрямку особистісного саморозвитку, формування лідерської позиції, вирішення міжособистісних конфліктів, основ прав людини, активного громадянства, а також розробка і реалізація дітьми малих соціальних проєктів. Арт-терапевтична методика «Я в соціумі» використовувалася автором у контексті роботи із лідерськими якостями та у напрямку формування навичок неконфліктної поведінки. Методика була апробована у 12 населених пунктах Миколаївської області та охопила більше 450 школярів 9–11 класів.

Одним із закладів, де була апробована описана методика була школа-інтернат для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (з метою дотримання конфіденційності, нами свідомо не зазначено повну назву даного закладу). У груповій роботі прийняло участь 24 особи віком від 15 до 17 років.

Для більшості дітей, які приймали участь у роботі, дуже важко було налаштуватися на рефлексію та усвідомити і назвати свої почуття, що можна пояснити наявністю тяжких травматичних подій [1; 2; 3; 7] умовами виховання в інтернатному закладі [5] та відсутністю такого досвіду. До того ж, сучасні дослідження стверджують, що 40–56 % дітей-сиріт мають проблеми емоційного розвитку та проблеми з поведінкою [4; 6; 8; 9]. У процесі обговорення було видно, що більшість

дітей не замислювалися над причинами своїх дій та не звертали на них уваги, діяли за звичкою. У більшості дітей спостерігалось бажання «сподобатись», тому вони виявляли спроби контролювати малюнки інших, з метою, щоб останні малювали щось «нормальне», як зазначали діти. Попри те, що дітям було важко, протягом арт-терапевтичного заняття у них була можливість спробувати диференціювати свої почуття, відслідкувати, як вони змінюються протягом заняття.

У процесі роботи за означеною арт-терапевтичною методикою між дітьми простежувалися проблеми у міжособистісному спілкуванні. Про це ж свідчать і сучасні наукові дослідження, у яких зазначено, що 47 % дітей-сиріт мають проблеми у про соціальній поведінці та 84 % – проблеми у спілкуванні з однолітками [9]. Незважаючи на те, що робота була намальована учнівською групою, яка протягом тривалого часу спільно проживає на одній території та добре знає один одного, робота не має структурованості і носить скоріш хаотичний характер. Цей аспект вказує на відсутність емоційного контакту між учасниками процесу та відсутність командної роботи. Діти працюють як колектив, але не як команда. При обговоренні питань, пов'язаних із взаємодією між учасниками, діти починали виражати своє невдоволення діями інших, розповідати, що у побуті та навчанні у них не виходить працювати в команді та взаємодіяти без конфліктів. Труднощі виникають навіть у вирішенні побутових задач. Так, наприклад, кожна дитина, за правилами проживання в інтернаті, несе відповідальність за певну роботу (чистоту на столах в їдальні, чистоту у спальні, догляд за квітами тощо). Значну частину роботи діти мають виконувати по декілька осіб, що викликає у дітей негативні емоції, так як у них виникають труднощі в обговоренні питань організації робочого процесу.

Як і багатьох вихованців інтернатних закладів, у даної групи дітей чітко простежується відсутність чітких особистісних кордонів: роботи одних учасників були намальовані поверх робіт інших дітей. При цьому в процесі роботи не спостерігалися спроби «відстояти» власні кордони та якимось чином завадити такому стану речей, «захистити себе». Це можна пояснити умовами життя дітей інтернатних закладів та користуванням спільними предметами майже у всіх сферах. З одного боку це розвиває більш категоричне ставлення до тих речей, які знаходяться в особистій власності, але з іншого – розвиває особистісні межі та не розвиває належним чином у дітей навиків їх захисту соціально прийнятними способами.

У цілому, оцінюючи роботу даної групи за методикою «Я в соціумі», ми зробили висновок, що для дітей, як проживають у школі-інтернаті було важко давати відповіді на запитання, що стосуються їх

емоційної сфери. Рівень рефлексії та самопізнання у вихованців будинку-інтернату знаходиться на достатньо низькому рівні і потребує подальшої роботи, оскільки саме він є запорукою подальшого особистісного, професійного, соціального розвитку, а в подальшому і підтримкою для формування активної громадянської позиції. Значна частина дітей має труднощі у міжособистісному спілкуванні та усвідомленні власної цінності та значущості. Зазначений спектр проблем, на нашу думку, не сприяє формуванню у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, активної громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. Bruce S. McEwen. Effects of Stress on the Developing Brain. *Cerebrum*, 2011. MI. URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3574783/> (Last accessed : 20.02.2020).
2. Childlineindia. org. Childline India Foundation. Available from : <http://www.childlineindia.org.in/children-without-parental-care-india.htm>. (Last accessed : 20.02.2020).
3. Cluver L., Fincham D. S., Seedat S. Posttraumatic stress in AIDS-orphaned children exposed to high levels of trauma: the protective role of perceived social support. *J Trauma Stress*, 2009 Apr. Vol. 22(2). P. 106–120.
4. Doku P. N., Minnis H. Multi-informant perspective on psychological distress among Ghanaian orphans and vulnerable children within the context of HIV/AIDS. *Psychol Med*. 2016 ; Vol. 46: 2329–36.
5. Foster G, Makufa C, Drew R, Mashumba S, Kambeu S. Perceptions of children and community members concerning the circumstances of orphans in rural Zimbabwe. *AIDS Care*, 1997 Aug. Vol. 9(4). P. 391–405.
6. Lamia Th., Abdel A. Mental Health Problems among Orphanage Children in the Gaza Strip. *Sage Journal*. July 1, 2007. MI. URL : <https://doi.org/10.1177/030857590703100209> (Last accessed : 20.02.2020).
7. Musisi S., Kinyanda E., Nakasujja N., Nakigudde J. A comparison of the behavioral and emotional disorders of primary school-going orphans and non-orphans in Uganda. *Afr Health Sci*, 2007; Vol. 7 : 202–13.
8. Rahman W, Mullick MS, Pathan MA. Prevalence of behavioral and emotional disorders among the orphans and factors associated with these disorders. *Bangabandhu Sheikh Mujib Med Univ. J* 2012; Vol. 5: 29–34.
9. Ravneet K., Archana V., Sanjibani P., A descriptive study on behavioral and emotional problems in orphans and other vulnerable children staying in institutional homes. *Indian Journal of psychological medicine*. 2018. Vol. : 40 P. 161–168 MI. URL:<http://www.ijpm.info/article.asp?issn=0253-7176;year=2018;volume=40;issue=2;spage=161;epage=168;aulast=Kaur> (Last accessed: 20.02.2020).
10. Доповідь М. Кулеби : кількість вихованців інтернатних закладів в Україні. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2464791-usinovlenimimozut-buti-ne-bilse-5-vihovanciv-internativ-kuleba.html> (05.05.2020).

Малиновська Н. Л.,
канд. іст. наук,
доцент кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ПРАГМАТИЗМУ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Відомо, що для провідних країн світу освіта і наука визнаються головною сферою формування людського капіталу, головними національними та світовими пріоритетами. Фахівці акцентують увагу на тому, що професійна освіта потребує радикального оновлення та поповнення змісту навчального процесу, підготовки фахівців за новими стандартами, сучасними технологіями, новітніми уявленнями про світ і місце людини в ньому.

Мова йде про подолання тоталітарного мислення й утвердження ідейного плюралізму в освіті, формування нової моделі спеціаліста, заснованої на поєднанні професійних і громадянських якостей. Цінності громадянського суспільства не очевидні, тому потребують серйознішого, глибшого усвідомлення. Говорити про громадянське суспільство в сучасному розумінні можливо лише з моменту появи громадянина як самостійного, індивідуального члена суспільства, який усвідомлює себе таким, для якого характерні розвинена правосвідомість і здатність відстоювати свої права і свободи.

У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. [2], зазначено, що «Виклики, пов'язані з формуванням активного та відповідального громадянина з високим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків, потребують комплексного підходу до вирішення поставлених завдань в умовах модернізації вітчизняної системи освіти». Концепція розвитку громадянської освіти в Україні базується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини на всіх рівнях освіти та у всіх складниках освіти, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії [2].

Молоді громадяни є досить активними, мобільними, такими, що мають амбіції та ресурси, і шукають можливості їх реалізації. Інтуїтивно молодь шукає найбільш раціональні форми колективного життя, до яких веде саме громадянське суспільство.

Згадаймо, що витoki поняття громадянського суспільства беруть початок у шотландському просвітництві (1740–1790). У середині XVIII століття Ф. Гатчесон, Д. Юм, А. Сміт, Дж. Стюарт, А. Фергюссон та інші почали розглядати ринок не як соціально деструктивну силу, а як об'єднуючий елемент нового суспільства. Ринкові відносини, на їхню думку, заохочують громадян дотримуватися правил доброго тону (civility). Підприємство вважалося цілком пристойним заняттям, здатним підтримувати життєстверджуючу суспільну мораль. «Для чого вся ця метушня у світі» – запитував А. Сміт у своїй «Теорії моральних почуттів» (The Theory of Moral Sentiments, 1759) і відповідав, – «Щоб бути поміченим, бути удостоєним уваги, щоб тобі співчували, щоб тебе шанували й схвалювали». Концепція комерціалізованого суспільства шотландських просвітників, як і концепція римського права щодо *civilis societas*, ґрунтується на припущенні, що люди можуть діяти й жити як рівні між собою особи, якщо вони будуть дотримуватись у своїх вчинках законів, створених ними ж самими як громадянами правової держави. Разом з тим шотландська просвітницька думка трактує комерціалізоване суспільство і як таке, що має механізм, який заохочує громадян до практикування правил доброго тону [3].

Ці погляди є досить близькими сучасному студентству, оскільки вони відчувають на собі всі особливості ринкової економіки, шукають своє місце на ринку праці. Але усталені погляди оточення іноді переходять у консерватизм мислення, який подолати дуже складно. Бажання молоді отримати результат сьогодні сприймається не дуже позитивно з боку дорослих, хоча в цьому є певний позитив. Сучасна студентська молодь є досить прагматичною у своїх намірах і бажаннях і це треба використовувати під час занять на користь студента.

В умовах соціально-економічних викликів філософія прагматизму або ділової людини не втрачає актуальності. Прагматизм ставить все знання у пряме відношення до життя, до дії, а про значення ідей, переконань, гіпотез, систем говорить лише як про їхню здатність задовольнити людські потреби та інтереси у суспільстві. Як зазначають філософи, основною ідеєю прагматизму постає філософування через діяльність суб'єкта і сприйняття ним світу. Процес пізнання тісно пов'язаний із суб'єктом і його думкою. Прагматизм цікавить реальна, конкретна людина, з її проблемами, пристрастями, переживаннями, бажаннями, людина, яка чим швидше хоче влаштуватися у цьому світі, вирішити свої проблеми [3].

Реальність буття людини В. Джеймс розглядає як діалектично вибудований «потік життя», як живе середовище, в якому «активність» людини природно включена в цей загальний «потік» постійних змін «активностей» різного роду. Людина, на думку В. Джеймса, завжди творчо пізнає світ, ставить перед собою визначені цілі та вперто досягає успіху. Особистість у філософії прагматизму відзначається мобільністю, практичною кмітливістю, діловитістю, переконанням у тому, що з будь-якою проблемою можна впоратися [1].

Ф. Шиллер пояснює прагматизм як метод, який допоможе визначити ставлення до дійсності, знайти вихід з будь-якої ситуації. За Ф. Шиллером, у прагматизмі немає нічого абсолютного, у ньому відсутній догматизм та прагнення здобути абсолютну істину. Прагматизм є не теорією, а методом, шляхом, знаряддям для подальших дій [3].

Загальна спрямованість прагматизму полягає у спробі показати межі мінливого характеру реальності та особливості реакції людини на прояви та зміни. Ідеї прагматизму актуальні і сьогодні, вони допомагають людині у визначеності в житті, у вирішенні головних життєвих проблем.

Як свідчить досвід, переконувати молодь, що теоретичні знання та практичні навички здобуті у вищих навчальних закладах знадобляться у подальшому сьогодні є недовірливим, треба показати користь вже під час навчання.

Отже, під час навчання у закладі вищої освіти є всі можливості для формування громадянської активності сучасного студента, як на теоретичному, так і практичному рівні, пояснення переваг громадянського суспільства, яке веде до створення найбільш раціональних форм колективного життя. Сучасний етап розвитку потребує від закладів освіти здійснення системних заходів, спрямованих на виховання людини-громадянина, життєво компетентної, здатної до саморозвитку та самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Джеймс, В. Прагматизм [Текст] / В. Джеймс. – К. : Альтернатива, 2000. – 144 с.
2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018>. – Загол. з екрану.
3. Починок, І. Б. Прагматизм [Текст] : навч. посіб. / І. Б. Починок ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2008. – 83 с.

Чубук Р. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

СОЦІАЛЬНО-ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРШООСНОВА ПРОФІЛАКТИКИ НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Соціально-превентивна діяльність з молоддю має бути провідною у будь-якому молодіжному середовищі: школі, коледжі, ВЗО. Зокрема, така діяльність повинна базуватися на: знаннях особливостей впливу превентивної інформації на молодь; визнанні наявності надзвичайних компенсаторних можливостей молодіжної психіки; зміцненні впливу захисно-приспосувальних механізмів особистості; спрямуванні до духовного і соціального благополуччя, відчуття комфорту, спокою, рівноваги тощо [3].

На нашу думку, враховуючи особливості сучасного розвитку суспільства, найбільш результативними засобами попередження і недопущення негативних проявів поведінки молоді є: збереження їхнього здоров'я і соціально-правовий захист. Водночас, важливо зацентувати увагу, що конструктивним потенціалом і цементуючою основою соціально-превентивної діяльності є духовно-моральне становлення особистості, а її ресурсом – самоактуалізація особистості.

Батьки виховують своїх дітей, здебільшого, власним прикладом, а школа, ВЗО – коректують і вдосконалюють вихованість молоді, враховуючи зміни суспільних цінностей. Водночас, вагомим чинником виховання є суспільне середовище, яке висуває вимоги до вихованості особистості. Додамо: у сучасній педагогіці, поняття «суспільне середовище» науковці трактують як сукупність соціальних умов життєдіяльності і розвитку людини (духовних, особистісних, виробничих та інших відносин), що впливають на її свідомість і поведінку з метою формування певних якостей, переконань, духовно-ціннісних орієнтацій та потреб. При цьому системоутворюючими факторами суспільного середовища є діяльність, спілкування та міжособистісна взаємодія [5].

В умовах сьогодення українська молодь, як вакуум, втягує в себе європейські демократичні цінності, базовою основою яких є свобода, гуманізм і вільний вибір особистості. Сучасна молодь є особливо прагматичною і раціональною, оскільки реалістичність буття вимагає адекватних підходів до формування особистості, переосмислення на-

вчально-виховної та превентивної роботи у бік прагматичності, а відтак, і до рівня вдосконалення професійної підготовки кадрів нової генерації. Виховання сучасної молоді необхідно проводити на такому рівні, який міг би забезпечити його результативність. Українському суспільству потрібні фахівці зі сформованими комунікативними навичками, високою моральністю, які шанують і примножують українські народні традиції та адаптуються до змінного інформаційного суспільства [2].

Як показало поглиблене вивчення цього сегменту порушеної проблеми, для деякої частини сучасної молоді характерними ознаками є: нехтування правовими, моральними, соціальними нормами; втрата інтересу до навчання і суспільно-корисної праці. Водночас, зростання рівня злочинності, проституції, наркоманії, бездоглядності, бродяжництва, явищ соціальної дезадаптації – свідчать про складність ситуації, що, в першу чергу, впливає на погіршення стану здоров'я молоді. До того ж, деяка частина молоді характеризується не лише прогресуючою відчуженістю, духовною спустошеністю, проявами різних форм насильства та агресії, підвищеною тривожністю, жорстокістю, цинізмом, низькими комунікативними навичками, грубим негативним ставленням до рідних та оточення, нездатністю прогнозувати результати своєї протиправної поведінки, низьким рівнем емоційної прихильності до членів родини, відчуженням середовища ровесників, злочинами, що скоєні неповнолітніми, але й інституалізацією становлення девіантної поведінки. На жаль, науковці констатують, що значна частина молоді вважає протиправну та асоціальну поведінку, як нормальну для своєї вікової спільноти [1].

Важливо, щоб соціальний працівник, враховуючи реальність конкретної ситуації: чітко дотримувався основних закономірностей побудови соціально-превентивного процесу; усвідомлював себе ключовою фігурою, ініціатором і промотором цієї діяльності, що й стане запорукою для проведення організаційно-профілактичних форм роботи із попередження, запобігання і недопущення інформаційних небезпек та налагодження продуктивної взаємодії з молоддю, враховуючи запити, інтереси та потреби кожного.

За даними опитувань, які проведені нами в Чорноморському національному університеті ім. Петра Могили, 34 % студентів, яких ми навчаємо є лідерами за своїми характеристиками, тому вимагають до себе більшої уваги, організованості та результативності, ніж решта студентів. Водночас, 86 % студентів (опитано 320) відзначили, що їх турбують соціальні проблеми молоді (відсутність роботи за спеціальністю та житла, низький рівень зарплати, з яким пов'язано всі інші

проблеми); проте, їм не подобаються прояви соціальних відхилень поведінки деякої частини молоді. Натомість, 14 % опитаних не обтяжують себе проблемами недостатньої вихованості, хоча переважна більшість студентів розуміє, що прагматичним результатом має бути теза «Хочеш добре відпочивати – добре працюй» стає реальністю.

Що ж в умовах сьогодення потрібно суспільству? Перш за все, вміння правильно використовувати та інтерпретувати інформацію, яка б сприяла самовдосконаленню, самозабезпеченню і прибутковості діяльності на всіх рівнях. До того ж, сучасне суспільство вимагає такої підготовки, щоб у молоді сформувалась готовність до сприйняття новизни, потреби і можливості взаємодіяти разом у єдиному світовому культурному просторі, сповідуючи та відроджуючи особливості своєї національної культури. На разі особливо нагальною постає потреба сприйняття молоддю таких аспектів світової культури, як: права людини, відсутність насилля, терпимість, гендерна рівність, демократична участь у міжкультурному порозумінні, культурна і мовна багатоманітність тощо. На нашу думку, без зазначених чинників особистісне формування не відбудеться, а процес професійного становлення не дасть тих наслідків, які в епоху світової глобалізації потрібні.

Узагальнюючи вивчення наукових досліджень і практики превентивної діяльності, враховуючи недоліки сталого підходу до реалізації профілактичних програм, основна увага має бути спрямована на: вироблення засад нової філософії соціально-превентивної діяльності; підвищення наукового рівня теорії, методології та соціально-педагогічної технології превентивної діяльності з молоддю; визначення шляхів посилення соціальної та соціально-педагогічної складової для здійснення превентивної роботи; вдосконалення традиційних і нетрадиційних форм та методів соціально-превентивної діяльності; побудову нових стратегій здійснення соціально-превентивної діяльності у молодіжному середовищі з урахуванням сучасних ситуацій життєдіяльності молоді; наявних у суспільстві матеріальних ресурсів; можливостей фінансування з державного бюджету; залучення коштів міжнародних молодіжних програм і фондів; відновлення духовно-морального потенціалу української молоді з урахуванням необхідності подолання недоліків, притаманних нашому менталітету: певної міри безініціативності, лінощів, інфантилізму тощо [4].

У свою чергу, педагогічний аспект соціально-превентивної діяльності вбачаємо у сформованості такої позиції особистості, яка конкретизується: сталою культурою цінностей; прагненням до самоактуалізації, самореалізації, самовдосконалення; усвідомленим самостійним вибором моделей просоціально-відповідальної поведінки тощо.

Резюмуючи вищевикладене, наголосимо на тому, що проведення соціально-превентивної діяльності у молодіжному середовищі є нагальною потребою і необхідністю, що викликані сучасним станом суспільства як результат: соціально-економічної та екологічної нестабільності; посилення впливу на молодь псевдокультури; зміни уявлень про зміст ціннісних орієнтацій молоді; несприятливих сімейно-побутових умов, збільшення рівня подружніх розлучень; відсутності контролю за поведінкою дітей та молоді внаслідок надмірної зайнятості батьків та інших об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Список використаних джерел

1. Данченко І. О. Профілактика девіантної поведінки молодших школярів у навчально-виховному процесі [Текст] : дис. ... канд. пед. наук. : 13.01.07 / І. О. Данченко. – К., 2006. – 350 с.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. – Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Нормативно-правове забезпечення освіти. – У 4 ч. – Ч. 1. – Харків : Видав. гр. «Основа», 2004. – С. 100–113.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / упоряд. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко та ін. ; під ред. Л. М. Проколієнко. – К., Радянська школа, 1989. – 608 с.
5. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

УДК 316.346.32-053.6-057.875:323.21](043.2)

Волкова О. С.,
магістрантка кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Молодь є однією із важливих груп у більшості країн світу. Вона вносить нове в суспільство, завдяки креативному підходу. За одним із визначень, молодь трактують як покоління на стадії соціалізації та освоєнні майбутньої професії. Вік може коливатися від 16 до 35 років [1].

Поняття «студент» є латинського походження і означає людину, яка працює над собою та оволодіває новими знаннями. Така діяльність

об'єднує цю групу, тому основною їх функцією є поступове знайомство з обраною професією. Крім того, однією з рис студентського періоду людини є обрання ідеалів та цінностей, якими вона буде керуватися в майбутньому. Дослідники у своїх роботах виділяють наступні риси студентської молоді: є досить чисельною у суспільстві; прагнуть до всього нового, іноді схильні до максималізму; прагнуть до особистого та соціального становлення [1].

Соціальна активність забезпечує успішну соціалізацію людини в новому середовищі та надає можливість швидко вирішувати поставлені завдання, що є особливо важливим для студентської молоді. У цей період формуються риси особистості за допомогою яких вона орієнтується в житті [2].

Участь у різних видах соціальної діяльності (волонтерських або громадських організаціях) допомагає молоді підвищити свої знання, уміння та навички, розвинути лідерські здібності, що в майбутньому позитивно впливає на професійне становлення [2].

Дослідники виділяють такі риси соціальної активності студентської молоді:

- 1) готовність здобувати професійні знання;
- 2) аналіз своєї діяльності та її наслідків для себе та оточуючих;
- 3) прогнозування і планування подальших дій на основі отриманих результатів;
- 4) спрямованість на активність у різних сферах суспільства (творчій, волонтерській) [3].

На розвиток соціальної активності студентської молоді впливають різні чинники. Одним із головних є сім'я. Вона є важливою, тому що є першим осередком для дитини. Сім'я формує культуру, цінності та норми, які потім будуть використовуватися людиною в різних сферах суспільства [3].

Потреби людини також можна вважати чинником розвитку соціальної активності студентської молоді. До таких них належать: самореалізація, бажання належати до певної групи й налагодження соціальних зв'язків. Крім цього, важливе місце займають ціннісні орієнтації, відповідно до яких людина діє в певній ситуації. Наприклад, активне та продуктивне життя, добробут, відповідальність, значення соціальної активності в навчанні та майбутній професії. На розвиток соціальної активності молоді людини впливають такі риси як: наполегливість, відповідальність, самовіддача, організованість та вміння доводити справу до кінця [3].

Крім названих чинників на розвиток соціальної активності студентської молоді впливає професійна ідентифікація. Вона має важливе значення в тій ситуації, коли молодь при виборі фаху в першу чергу,

опирається на свої інтереси, здібності, уміння, а не лише на престиж професії та заробітну плату. Коли людині не подобається її робота, вона не буде докладати зусиль при виконанні поставлених завдань, проявляти ініціативність та креативність. У такій ситуації професія перешкоджає формуванню соціальної активності. [3].

Важливою ознакою соціальної активності студентської молоді є прагнення впливати на процеси в суспільстві для того, щоб змінити або зберегти існуючий порядок. Молодь, яка є соціально активною, мислить критично та аналізує події, що відбуваються в суспільстві. Дослідник І. Кривонос стверджує, що завдання педагогів, психологів та громадськості в цілому, створювати умови, які б виробляли соціальну активність молоді, яка б в свою чергу, формувала, підтримувала та розвивала національний характер [4].

Механізмами держави, які впливають на соціальну активність студентської молоді є:

- 1) залучення молоді до участі в суспільному житті та системі реалізації державної молодіжної політики шляхом розвитку та підтримки молодіжної ініціативи;
- 2) розвиток молодіжного підприємництва шляхом надання першої допомоги на його початку;
- 3) захист, підтримка молоді у вирішенні різних проблем;
- 4) допомога у працевлаштуванні, створення для молоді робочих місць відповідно до їх знань, умінь та навичок;
- 5) надання гарантій щодо отримання якісної освіти, яка відповідає суспільним вимогам;
- 6) підвищення популярності здорового способу життя та попередження негативних проявів серед молодіжного середовища [4].

Студентська молодь одна з найбільших груп населення у світі. У цей період люди прагнуть знайти, те на що будуть опиратися в майбутньому. Завдяки свіжому погляду та креативності молодь завжди приносить щось нове у суспільство. Така діяльність розвиває потенціал студентства й допомагає опанувати нові навички. На формування соціальної активності молодих людей впливають багато різних чинників: сім'я, обрана професія та бажання самої людини. Опираючись на них, вони обирають напрям своєї діяльності. Соціальна активність допомагає у набутті нових знань та дає способи для реалізації уже набутих, а також розвиває такі риси особистості відповідальність, ініціативність, креативність, які є важливими у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Крисюк Г. Я. Психологічні особливості соціалізації студентської молоді / Г. Я. Крисюк // Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. праць

Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – К., 2009. – Т. XI. – Ч. 1. – 620 с.

2. Мурзіна А. В., Солодюк Н. В. Соціальна активність особистості студентської молоді – пріоритетний напрямок розвитку українського державотворення // *Духовність особистості*. 2012. Вип. 4.

3. Базиленко А. К. Теоретичний аналіз чинників формування соціальної активності студентської молоді / А. К. Базиленко // *ScienceRise*. – 2016. – № 10(1). – С. 23–29.

4. Дяченко І. М. Формування активної громадянської позиції студентів: ціннісні детермінанти Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2016. – Вип. 48. – С. 328–335.

УДК 316.346.32-053.6:323.21](043.2)

Матвієнко В. В.,
студентка спеціальності «Соціальна робота»,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНО-КРИЗОВИХ УМОВАХ

Криза є діалектичною формою еволюційного, а іноді революційного розвитку складних соціально-економічних систем. Соціальну кризу розглядають і як форму прояву соціальних суперечностей унаслідок порушення нормальної взаємодії між членами суспільства, соціальними групами й інститутами, і як стан і процес. В першому випадку соціальна криза ускладнює або унеможлиблює стабільне функціонування важливих підсистем суспільства чи всього суспільства і виникає у випадку проблематизації повсякденних соціальних практик, впорядкованих наявними нормами, цінностями, правилами, ролями. А коли мова йде про соціальну кризу, як стан і явище, то це означає, що існуючі правила та засоби соціальних взаємодій стають неадекватними й нездатними надалі підтримувати ці взаємодії, виникають не лише масштабні кризи, але й кризи в колективі, окремій соціальній групі. Погоджуємось з науковцями і практиками, що соціальна криза – природна фаза розвитку будь-якої соціальної системи, і криз, як і конфліктів, неможливо уникнути, тому необхідно бути до них готовими, вчитися управляти ними, зменшуючи руйнівні наслідки та підсилюючи функціональні моменти [1].

Готовності вирішувати проблеми в соціально-кризових умовах молоді може допомогти сформована громадянська активність.

Питання молоді як частини суспільства вивчають практично всі суспільні науки, розглядаючи «молодь» зі своїх методологічних «предметних» позицій, внаслідок чого відзначаємо різноманіття «предметних» визначень суті молоді. Незважаючи на їх відмінності, вчені різних суспільних наук виходять із загального методологічного принципу: визнання молоді частиною суспільства. Питання визначення поняття «молодь», критерії виділення її в самостійну групу, вікових та інших меж, служать основами полеміки для науковців та практиків у сфері молодіжної проблематики. Політологи розглядають молодь як інноваційний ресурс розвитку країни, соціологи – як соціокультурну групу, психологи – як групу з властивими їй психофізичними особливостями дорослішання особи.

В. А. Лужков виділяє три типові підходи до поняття «молодь» і розглядає наступну класифікацію теорій молоді, що мають сутнісні відмінності парадигм:

1) соціально-психологічний підхід розглядає молодь як носія психофізичних властивостей молодості. У його теорії молодь характеризується як «певний вік зі своїми біологічними і психологічними відносинами, а внаслідок цього – усіма особливостями вікового класу».

2) субкультурний підхід виокремлює молодь як соціокультурну групу зі специфічним способом життя, стилем поведінки, культурними нормами та цінностями. Різноманітні теорії розглядають молодь через сукупність властивих їй культурних властивостей і функцій, різноманіття інтерпретацій яких перешкоджає виробленню єдиного визначення молоді, заснованого на більш або менш загальних уявленнях про молодіжну субкультуру.

3) стратифікаційний підхід досліджує молодь як особливу соціально-демографічну групу, обмежену віковими межами, із специфічними соціальними позиціями, статусом і ролями, що є об'єктом і суб'єктом процесу спадкоємності і зміни поколінь. Тому, вивчаючи молодь відповідно до такої парадигми, особлива увага зосереджується на її соціальних функціях.

Якщо молодь розглядати з позицій її громадянської активності, то можна визначити, що вона має тісний зв'язок із громадянською позицією молодих людей, яка свідчить про ступінь зрілості людини, рівень її розвитку як громадянина, який усвідомлює своє місце і роль у процесі державотворення в країні, в якій він живе. Основними складовими громадянської активності є: інтерес до суспільної і громадської роботи, організаторські здібності, ініціативність, вимогливість до себе, відповідальність за виконання громадських доручень, готовність допомагати іншим, бути корисним для оточуючих.

Громадянська активність, в першу чергу, ґрунтується на громадянських почуттях: патріотизмі, відповідальності, небайдужості до майбутнього – не тільки свого, а і всієї країни. Головними сферами прояву громадянської активності молоді є соціально-комунікативна, громадська, суспільно-політична. [2].

Отже, оскільки формування громадянської активності молоді включає становлення громадянської компетентності і відповідальності у надбанні позитивного досвіду участі у громадському житті, ставлення громадянина до інститутів влади і політичної системи, вивчення і засвоєння демократичних настанов та цінностей, ставлення громадянина до самого себе і до інших людей, то спостерігається пряма залежність громадянської та соціальної активності молоді від того, як держава побудує з нею свою роботу. Необхідно створити таку органічну систему, яка була б здатна забезпечити розвиток особистості в усіх сферах суспільного життя, розвиток суспільства і країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Паращевін, М. А. Криза соціальна [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=965. – Загол. з екрану.

2. Саврасова-В'юн Т. О. Наукові підходи щодо вивчення феномена громадянської активності [Електронний ресурс] / Т. О. Саврасова-В'юн. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2009_74_2/32.pdf. – Назва з титул. екрану.

СЕКЦІЯ

Формування патріотизму сучасної молоді як чинник соціальної безпеки

УДК 378.12

Коваль Г. В.,
д-р наук з держ. упр., професор, завідувач кафедри
гуманітарних дисциплін та соціальної роботи,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності (м. Львів)

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В сучасній Україні тема патріотизму стала однією з найдискусійніших тем, які широко обговорюються сьогодні в різних сферах української державності. При цьому думки дуже різні – від дискредитації патріотизму як аналога деструктивності й конфліктогенності з фашистським і расистським ухилом до закликів єднання українського народу на основі інтеграційного потенціалу ідей патріотизму й прийняття державної програми патріотичного виховання громадян України. Така популярність патріотизму вимагає його предметного філолофсько-політичного аналізу й критичної оцінки з позицій інституціонального й конфліктологічного підходів [3].

Патріотизм – одне з найбільш глибоких людських почуттів. Як правило, це поняття розуміють як відданість і любов до своєї Батьківщини, до свого народу, гордість за їхнє минуле й сьогодні, готовність до їх захисту. Патріотизм є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку й проявляється в її активно-діяльній самореалізації на благо Батьківщини. Він є свого роду фундаментом суспільного й державного устрою, опорою його життєздатності, це одна з першорядних основ ефективності функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів, це чинник соціальної безпеки.

Проблема патріотизму відіграє особливу роль у житті сучасної України. Обумовлено це багатьма факторами, головними з яких є наслідки різкого переходу від однієї суспільно-політичної системи до іншої і відповідно – від однієї системи цінностей до іншої. З урахуванням того, що патріотизм завжди займав важливе місце в українській культурі, його недооцінка в умовах суспільства, яке трансформується,

може мати вкрай негативні наслідки. Багато в чому саме цінність патріотизму визначала й специфіку українського національного характеру, його менталітету й політичної культури.

Особливо велике значення проблема патріотизму має для розвитку культури сучасної молоді. Обумовлено це тим, що ставлення молодого покоління до патріотизму формувалося в умовах радикальних реформ і подальшої зatoryжної соціокультурної кризи, що викликана зміною парадигми державного напрямку формування ціннісних орієнтацій громадян. Історичний досвід свідчить, що розпад традиційного соціуму починається з розриву соціальних зв'язків. Суперечлива ситуація в сучасному суспільстві, стрімкі й не завжди позитивні зміни в економіці, політичному житті, повсякденній діяльності людей, радикальні зміни геополітичного простору визначають гостру кризу ідентичності як особистісної, так і групової; незадоволеність багатьох соціальних і духовних потреб індивідуума.

Крім того, в останні роки патріотизм став предметом політологічних спекуляцій і політичної боротьби. Кожна політична партія прагне довести, що саме її образ суспільства, його минулого, сьогодення й майбутнього, її розуміння патріотизму відповідають «щирій» любові до Батьківщини, у той час як інші політичні партії, що мають інший образ суспільства, по суті, – носії «помилкової» любові до Батьківщини. Це також не сприяє створенню єдиного міцного патріотичного фундаменту для представників різних соціальних груп України [3].

Таким чином, формування патріотизму сучасної молоді обумовлено необхідністю осмислення проблем самої молоді, пов'язаних зі зміною політичних і соціально-економічних основ, що виникли в ході демократичних реформ в Україні. Умовою виживання суспільства і його перспективою є позиція й діяльність саме молоді, яка й забезпечує майбутнє країни. Аналіз цих проблем дозволить оптимізувати засоби та форми соціалізації молоді в умовах демократичного відновлення суспільства для затвердження молоді як повноправного й повноцінного суб'єкта суспільства.

Протягом історії, почуття патріотизму розвивалося й формувалося від покоління до покоління, проявляючись у найскладніші періоди суспільного розвитку. Однак, у сучасній Україні в умовах будівництва нової суспільно-політичної системи значно слабкішою стала спадкоємність поколінь, наростають тенденції маргіналізації й відчуженості молоді. Якщо серед представників середнього і старшого поколінь переважають колишні ціннісно-політичні орієнтації, традиційні стереотипи політичного мислення й поведінки, то в молодіжному середовищі спостерігається духовна порожнеча. У результаті впровадження західних цінностей вона заповнюється невластивими суспільній свідо-

мості українців якостями, такими як егоїзм, крайній націоналізм, корисливість, прагнення будь-якими шляхами й засобами отримати вигоду за рахунок інших, іноді на шкоду державі.

Сьогодні українське суспільство підійшло до межі, за якою вже можлива зворотність розриву між поколіннями. У результаті виникає дуже складна проблема – проблема збереження єдності історично-соціального та політичного простору й часу, які неможливі без змістовної взаємодії. Розрив зв'язку поколінь позбавляє молодих людей зв'язку і спілкування з носієм живого соціально-політичного досвіду й прирікає його на спілкування з однолітками. Це позбавляє молодь розуміння світу й бачення соціально-політичної просторово-тимчасової перспективи [1, с. 33]. Адже лише кілька поколінь задають соціально-політичний простір, глибину й різноманіття зв'язків і проявів. А одне покоління задає лише площину, різко скорочуючи соціально-політичні можливості й напрями їхніх проявів.

Сучасний стан українського суспільства характеризується як перехідний, а будь-який перехідний період може викликати екстремальні прояви [2, с. 95]. Недотримання обов'язкових для нормального функціонування суспільства політичних, правових, соціальних, культурних норм створює на українському ґрунті сприятливі умови для розвитку екстремістських тенденцій. Крім того, українська національна самосвідомість переживає сьогодні стан кризи, що створило можливим прояви великомасштабного неконтрольованого сплеску пригнобленого національного самолюбства.

Отже, патріотичне виховання молоді – це систематична й цілеспрямована діяльність органів державної влади й організацій по формуванню високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Батьківщині, готовності до виконання громадянського обов'язку й конституційних обов'язків по захисту інтересів Батьківщини. Патріотичне виховання повинно бути спрямоване на формування й розвиток особистості, що володіє якостями громадянина – патріота Батьківщини, здатного успішно виконувати цивільні обов'язки в мирний і воєнний час.

Список використаних джерел

1. Андреев Э. М., Кузнецова А. В. Культура патриотизма и консолидация общества. – М. : РИЦ ИСПИ РАН, – 2004. – 112 с.
2. Екадумова И. Проблема нахождения оптимальной теории политической социализации для переходного общества // Философия. Культура. Общество : Сб. тр. молодых ученых и аспирантов / Респ. ин-т высш. шк. Бел. гос. ун-та ; гл. ред. Я. С. Яскевич и др. – Минск, 2001. – С. 94–97.
3. Коваль Г. В. *Формування патріотизму-важливій чинник соціалізації молоді України на сучасному етапі політичного процесу* : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Миколаїв, 2008. – 150 с.

Сирота Л. Б.,
канд. філол. наук, доцент кафедри філософії мистецтв,
ЛНУ ім. Івана Франка (м. Львів)

МОЛОДЬ І СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО: ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

Вступ. Одним з найважливіших завдань сучасності є долучення молодих людей до патріотичних цінностей, які, як і всі соціокультурні цінності, «характеризують конкретне суспільство на певному історичному етапі його розвитку» [1, с. 6]. Вивчення проблеми долучення молоді до духовних цінностей проводили Е. Заредінова [2–3], Т. Новікова [7], І. Лар'яновський [4], О. Легун [5], Ю. Шайгородський [12]. Головним завданням нашої статті є визначити місце патріотизму у сучасній ціннісній системі молоді, показати її змінність за останні 5 років, залежність від загального суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Робоча група ООН у справах молоді в Україні у 2019 р., провівши всеукраїнське соціологічне дослідження, прослідкувала ціннісні орієнтації молоді на прикладі недбайливого ставлення до особистого здоров'я, що зумовлено низькою якістю медицини і браком у людей грошей [8, с. 9]. Було виявлено, що освіта залишається головною цінністю. Однак було зауважено існування небезпеки збайдужіння до неї через низьку якість навчання [8, с. 10]. Недовірливе ставлення молоді до української освіти підтверджували також соціологічні дослідження попередніх років. Дані соціального моніторингу «U-report» (2016 рік), проведене ЮНІСЕФ, свідчать, що майже 25 % респондентів віком 15–19 років та 45 % респондентів віком 20–24 років впевнені, що здобутих знань у вузі замало для майбутньої роботи, 81 % опитаних додатково отримують неформальну освіту з метою покращення своїх знань [8, с. 35]. Серед домінуючих причин вибору спеціальності або роботи – особисті вподобання, захоплення (49 %), що свідчить про домінування розуміння і відчуття. А також про те, що національна свідомість не є штучно насаджена. Найважливіші для молоді аспекти під час вибору роботи: висока зарплата (84 %), гнучкий графік роботи (37 %) – це свідчення прагматизму, корисливості, які можуть призвести до послаблення патріотичної позиції. Лише 35 % респондентів моніторингу ЮНІСЕФ відповіли, що важливим для них є цікава робота. 49 % молоді у 2016 р. не працювала за спеціальністю, що теж не стимулює формуванню патріотичної цінності [8, с. 42].

Окрім освіти і професії, ціннісною домінантою молоді у 2019 р. була суспільна активність (52 %). Найпоширенішими її видами стали такі ініціативи, як: боротьба з корупцією (65 %), підтримка дітей у кризових ситуаціях (60 %), захист прав та інтересів (60 %), розвиток малої інфраструктури житлових районів (56 %) [8, с. 51], підтримка армії, об'єднання молоді зі сходу та заходу України, допомога переселенцям і постраждалим від збройного конфлікту, участь у молодіжних клубах, волонтерських рухах (64 %) [8, с. 61] тощо. Креативні рішення, ідеали та енергійність для молодих людей сьогодні мають велике значення. Результати Робочої групи ООН у справах молоді в Україні були підкріплені соціологічним опитуванням «Якою сьогодні є сучасна молодь», проведеним коломийськими журналістами у 2019 р. Зокрема було підтверджено тезу, що молодь є товариською (67 %), спортивною (60 %), керується такими цінностями, як активність (48 %), відкритість і ласкавість (47 %). Нетиповими цінностями молоді є ощадливість, працьовитість, турбота про власне здоров'я, культурність і ввічливість, а також щирість і релігійність [13]. Домінування матеріальної складової відбувається під негативним зовнішнім впливом, що сповільнило формування багатьох важливих цінностей.

Чи завжди такими були ціннісні орієнтації молодих людей? Щоб відповісти на це запитання, проаналізуємо результати соціологічного дослідження Центру незалежних соціологічних досліджень «ОМЕГА» на замовлення Міністерства молоді та спорту України у 2016 р. Тоді основними життєвими пріоритетами молоді було сімейне щастя (71,7 %) та кар'єра (48,1 %), можливість бути вільними і незалежними у своїх рішеннях та вчинках (38 %) та мати змогу реалізувати свої здібності (32,1 %) [11, с. 7]. Важливими також були міцне здоров'я (55,8 %), матеріальний добробут (53,8 %) та досягнення поставленої мети (44,3 %), мир і спокій в Україні (39,9 %), наявність друзів (35,2 %), отримання задоволення від життя (28,2 %), робота за фахом (20,4 %), самовдосконалення (20 %), здобуття вищої освіти (15,9 %) [11, с. 8]. Три останні цінності, які у 2019 р. вийшли на перший план, у 2016 р. були серед останніх. Ці зміни свідчать про позитивні зміни у духовності української молоді.

Оцінюючи свої можливості у найближчі три роки, молодь у 2016 р. вважала, що домінантними цінностями повинні залишитися матеріальне становище, виховання дітей, здоров'я, досягнення поставленої мети, кар'єра, мир та спокій в Україні [11, с. 9]. Основними проблемами, які впливають на їх життєві цінності, є незадовільний стан економіки (63,3 %), зниження рівня життя (60,0 %), неможливість працевлаштуватися (52,0 %), корупція та некомпетентність влади (50,5 %), а також

військові дії на Сході України (49,2 %) [11, с. 11]. Задоволеними рівнем освіти були 66,5 % опитаної молоді [11, с. 27], 44,9 % мають постійну роботу, 10,3 % працювали тимчасово та 13,7 % не працювали зовсім або вели домашнє господарство [11, с. 35]. Більшість опитаної молоді зазначила, що в їх населеному пункті не вистачає місць для безоплатного проведення дозвілля (65,4 %) [11, с. 30], вона нечасто цікавиться політичним життям (32,4 %) [11, с. 74]. Для порівняння, суспільна активність молоді у 2019 р. становила 52 %.

Про домінування цінностей виживання (секулярно-раціональних, в основі яких лежить економічна й фізична безпека) серед молоді підтвердило і опитування 2017 року, здійснене соціологічною компанією GfK Україна на замовлення Центру «Нова Європа» (Київ) [10, с. 125–126]. На першому місці опинилися свобода, права людини (80,3 %), безпека (71,9 %) і справедливість (70,1 %). Серед наступних головних життєвих пріоритетів молоді також освіта, стосунки, сім'я [10, с. 126–128]. Дане опитування не виявило суттєвих змін у цінностях. Підтвердженням і водночас несподіванкою стали такі нові цінності, як толерантність до корупції, визнання можливості уникнення податків (71 %) [10, с. 134–135]. Брати участь у громадянських ініціативах були готові лише 24 % [10, с. 127]. Соціологічні дослідження 2018 року довели домінування тих самих пріоритетів – цінностей виживання, що й у 2017 році [6, с. 5]. Поцінування освіти, яке виявив моніторинг Робочої групи ООН у справах молоді в Україні лише у 2019 р., можемо розглядати як крок до покращення матеріального становища, менше духовного розвитку.

Висновки. Патріотизм – важлива складова сучасного суспільства, яку дуже швидко може зруйнувати несприятлива політична й економічна ситуація. Вітальні (здоров'я, якість життя (освіта, кар'єра), виховання дітей, безпека), матеріальні, меншою етичні (справедливість, добро), гедоністичні (насолада, комфорт, щастя, відпочинок) цінності молоді свідчать про її патріотичну готовність розвивати незалежну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки.

Список використаних джерел

1. Ванианц Д. Ю. Социокультурные ценности современной российской молодежи : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06 / Ванианц Диана Юрьевна. – Ставрополь, 2001. – 152 с.
2. Заредінова Е. Соціокультурні цінності як предмет міждисциплінарного дослідження // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал / за ред. І. Д. Беха, Ж. В. Петровича. – Вип. 5. – Івано-Франківськ : НАІР, 2017. – С. 98–104.

3. Заредінова Е. Соціокультурні цінності як регулятори життєдіяльності суспільства та особистості. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. / ред. кол. : Соїчук Р. Л. (гол. ред.) та ін. – Вип. 19 (1). – Київ, 2015. – С. 226–235.

4. Лар'яновський І. Соціокультурні трансформації та проблема цінностей. URL : http://www.rusnauka.com/32_PWMN_2009/Philosophia/55145.doc.htm [дата звернення : 10.03.2020].

5. Легун О. Роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості // Проблеми загальної та педагогічної психології / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII (4). – К., 2010. – С. 241–247.

6. Молодь України – 2018 : Результати репрезентативного соціологічного дослідження. – К. : Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України, 2018. – 72 с.

7. Новікова Т. До проблеми формування соціокультурних цінностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення гуманітарних дисциплін // Збірник наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій. – 2011. – № 4. – С. 123–126.

8. Становище молоді в Україні : аналіт. звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді / А. Думчева, О. Сакович, С. Савчук, О. Урсу, А. Острікова, З. Заланова, Ю. Сваюля, А. Поштарук, Ю. Новак, М. Кіппа. – Київ, 2019. – 80 с.

9. Тугаринов В. П. Избранные философские труды. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1988. – 344 с.

10. Українське покоління Z : цінності та орієнтири: Результати загальнонаціонального опитування / ред. та координатор проекту К. Зарембо. – К, 2017. – 140 с.

11. Цінності української молоді : результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді / Н. Дмитрук, Г. Падалка, С. Кіреєв, І. Мостова, О. Бікла. – К., 2016. – 91 с.

12. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості // Соціальна психологія. – 2009. – № 4. – С. 65–73.

13. Якою сьогодні є сучасна молодь: дослідження. URL: <https://dzerkalo.media/news/yakoyu-sogodni-e-suchasna-molod---doslidjenmya> (дата звернення : 28.02.2020).

УДК 354/35.088.36

Немирівська О. Я.,

канд. наук з держ. упр., доцент, доцент кафедри
публічного управління та адміністрування,
ТНУ ім. В. І. Вернадського (м. Київ)

ПРО НЕБЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Однією з основних складових соціальної безпеки в сучасному світі є державна служба як найдієвіший механізм гарантування, забезпечен-

ня і захисту принципу соціальної справедливості. Наразі українське суспільство є надзвичайно вимогливим щодо реалізації цієї базової функції сучасної держави. Суттєвою особливістю новітнього періоду вітчизняного суспільного розвитку стали не просто знання і розуміння обов'язку держави перед суспільством, а й усвідомлення багатьма громадянами власної дієвої ролі в даному процесі. Події останніх двох десятиріч сформували ситуацію, в якій патріотичні прояви молоді стали надзвичайно багатограними. І передумов цьому існує чимало. Зокрема, Революція гідності в Україні вплинула на бажання молодих людей бути корисними суспільству і державі в різних її проявах. Не стала виключенням і державна служба, підготовка до реформування якої, починаючи з 2014 року, набула, як вбачалось, свого найвищого втілення і найбільш суттєвого і реального прояву з моменту здобуття Україною незалежності. Досвід багатьох країн як із молодію демократією так і з більш сталими її проявами доводить суттєву, а іноді і вирішальну роль молоді в започаткуванні і реалізації реформ. Не є виключенням і Україна, в якій натхнення до якісних змін спонукало чималу кількість молоді звернути свій погляд в бік державної служби. Відсутність гальм інституційної пам'яті у молодого покоління в поєднанні з юнацьким максималізмом в даній ситуації створюють конструктивні передумови для реальних і швидких реформ. Але звичайно при наявності і участі більш виваженого і досвідченого старшого покоління. Таке поєднання, як вбачається, і забезпечує необхідну синергію.

Оновлена за 2014–2015 роки концепція системи державної служби містила в собі сучасні та подекуди навіть інноваційні у порівнянні із наявною на той час моделлю складові елементи, що і стало запорукою зацікавленості і значного рівня довіри до даної реформи, в першу чергу, з боку молоді. Основоположним серед принципів і елементів, який, як вбачається, створював потенційні мотиваційні механізми кар'єри державного службовця для молодого покоління, став абсолютно новий підхід до системи управління державною службою, по суті переведення її на стратегічні засади функціонування. Серед іншого, вона мала забезпечити розвиток спроможності лідерства та сприяти залученню та утриманню кваліфікованих кадрів на державній службі, в тому числі результативний, справедливий, прозорий та ефективний процес відбору та просування по службі на основі заслуг, а також підтримки навчання (тренінгів) з розвитку спроможності та професійних навичок, і через розвиток умов праці, які робитимуть державну службу привабливим роботодавцем, що заохочує та сприяє результативності, інноваційності, професіоналізму та утриманню цінних державних службовців, забезпечити один з найсуттєвіших запитів суспільства, що і дозво-

ляє зробити державну службу такою, щоб службовці пишалися тим, що вони належать до неї, і бачать, що їхня робота та внесок визнається і цінується як державою так і суспільством.

Подібні мотиваційні чинники, як показує досвід, є надзвичайно дієвими. І навіть в ситуації, якщо не все з запропонованих реформ втілюються оперативно. Важливу роль в цьому відіграє усвідомлення місії реформи, розуміння її логіки та наполегливість у втіленні. Запорукою ж успішності реформування є системність та комплексність змін, що запроваджуються. Вони мають виходити з кінцевої мети реформування, а всі елементи мають чітко і послідовно узгоджуватись один з одним. В інакшому випадку позитивних змін не відбувається, система загалом починає руйнуватись, а в суспільстві і в самій системі виникає стійке відторгнення від самого процесу реформування. В кінцевому рахунку це призводить до надзвичайно небезпечної ситуації – дискредитації в свідомості молодих громадян, як найбільш довірливої верстви, ідеї реформування як такої. Звичайно, що до таких наслідків призводить як правило комплекс дій – непродуманість механізму реформування, його непослідовність, відсутність моніторингу та оперативного корегування дій в разі їх нерезультативності або суттєвої зміни обставин, руйнація комплексності, заперечення спадковості реформування при зміні політичних лідерів. Оскільки, як правило, в такому випадку люди не відчують покращення, що має бути беззаперечною метою будь якої реформи. Загальновідомою в цьому контексті є теза про те, що будь-яке реформування має в кінцевому рахунку покращувати життя людей і стану об'єкта, що реформується. Тому надзвичайно небезпечними вбачаються непродумані експерименти під час процесу реформування, що не відповідають загальній логіці змін. А подекуди, і відверте руйнування єдиної системи для потреб політичної доцільності або бажання прискорити реформи за будь-яку ціну. Маємо на увазі переважно більшість нововведень, запропонованих Законом України «Про внесення змін до деяких законів України про переважання влади» від 19.09.2019 № 117-ІХ. Найголовнішими дискусійними питаннями з точки зору потенційного руйнування системи, як вбачається, є суттєве зниження рівня захисту і гарантій діяльності державного службовця, розмивання принципу розділення політичної та адміністративної складової та відмова від суто кар'єрної служби [1]. Запровадження контрактних посад поряд із кар'єрними в багатьох випадках можуть бути виправданими, за умови забезпечення від зловживань, і такими, що зможуть заохотити найкращих претендентів до сфери державної служби, в першу чергу, молодь з сучасною освітою і знаннями за рахунок пропозиції цілком конкурентних умов з приватною сферою.

І підтвердженням цьому є досвід більшості європейських країн. Повернення ж до значного політичного впливу на діяльність державних службовців та паралельне зниження рівня їх захисту і гарантій без створення відповідних компенсаційних механізмів, а також відсутність перехідного періоду є надзвичайно небезпечним з точки зору, в першу чергу, іміджевого аспекту для всієї системи державної служби. Результат і ефективність таких змін не є доведеними, а небезпека руйнування довіри в свідомості суспільства, і в першу чергу серед молоді, очевидною.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законів України про перезавантаження влади : Закон України від 19.09.2019 р. № 117-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-20> (дата звернення : 09.05.2020).

УДК 17:057.34

Корнута Л. М.,

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного і фінансового права,

Національний університет «Одеська юридична академія» (м. Одеса)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПАТРІОТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДИХ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних умовах формування в Україні громадянського суспільства, яке передбачає розбудову України як суверенної, правової, демократичної держави, особливо гостро постає потреба у становленні громадянина як культурно-освіченої, творчої, високодуховної, всебічно розвиненої особистості зі своїм сформованим світоглядом. Однак, варто зауважити, що в забезпеченні конституційних норм та розвитку громадянського суспільства важливе місце відводиться саме професійній діяльності державних службовців. Окрім того, згідно чинного Закону України «Про державну службу», одним із принципів професійної діяльності державних службовців є саме принцип патріотизму, що виражається у відданості та вірному служінні Українському народові [1, ст. 4]. Особливо важливим з'ясування та усвідомлення принципів є для молодих спеціалістів, котрі отримавши відповідну, професійну освіту, прагнуть працювати на державній службі [3, с. 66]. Молоді спеціалісти мають обов'язково ознайомитися з принципами державної

служби, зрозуміти їх та прийняти, оскільки саме принципи є основоположними ідеями їх майбутньої професійної діяльності. У той же час, визначаючи особливості порядку вступу на державну службу, а саме проходження конкурсу на заміщення посади, дає можливість стверджувати, що механізм такої процедури, на жаль, приділяє мінімум уваги з'ясуванню розуміння та прийняття принципів. У зв'язку з цим виховання патріотизму, як морально-духовної якості молоді є нагальною потребою і у сфері державної служби.

Сьогодні, ситуація в нашій державі вимагає концептуального визначення єдиних підходів до виховання державного службовця з урахуванням економічної, суспільно-політичної, демографічної ситуації, формування нового світогляду, морально-етичних, національно-історичних основ поведінки [2]. В таких умовах, важливим є проведення освітньої роботи уже із працюючими молодими спеціалістами, котрі успішно пройшли конкурс та зайняли посаду в державному органі чи його апараті. Така освітня діяльність щодо роз'яснення патріотизму як соціального явища та як професійного принципу може бути включена в систему професійного навчання державних службовців. Наприклад, шляхом введення відповідних навчальних курсів та окремих тем у профільних навчальних дисциплінах. Окрім того, обговорення відповідних тем на різного роду конференціях, курсах підвищення кваліфікації та професійних коучах.

Зокрема, можна виділити основні напрямки національно-патріотичного розвитку для молодих державних службовців: 1) підвищення правової культури службовців, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки та історичних святинь; 2) забезпечення сприятливих умов для самореалізації державних службовців як патріотів відповідно до їх інтересів та можливостей; 3) сприяння набуттю молодими спеціалістами соціального досвіду роботи, успадкування духовних та культурних цінностей, оволодіння навиками соціальної роботи у сфері їх професійної діяльності; 4) формування мовної культури, оволодіння професійними навиками спілкування українською мовою; 5) формування духовних цінностей молодого державного службовця: національної свідомості, любові до українського народу, Української Держави; 6) навчання практичним навикам протидіяння проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антикорупційної та антигромадської діяльності.

Список використаних джерел

1. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення : 08.05.2020).

2. Говоруха В. В. Патріотизм державного службовця України. URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/doc/4/01.pdf> (дата звернення : 08.05.2020).

3. Курочка Л. Принципи державної служби в Україні : сучасні підходи. *Вісник Національної академії державного управління*. URL : <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-3-11.pdf> (дата звернення: 08.05.2020).

УДК 32.019.51 053.6

Соловйова А. С.,

канд. політ. наук, доцент б.в.з. кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ПРОТИДІЯ МАНІПУЛЮВАННЮ СВІДОМІСТЮ МОЛОДІ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЗМІЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Оптимальним варіантом протидії психологічним маніпуляціям можна вважати розвиток у молодій особи навичок критичного мислення, вироблення основ гнучкої та толерантної поведінки, що може виявляється в наступних складових: здатність індивіда не піддаватися впливу нав'язаних іншими думок, адекватно та об'єктивно давати оцінку різним аспектам факту або явища; прагнення перевіряти інформацію; вміння адекватно та об'єктивно оцінювати події та свою діяльність; вміння ставити себе на місце опонента або партнера; вміння свідомо приймати вимоги інших без невпевненості, напруги, іронії; використання при вирішенні конфліктних ситуацій принципу співробітництва тощо.

Попереджена особа, що володіє знаннями, може самостійно створити первинний, відносно простий, але достатньо ефективний механізм психологічного захисту у вигляді психологічного бар'єру недовіри до тих потоків рекламно-пропагандистської інформації, за допомогою яких здійснюється масована обробка населення, а також сформулювати настанову на необхідність використання відповідних способів аналізу інформації, що надходить [2].

Дієвим у процесі захисту є відсторонення від емоцій, адже маніпулятивні технології найдієвіше спрямувати на емоційну сферу людини. Науковці радять сприймати інформацію відсторонено, а вже потім, без участі інших осіб, обміркувати її. С. Кара-Мурза пропонує й інші способи власного захисту. Таким, наприклад, є діалогічність мислення, адже маніпулятори намагаються перетворити нас на споживачів ідей,

позбавити нас будь-якого відкритого діалогу. Діалог руйнує маніпуляцію [3]. Тому рекомендується виховувати у себе діалогічність мислення, ставлячи питання та даючи на них відповіді у різних життєвих ситуаціях; піддавати сумніву відомі факти та критично оцінюючи різні альтернативи.

Проблеми маніпулювання та захисту свідомості людини досліджували багато дослідників. Дослідник В. Брижко вважає, що узагальнення їх думок щодо захисту від впливу можна сформулювати так – основою боротьби з маніпуляцією є порядність та критичне ставлення до висловів, особливо до тих, які позбавлені наукової достовірності та аргументації. На превеликий жаль, зазначене мало допомагає, бо безпосередньо пов'язано з такими абстрактними поняттями як «порядність» та «відповідальність» за пошук приросту наукових знань та боротьби з маніпулятивними фразеологізмом (псевдонауковими висловлюваннями). Процес сприйняття, пізнання і переконань носить суперечливий характер інтерпретацій, обумовлених мораллю соціального оточення, де не кожен в змозі дозволити собі жити під «конвоєм» власної совісті [1, с. 19].

Окрім діяльності органів державної влади у напрямку протистояння лінгвістичному маніпулюванню, до цієї боротьби повинні активно долучатися волонтерські проекти, молодіжні об'єднання та громадські організації, слід активно вивчати досвід роботи відповідальних органів інших країн та міжнародних структур щодо протистояння подібного роду втручанням у сферу безпеки життя суспільства.

Таким чином, серед основних напрямків щодо протидії маніпулюванню свідомістю молоді, зокрема лінгвістичному, можна виокремити наступні:

- підвищення комп'ютерної грамотності молодих людей та виховання культури безпечного поведіння у кіберпросторі, що дозволить не тільки обмежити або нівелювати дію ворожої пропаганди, але й убереже від численних мережових шахраїв;
- утворення та функціонування спеціальної системи стабілізації особистості, яка має на меті мінімізацію тривожності, яка виникає на основі усвідомлення конфлікту – системи психологічного захисту, яка функціонуватиме на трьох рівнях (соціум, група, індивід);
- цілеспрямоване проведення спеціальних тренінгів, занять, ділових ігор, які б мали на меті створення психологічної стійкості до зовнішнього впливу;
- впровадження в навчальних закладах курсів, практичних занять/воркшопів з основ факт-чекінгу, метою яких буде навчити, показати способи перевірки інформації, фактів, що дозволить не тільки надати

поштовх розвитку критичного мислення, логіки, але й значно розширити світогляд, сприяти інтелектуальному розвитку, вдосконалити знання мов, навчити ставити чіткі пошукові запити, користуватися урядовими сайтами, сторінками різних організацій тощо;

- оптимізація процесів соціалізації, вирішення проблеми самоізоляції, культивування цінностей взаємоповаги, виховання почуття патріотизму та поваги до Батьківщини;

- дотримання наступних важливих рекомендацій:

- відкритість до пізнання альтернативної точки зору, вміння чітко надавати аргументувати щодо власної позиції;

- критично сприймати та аналізувати усю отриману інформацію, зважено та раціонально реагувати на емоційні заклики та повідомлення;

- переключення на види діяльності, яка не пов'язана з отриманням негативної інформації;

- відмовитись від негайного реагування на інформацію щодо дій та поведінки, до яких вона закликає, уникати поспішних висновків, необхідними є обмірковування та перевірка отриманих даних.

Варто наголосити, що негативний маніпулятивний вплив складно розпізнати і відобразити. Насамперед, це пов'язано з тим, що форми, способи, технології і методики впливу на психіку людини набувають випереджувального характеру порівняно із заходами протидії негативним, деструктивним наслідкам. Також варто зазначити, що в сучасних умовах лінгвістичний маніпулятивний вплив характеризується високим рівнем професіоналізму та прихованим характером.

Підсумовуючи вищезазначене, автор робить висновок, що лінгвістичний вплив з боку маніпуляторів свідомістю має серйозні негативні наслідки як для молоді, так і соціуму в цілому, а отже становить загрозу для національної безпеки і потребує ефективних шляхів протидії.

Варто зауважити, що, враховуючи сучасну перенасиченість життя інформацією, умовою для створення психологічного захисту кожної людини стає її інтелектуальний розвиток та розвиток критичного мислення, адже інформаційно-психологічні виклики сучасності стають усе більш агресивними та жорсткими, одночасно вони набувають всеохоплюючого характеру.

Можна підсумувати, що для запобігання негативному впливу ЗМІ та комунікації, крім системи спеціальних органів державного або суспільного контролю (які часто переслідують власні цілі в рамках масових комунікацій), украй необхідною в сучасних умовах вважається система комунікаційного виховання молоді. Головною метою подібного виховання є наступна: навчити громадян критично ставитися до мас-медіа, компетентно й відповідально їх використовувати. Насампе-

ред, необхідно ознайомити молодих людей із центральною роллю ЗМІ в демократичній державі й у сучасній політиці в цілому, з їх позитивним і негативним впливом на реципієнтів, сформувати в них здатність орієнтуватися в складному потоці інформації й виробити імунітет до маніпулювання й низькопробної друкованої, відео- та іншої продукції. Лише за умов існування грамотного громадянина, який не хоче йти шляхом найменшого супротиву та ставати або залишатися об'єктом маніпуляцій, ми зможемо зменшити або й знівелювати маніпулятивний вплив ЗМІ на масову політичну свідомість.

Варто зазначити, що, на переконання автора, найбільш важливим та реальним для втілення протидії лінгвістичному маніпулюванню є саме просвітницький напрямок. Тому важливим та логічним завершенням дослідження є вироблення практичних рекомендацій, які можуть бути адресовані як державним установам і політичним суб'єктам, так і інститутам громадянського суспільства:

- підвищення грамотності населення (як загальної, так і інформаційної) та виховання культури безпечного поведіння у кіберпросторі з метою виховання відкритості до пізнання альтернативної точки зору, вміння чітко надавати аргументувати щодо власної позиції, критичного сприйняття та аналізу отриманої інформації;

- цілеспрямоване проведення спеціальних тренінгів, занять, ділових ігор, які б мали на меті створення психологічної стійкості до зовнішнього впливу (наприклад, заходи для учнівської та студентської молоді: круглий стіл «Протидія політичному маніпулюванню: важливий крок до свідомого вибору», тренінг для учнів та студентів «Я мислю, отже критично обмірковую» та майстер-клас «Мій вибір – дійсно мій»;

- впровадження в навчальних закладах курсів, практичних занять/воркшопів з основ факт-чекінгу, розвитку критичного мислення, логіки;

- оптимізація процесів соціалізації, вирішення проблеми самоізоляції, культивування цінностей взаємоповаги, виховання почуття патріотизму та поваги до Батьківщини.

Реальне втілення в життя подібного роду рекомендацій, за переконанням автора, дасть змогу істотно мінімізувати негативний вплив лінгвістичних засобів маніпулювання свідомістю та змінити якість участі громадян у політичних процесах.

Список використаних джерел

1. Брижко, В. М. (2015) Маніпулювання свідомістю людини у проблемі упорядкування інформаційних відносин. *Правова інформатика*, 1, 19–33. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2015_1_6.

2. Грачев, Г. В. (1998) *Информационно-психологическая безопасность личности : состояние и возможности психологической защиты*. Москва : Изд-во РАГС, 125 с. Режим доступу : <http://licman.narod.ru/books/psychology/01/gratchov.htm>.

3. Кара-Мурза, С. Г. (2000) *Манипуляция сознанием*. Киев. Режим доступу : <http://lib.ru/POLITOLOG/karamurza.txt>.

УДК 37.015.31:172.15]:316.346.32-053.6](043.2)

Файчук О. Л.,

канд. пед. наук, доцент б.в.з. кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Питання патріотичного виховання підростаючого покоління було актуальним завжди. Вся система виховання в країні має за мету розвинути такі якості у громадянина, який підтримує суспільно-політичні процеси, що в ній розвиваються та проявляє інтерес до суспільно-політичних подій, розуміє можливості власного впливу на них.

Відомий український педагог В. О. Сухомлинського зазначав, саме в юнацтві вдруге народжується людина як свідомий громадянин-патріот. Це твердження вченого ґрунтується на поданій ним же структурі духовного світу особистості: розум-почуття-погляди-переконання-воля, що фундаментально висвітлено у низці його монографічних праць, зокрема в книзі «Народження громадянина» [2]. В. О. Сухомлинський створив принципово нову систему виховання, в центр якої поставив особистість як суб'єкта виховання, спрямувавши виховний вплив на її внутрішній світ, духовність. Зокрема, весь процес патріотичного виховання вчений будував на психологічній основі поступового переходу від зовнішніх регуляторів активності у внутрішні детермінанти поведінки і діяльності. Формування ж і виховання патріотичних переконань та ідеалів базувалися на таких психологічних закономірностях:

- розуміння моральних цінностей;
- усвідомлення і переживання моральних понять у реальних взаєминах з людьми;
- суб'єктивне ставлення молоді до істини і сприйняття суспільно значущих моральних цінностей у сферу особистісно значущих;
- психологічна готовність молоді діяти відповідно до переконань і ідеалів;

- мотивація вчинків, діяльності і морального задоволення від результатів розвитку моральної свідомості.

Особливий акцент робився вченим на розвиток почуттів любові, відповідальності, обов'язку щодо свого народу і на постановку підлітком особистісної проблеми перед власною совістю у питаннях вибору моральної поведінки щодо своєї Батьківщини [1].

В сучасному розумінні патріотизм визначається як певне моральне ставлення і оцінка особистістю всього, що пов'язано з Батьківщиною та родиною. Тут ми можемо говорити про родинні цінності (любов до батьків, цінність рідної мови та культури, усвідомлення своєї національної приналежності, відчуття національної єдності і т.п.), про активну громадську позицію (активну діяльність за збереження та розвиток національної культури, участь у державотворчих процесах, участь у політичних процесах тощо).

Патріотичне виховання молоді є ваговою складовою національної системи виховання, яка в свою чергу, базується на таких нормативно-правових документах:

- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року;
- Концепція допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання молоді;
- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- Програма патріотичного виховання учнівської та студентської молоді в навчальних закладах України тощо.

Особливої важливості набуває питання патріотичного виховання в сучасних соціально-політичних умовах розвитку України. Основними пріоритетними напрямками патріотичного виховання сьогодні є:

- державний (розбудова системи національно-патріотичного виховання);
- соціальний (збереження та формування серед молоді шанобливого ставлення до пам'яток культури, мови, традицій);
- військовий (покращення військової підготовки та молоді та готовності захищати незалежність нашої держави);
- психолого-педагогічний (вдосконалення форм та методів патріотичного виховання з врахування психологічних особливостей сучасної молоді);
- правовий (розвиток системи правової культури молоді).

З метою реалізації окреслених завдань суб'єкти патріотичного виховання повинні розробляти та втілювати інноваційні методи впливу на молодь, які б допомагали зацікавити молодих людей та сформувати необхідні якості. Такими методами можуть бути: тематичні екскурсії

та свята, вікторини, ігри, творі групи, конкурси, дискусії, дебати, конференції, тематичні виставки, проектна діяльність, залучення молоді до політичного та громадського життя рідного краю тощо.

Отже, розробка системи патріотичного виховання молоді має ґрунтуватись на вікових та психологічних особливостях підростаючого покоління. Реалізація напрямків та завдань патріотичного виховання можлива за умов системного підходу до розробки та реалізації освітніх проектів, які б забезпечили формування національної свідомості молоді, що сприятиме їх активізації в суспільно-політичному житті.

Список використаних джерел

1. Кіндрат В. К. Проблема патріотичного виховання підлітків у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кіндрат В. К. – К., 1998 – 36 с.

2. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Київ : Рад. школа, 1970. – 372 с.

УДК 32:172

Лушагіна Т. В.,

канд. політ. наук, старший викладач кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ПОЛІТИЧНИЙ ПАТРІОТИЗМ МОЛОДІ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Одним із найважливіших аспектів розвитку держави є успішна реалізація її молодіжного потенціалу в різних сферах – науковій, політичній, економічній, соціальній, культурній тощо. Не маючи діалогу із молоддю, не підтримуючи її, держава втрачає свої шанси на успішний розвиток. Одним із факторів створення спільного соціального діалогу між державою і молоддю є національно-патріотичне виховання. Досить часто науковці досліджують зазначене питання лише в одному напрямку – патріотичного виховання молоді, але формування почуття патріотизму – це спільне поле для молоді та державної структури, а також людей, які забезпечують діяльність цієї структури. Особливе значення у такому контексті набуває поняття «політичний патріотизм».

Так, Б. Філатов розглядаючи категорію «політичний патріотизм», виділяє декілька рівнів, зокрема: макрорівень – це вибір еліт стосовно стратегічного курсу країни та засобів його досягнення; мезо- та мікро-

рівні політики – політичний патріотизм виступає засобом консолідації та єдності стосовно цінностей, яких дотримуються всі політичні сили незалежно від їх ідеологічної ангажованості або прагматичних міркувань, зміни свого політичного статусу чи набуття переваг у конкурентній боротьбі [2, с. 220].

Розглядаючи низку підходів до розуміння поняття «патріотизм», С. Широков виділяє наступні напрями:

1. Морально-етична цінність; духовне надбання та основа особистості, почуття.

2. Особиста якість, що формує норми поведінки; орієнтир, до якого треба прагнути в саморозвитку; спосіб самореалізації.

3. Ідентифікація особистості в історико-культурному, духовно-моральному та етнотериторіальному просторі.

4. Морально-етичний та політичний принципи взаємодії в трикутнику особистість – суспільство – держава [3, с. 29].

В сучасному науковому дискурсі поняття «патріотизм» набуває як позитивних рис, так і негативних. Проте, як слушно зазначає Ю. Івченко, патріотизм – «це не рух проти чого-небудь, а рух за ті цінності, якими володіє суспільство, держава та людина. Це, перш за все, стан духу і душі людей, їх соціальна та громадянська активність» [1, с. 226].

Політичний патріотизм – це важливий аспект збереження безпечного клімату в державі, але це почуття може мати і деструктивний характер, коли використовується з маніпулятивними цілями. І тут постає відповідальність і прояв почуття патріотизму саме політичних сил, які не мають права в жодному разі використовувати політичний патріотизм у власних цілях та інтересах. Саме в такому контексті об'єктом маніпулятивних впливів стає молодь як найбільш уразлива група до політичних змін та лозунгів.

Досліджуючи теоретичні аспекти політичного патріотизму молоді, варто зазначити, що дане поняття доречно розглядати на двох рівнях: загальнодержавному – активність у реалізації своїх політичних прав та обов'язків; місцевому – здатність молоді брати активну участь у прийнятті політичних рішень місцевого значення. А також доцільно визначати поняття «політичний патріотизм» стосовно молоді у двох напрямках: перший – молодь як об'єкт виховання політичного патріотизму, а другий – молодь як суб'єкт.

Розглядаючи молодь як суб'єкт прояву політичного патріотизму, варто зауважити, що мова йде про молодь, яка володіє активним та пасивним виборчим правом, може нести строкову службу, вести економічні відносини. Така категорія молоді виступає основою громадян-

ського суспільства та рушійною силою в захисті національної безпеки держави. Політичний патріотизм такої категорії молоді може проявлятися:

- активна участь особистості в розбудові своєї територіальної громади та свого регіону (виконання адміністративних та політичних функцій, ведення бізнесу, культурно-просвітницької діяльності тощо);
- готовність захищати державний суверенітет та національні кордони;
- організація та участь у різного роду молодіжних соціальних проєктах на громадських засадах;
- волонтерська діяльність;
- меценатська діяльність;
- активна участі молоді у виборчому процесі;
- в діяльності органів місцевого самоврядування, у висловленні власного конструктивного бачення регіонального та загальнодержавного розвитку (петиції, звернення, мітинги тощо);
- у відповідальному споживанні інформації (протидія фейкам та інформаційним маніпуляціям);
- у готовності мобілізуватися до єдиної національної ідеї не зважаючи на партійну чи ідеологічну приналежність.

Отже, поняття «політичний патріотизм» є досить складним і може мати як конструктивні характеристики, але при певних умовах в політичній боротьбі може стати деструктивним явищем. Найчастіше виховання патріотизму направлене саме на молодь як найбільш схильну до різного роду впливів категорії населення. Патріотизм молоді – це не лише виховний культурно-освітній процес, а й реальна здатність молоді реалізувати свій потенціал у своїй державі, в своїй територіальній громаді.

Список використаних джерел

1. Івченко Ю. Громадянський патріотизм як основа національної єдності (філософсько-правові аспекти) / Ю. Івченко // Підприємство, господарство і право. – 2017. – Вип. 9. – С. 223–226.
2. Філатов Б. Політичний патріотизм : специфіка тлумачення у міждисциплінарному науковому дискурсі / Б. Філатов // Гілея : науковий вісник. – 2018. – Вип. 130. – С. 388–393. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_130_104.
3. Широков С. Явище патріотизму : структурний аналіз / С. Широков // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2019. – Вип. 2 (41). – С. 25–31.

Матюк Л. В.,
Викладач вищої категорії,
Любешівський технічний коледж
Луцького НТУ (смт. Любешів)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В МОЛОДІ

Сьогодні українське суспільство опинилося перед нагальною потребою глибокого переосмислення теоретичних і методичних засад патріотичного виховання молоді. Події останніх років в Україні створили ситуацію, коли усі ми усвідомили необхідність підвищення статусу патріотизму в суспільстві, що виражається, зокрема, в активній діяльності усіх соціальних інститутів у галузі патріотичного виховання.

Актуальність дослідження проблеми патріотичного виховання студентів визначається низкою обставин – соціальною ситуацією, що склалася нині в нашій країні, перетвореннями в суспільному, політичному, економічному житті, переоцінці цінностей у свідомості людей. Патріотичне виховання населення спрямоване на забезпечення цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї.

Теоретичний аспект патріотичного виховання розробляли відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

Теоретико-методологічні, правові засади національно-патріотичного виховання молоді закладені в таких основоположних документах, як Конституція України, Закон України «Про громадянство України», «Про освіту України», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Указ президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. Спільним наказом Міністерства в справах сім'ї, молоді і спорту Міністерства оборони, Міністерства культури, Міністерства освіти і науки України була затверджена Концепція національно-патріотичного виховання молоді в рамках державної цільової програми «Молодь України» на 2005–2015 рр.

Патріотизм визначають як любов та відповідальне ставлення до своєї батьківщини, що проявляється у готовності працювати заради її

інтересів та робити внесок у її розвиток як у внутрішньополітичному житті, так і на міжнародній арені. Ефективність формування та підтримки патріотизму молоді в першу чергу залежить від того, наскільки ця цінність стає актуальною, «своєю» для самої особистості та спільноти, наскільки пов'язується з реальними подіями та процесами.

Термін «патріотизм», що існує в мовному просторі багатьох країн і народів, походить від грецького *αἰνεῖος* – земляк, співвітчизник та *αἰο* – батьківщина, вітчизна. Відповідно «патріотизм» у найзагальнішому розумінні свідчить про прихильність, любов до усього батьківського (рідної землі, мови, традицій), готовності йому служити і захищати. У сучасних словниках патріотизм трактується як «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги». Акцент у цьому визначенні подано на таких категоріях емоційно-почуттєвої сфери особистості як любов, відданість.

Патріотичне виховання – це соціальне явище, напрям педагогічної діяльності і чинник суспільного життя. «Патріотичне виховання – це систематична і цілеспрямована діяльність органів державної влади і громадських організацій щодо формування у громадян високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Вітчизні, готовності до виконання громадянського обов'язку і конституційних обов'язків щодо захисту інтересів Батьківщини» [1, с. 38].

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- формування мовленнєвої культури;

- спонування зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до Батьківщини.

Таке виховання включає розвиток любові до своєї країни, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальності за природу; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);

- участь у громадсько-політичному житті країни;

- повага до прав людини;

- верховенство права;

- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;

- рівність усіх перед законом;

- готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Отже, конкретизація змісту поняття «патріотизм» дала змогу визначити патріотичне виховання як цілісний, цілеспрямований, свідомо організований процес становлення та розвитку особистості активного громадянина-патріота України, якому притаманне ціннісне ставлення до Батьківщини, рідної природи, українського народу, до історії, матеріальних та духовних надбань суспільства.

Слід зазначити, що патріотизм виступає в єдності духовності, громадянської та соціальної активності особистості, яка усвідомлює свою єдність з державою.

Список використаних джерел

1. Быков А. К. Проблемы патриотического воспитания / А. К. Быков // Педагогика. – 2006. – № 2. – С. 38–43.

Романенко М. М.,
головний спеціаліст управління екології
та природних ресурсів Миколаївської облдержадміністрації,
Романенко А. В.,
Старший науковий співробітник регіонального
ландшафтного парку «Приінгульський» (м. Миколаїв)

ЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У МОЛОДІ

Формування у молоді національної свідомості, любові до України та шанобливого ставлення до культури і традицій безпосередньо пов'язане із формуванням відповідального ставлення до природи рідного краю. Концепцією екологічної освіти в Україні проголошується, що екологічна освіта є складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку, а екологічне виховання та інформування населення є одним з найважливіших та необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу [1]. Формування почуття патріотизму, як і екологічна освіта та просвіта мають бути безперервним процесом.

Метою представленої роботи є аналіз та розробка рекомендацій щодо залучення потенціалу установ природно-заповідного фонду (ПЗФ) Миколаївської області до патріотичного виховання молоді шляхом стимулювання зацікавленості до пізнання природи рідного краю та відповідального до неї ставлення.

На території Миколаївщини функціонує 8 установ природно-заповідного фонду: дирекції національних природних парків «Бузький Гард» (офіс у с. Мигія Первомайського району), «Білобережжя Святослава» (офіс у м. Очаків); дирекції регіональних ландшафтних парків (РЛП) «Кінбурнська коса» (офіс у м. Очаків), «Гранітно-степове Побужжя» (офіс у с. Мигія), «Тилігульський» (офіс у смт. Березанка, м. Миколаїв), «Приінгульський» (сел. Щасливе Новобузького району), Миколаївський зоопарк (м. Миколаїв), природний заповідник «Єланецький степ» (Єланецький, Новоодеський райони) та кордон Чорноморського біосферного заповідника (Кінбурнський півострів, Очаківський район). Ці установи охоплюють різні частини області та відповідно до своїх функціональних завдань проводять екологічну освітньо-виховну роботу, співпрацюючи з навчальними закладами різних ступенів. Така співпраця є ефективною формою позашкільної освіти. Розглянемо це

більш детально на прикладі регіонального ландшафтного парку «Приінгульський».

Спеціальна адміністрація (дирекція) РЛП «Приінгульський» розміщується в адміністративній будівлі, яка знаходиться у сел. Щасливе Софіївської громади Новобузького району. У штаті є фахівці, які займаються питаннями екологічної просвіти та рекреації, вони мають педагогічну освіту, що є позитивним. Фахівці РЛП «Приінгульський» під час співпраці із загальноосвітніми навчальними закладами, які розташовані неподалік заповідної території та у м. Новий Буг, використовують такі форми: заняття безпосередньо у класах на теми, пов'язані із природою рідного краю та охороною довкілля; пізнавальні екскурсії у теплий період року, спільні заняття з гуртками екологічного спрямування у польових умовах, наприклад, навесні проводиться акція щодо обліку первоцвітів у б. Табірна спільно з учнями Софіївської загальноосвітньої школи I-III ступенів. Проводяться конкурси малюнків, вікторини, спільні семінари з вчителями природничих дисциплін. Підготовка занять здійснюється диференційовано відповідно до індивідуальних можливостей учнів, інтересів, здібностей слухачів з урахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я. Періодично готується бюлетень РЛП «Приінгульський», який поширюється електронною поштою серед шкіл Новобузького району, а з 2020 р. – Баштанського і Казанківського районів.

Для активізації освітнього напрямку роботи в адміністративному приміщенні РЛП «Приінгульський» – старовинній садибі Тропіних, яка ремонтується, створюється еколого-освітній центр (ЕОЦ). Перевагами створення ЕОЦ у даній місцевості та приміщенні є такі: до садиби є дорога з твердим покриттям; майже однакове розташування до миколаївських районних центрів Баштанка, Казанка, Сланець; близько є цікаві об'єкти відвідування, такі як: присадибний парк, виходи скель, підвісний пішохідний міст через р. Інгул, Софіївське водосховище. Завданнями ЕОЦ є такі: інформувати про природу Приінгулля та стан довкілля в цілому; проводити екскурсії по ЕОЦ та прилеглий території; пропонувати туристичні маршрути по території РЛП «Приінгульський» для самостійних відвідувань або у супроводі працівників РЛП та ін. Роботи зі створення центру тривають. У його складі будуть основна будівля: фойє (початок експозиції), конференц-зал (лекторій) – уже функціонують; кімната – музей природи; краєзнавча кімната; музей народних промислів (є підсобне приміщення зі збереженими ємкостями для соління овочів, приміщення – старовинний «холодильник»-льодник, два підвали – потребують ремонту. ЕОЦ виконуватиме роль еколого-просвітнього осередку для місцевого населення, може викори-

стовуватися як база для підвищення кваліфікації фахівців заповідної справи, проведення семінарів, тренінгів для освітян.

Інші установи природно-заповідного фонду Миколаївщини також організують різноманітні природоохоронні, еколого-просвітні заходи, які мають елементи національного-патріотичного виховання. Заняття на природі та про природу впливають на відчуття приналежності до країни, психоемоційне сприйняття інформації, розвивають творчі здібності, уяву, впливають на атмосферу та стиль спілкування в колективі, формують нові навички, що є важливим для відчуття впевненості у соціумі.

Список використаних джерел

1. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 № 13/6-19 «Про концепцію екологічної освіти в Україні». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01>.

УДК 378.147.227

Дорошенко О. В.,
аспірантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Побудова правової, демократичної держави та громадянського суспільства як одного з найважливіших її елементів не можлива без активної участі людей в її суспільно-політичному, економічному, культурному та духовному житті. Суспільно-політичні зміни, що відбуваються в країні, зумовлюють актуальність розгляду проблеми соціальної активності молоді та їх вплив на ці процеси, адже саме молодь складає найбільшу частку населення країни.

Проблематикою формування громадянської активності займалися такі вчені: М. Боришевський, О. Вишневецький, Т. Дем'янюк, П. Ігнатенко, Н. Косарева, Н. Крицька, Ю. Руденко, К. Чорна. Психолого-педагогічні основи громадянського виховання молоді вивчали: І. Бех, М. Боришевський, О. Киричук. Питання громадянської освіти було висвітлено в роботах Р. Арцишевського, Т. Грабовської, І. Жадана, І. Тараненка та ін.

У працях Д. Акімова, Т. Безверхої, М. Боришевського, Н. Дерев'янка, В. Іванчука, А. Карася, В. Поплужного, О. Сухомлинської, С. Рябова,

Л. Шангіної досліджується поняття «громадянська активність». Проаналізувавши праці вище зазначених науковців ми дійшли висновку, більшість науковців сходяться на тому, що громадянська активність – це структурно-змістовна якість особистості, яка формується та розвивається на основі власних ціннісних орієнтацій, враховуючи цінності суспільства і правові норми й вимоги держави, спрямовує діяльність, поведінку, спілкування людини, як представника соціального, на створення світу громадянських відносин та відображає характер інституціональної взаємодії з владою [2].

Основою громадянської активності складають: інтерес до суспільної і громадської роботи; організаторські здібності; ініціативність; вимогливість до себе; відповідальність за виконання громадських доручень; готовність допомагати іншим. *Серед сфер прояву громадянської активності можна віднести:* соціально-комунікативну, громадську, суспільно-політичну. *Функціями громадянської активності є:* здійснення впливу на рішення, які приймаються в суспільстві; участь у розробці законів або розпоряджень; зміна або відхилення правових актів; самовдосконалення [4].

Досить чіткий зв'язок громадянська активність має із громадською позицією, яка свідчить про ступінь зрілості людини, рівень її розвитку як громадянина, який усвідомлює своє місце і роль у процесі державотворення. Патріотизм, відповідальність, небайдужість до майбутнього – не тільки свого, а і всієї країни – те, на що в першу чергу, ґрунтується громадянська активність.

Активна участь молоді у громадському житті – гарантія успіху і прогресу нашого суспільства. Громадянська освіта і виховання молоді насамперед, і кожної особистості зокрема, сприяють її самоусвідомленню, критичному мисленню, свободі вибору, всебічному розвитку, відданості загальнолюдським цінностям, повазі до поглядів інших, конструктивним відносинам та мирному розв'язанню конфліктів, що є важливим як для особистого розвитку демократичного громадянина, так і демократичного суспільства в цілому, і саме заклад вищої освіти виступає головним провідником у впровадженні громадянської освіти і виховання, адже формування громадянськості через освітню мережу надає цьому процесу систематичності, цілеспрямованості, методичної виваженості, дозволяє ефективно мобілізувати потрібні ресурси [1].

Громадянська освіта, на нашу думку, це безперервне навчання принципам, методам та видам залучення громадян в суспільні та політичні процеси держави. Натомість громадянське виховання – це педагогічний процес, що формує в особистості почуття відповідальності, патріотичності, суспільну ініціативність та активність. Сучасний за-

клад вищої освіти має чималий досвід громадянського виховання традиційними методами: лекції, семінари, диспути, бесіди, самостійна робота, написання рефератів, студентські наукові роботи, студентське самоврядування, що спрямовані на формування переконань особистості, її громадянської позиції, методи організації діяльності, які спрямовані на формування умінь. Формування у людини таких рис як відчуття власної гідності, шанування прав людини і вміння їх захищати, вміння мислити критично і незалежно, вимогливо ставитись до влади, відданість демократичним цінностям, політична освіченість, знання та дотримання законів має бути результатом громадянської освіти [5].

Результат громадянського виховання великою мірою зумовлюється тим, наскільки ті чи інші форми, методи виховної діяльності стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління дітей, підлітків, юнацтва, молоді. Однією з таких форм прояву виступає студентське самоврядування в закладах вищої освіти. Студентське самоврядування – це самостійна громадська діяльність студентів, що визначається ними і здійснюється відповідно до поставлених мети, цілей та завдань. Особлива роль у цьому процесі належить викладачам вищої школи України, чия громадянська позиція не лише пронизує їхню суспільно-громадянську та науково-педагогічну діяльність, але й впливає одночасно на формування наукового світогляду у молоді та на розвиток у них почуття громадянськості. Важливість громадянської позиції викладача закладу вищої освіти обумовлена його роллю і місцем у системі формування громадянської активності особистості, а саме, в тому що:

- викладач вищої школи є втіленням і носієм духовної і моральної культури;
- діяльність викладача вузу обов'язково морально вмотивована;
- спілкування і взаємодії викладача і студента обов'язково повинні мати високоморальний, гуманний, демократичний характер;
- саме викладач має здатність (і повинен її мати) передбачати, оцінювати не тільки моральні наслідки своїх дій, рішень, вчинків, експериментів, а й подій, зрушень, реформ, що відбуваються в різних сферах життя країни (соціальной, політичній, освітній тощо) [3].

Громадянське виховання молоді людини з активною громадянською позицією повинно залежати і у зацікавленні цієї людини у цій діяльності. Потрібно зважити, що виховання не може бути продуктивним за відсутності власного прагнення особистості до змін. Громадянська, політична, культурна, соціальна активність молодого покоління залежить від того, як держава побудує з ним свою роботу. Необхідно створити таку органічну систему, яка була б здатна забезпечити ефек-

тивний розвиток країни, суспільства, особистості в усіх сферах суспільного життя, тому що активному залученню молоді до вирішення важливих суспільних проблем на нашу думку перешкоджають: недовіра, невпевненість у своїх силах та значущості, відсутність навичок, обмеження ресурсів (часу, коштів), відсутність досвіду. Подолати ці перешкоди можливо, шляхом вироблення системної, цілісної стратегії з об'єднання усіх інститутів.

Список використаних джерел

1. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку : монографія / П. В. Вербицька. – К. : Генеза, 2009. – 384 с.
2. Гусева А. В. Психологічні чинники готовності особистості до громадської активності : автореф. дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / Гусева А. В. – Одеса, 2009. – 20 с.
3. Демчук В. С. Формування громадянської компетентності студентської молоді у вищому навчальному закладі / В. С. Демчук // Формування громадянської компетентності учнівської молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (8–9 лютого 2005 р.) ; [ред. кол. Белова Л. О., Гавриш В. І., Покроєва Л. П. та ін.] – Харків : ХОНМІБО, 2005. – С. 245–250.
4. Лісовець О.В. Дослідження громадської активності сучасної студентської молоді / О. В. Лісовець // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія : «Психолого-педагогічні науки». – 2012. – № 2. – С. 18–22.
5. Мамаєва О. А. Роль та значення громадської діяльності у формуванні особистості майбутнього вчителя / О. А. Мамаєва // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2009. – № 3. – С. 302–305.

УДК 316.325:172.15](043.2)

Іванова М. Є.,
магістрант кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ПАТРІОТИЗМ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ТА ЗМІН ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сьогоднішній день тема патріотизму є досить актуальною, так як вона стосується кожного громадянина і багато в чому пов'язана з політичною ситуацією в нашій і багатьох інших країнах. Від почуття патріотизму залежить ставлення людини до своєї країни, а значить і до оточуючих його людей, до вибору уряду (отже, і майбутнього цієї держави); до стану і збереження архітектурного багатства і екології. Так само від рівня відданості і приналежності себе до будь-якої країни

залежить внесок конкретної особистості в науку, мистецтво, безпеку і це безліч областей соціального життя людини.

Патріотизм – це одна з базових складових національної самосвідомості народу, що виражається в почуттях любові, гордості та відданості своїй батьківщині, його історії, культури, традицій і побуту, в почутті морального обов'язку його захисту, а також у визнанні самобутності й самоцінності інших спільнот, в усвідомленні їх права на самобутність і існування без конфронтації один з одним [2].

Сьогодні в Україні можна яскраво прослідкувати тенденцію популяризації патріотизму. З початку подій 2013 року в Україні майже кожен вважає себе вірним сином своєї Батьківщини, це не є дивним, адже саме патріотизм і любов до своєї нації стали рушійною силою для початку революції. Відмінною рисою українського народу є боротьба за незалежність та свободу. Патріотизм революційних діячів минулого завжди був тісно пов'язаний з ненавистю до панівних порядків, пригніченню сил народу, до паразитичної верхівки суспільства. З самого початку існування України весь її шлях розвитку тернистий та кривавий. Яскравий приклад патріотизму в боротьбі за незалежність України є битва під Базаром : армія УНР в складі тисячі чоловік в надії спасти країну від голоду виступили проти ворога, який в 40 разів перевищував їх чисельність. Ця операція з самого початку була приречена на невдачу, проте віра в краще життя та любов до батьківщини була вище ніж власне життя [1].

Гордість за свій народ завжди тісно переплітався з визначенням патріотизму, проте існує тонка межа між поняттям патріотизму та шовінізму. Кого можна назвати патріотом своєї держави : того, хто живе за кордоном, але навчає своїх дітей українській мові та традиціям, чи той, хто живучі в Україні завжди жаліється на погане життя, але не хоче нічого змінювати, чи, можливо той, хто на День Незалежності б'є себе в груди та носить синьо-жовтий прапор. Ось чому першими найжорсткішими каральними заходами радянської влади проти ворогів народу, запропонованими Леніним, були розстріл або висилка з країни без права повернення назад. Тобто позбавлення людини батьківщини навіть більшовиками за ступенем тяжкості покарання прирівнювалося до розстрілу.

В даний час люди не перестали цінувати патріотизм, як важливий пункт свого життя, але і сприймають його не як раніше. Коли зникати потреба бути згуртованими народна самосвідомість значно послаблюється. Люди стали переїжджати за кордон, пропала віра в країну, як в могутню державу. На мою думку, в людині прокинулося не почуття патріотизму (любов до батьківщини, до своїх близьких), а почуття

самозбереження [3]. Ослабла армія, молоді люди не вважали своїм обов'язком захищати Батьківщину, а вважали за краще ховатися. Можливо, вплинули і умови нашої армії. У 2000-ні роки не звучали гучні гасла і девізи, як це було за часів великих воєн, проте з ситуацією на сході України можна вірити в те, що справжні патріоти існують, і вони ставлять інтереси держави вище ніж свої власні.

В період існування України можна прослідкувати як зріст, так і спад патріотизму, але можна замітити, що в тяжкі періоди патріотизм об'єднує людей, надає віру в себе і свою країну. Можна безмежно любити свою країну, розмовляти державною мовою, але якщо держава не має на меті забезпечити гідне життя своїх громадян, які в пошуках кращого життя лишають свою рідну землю, чи можемо ми їх судити...

Ми повинні бути вдячні тим, хто завжди намагався вибороти незалежність та все ж таки зміг це зробити. Наше завдання примножувати досягнення нації і не забувати про те, ким ми є, яким шляхом нам дісталася життя і завдяки чому ми живемо.

Список використаних джерел

1. Малихін Ю. В. Трагедія і слава Базару // Місто. – 2003. – С. 27.
2. Поляков С. Військова педагогіка : військово-патріотичне виховання курсантів, 2018. – С. 47.
3. Портніков В. Шовінізм по-українськи. Газета.ua, 18.05.2017.

УДК 364.632-053.2(043.2)

Верба Г. Ю.,

магістрантка кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ДІТЬМИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Реалізація потреби у безпеці є одними із першочергових і необхідних умов для розвитку людини та суспільства загалом. Саме через задоволену потребу в безпеці ще з дитинства людина прагне до соціального та сталого розвитку у своєму житті, а негативні зміни (фінансові, соціальні, політичні, психологічні тощо) сприймаються як щось загрозливе, що може порушити це відчуття безпеки. Соціальна безпека людини тісно і глибоко пов'язана із соціальною безпекою суспільства та держави. Вони взаємозалежні, а зміни однієї з них впливають на інші складові одночасно.

Одна з гострих проблем, які постають перед сучасним українським суспільством це прояви насильства в сім'ї. Сім'я є невід'ємною частиною соціальної структури будь-якого суспільства і виконує численні соціальні функції. В сім'ї закладаються основи буття людини, її духовні, моральні, світоглядні якості, а від психологічного здоров'я родини багато в чому залежить моральний стан суспільства. Тому поширення проявів насильства в сім'ї не лише руйнують злагоду і гармонію в родині та спричиняють сімейне неблагополуччя, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом. Крім того, діти, які виростають в таких сім'ях, у майбутньому можуть переносити цей негативний досвід у власне життя.

Домашнє насильство – це система поведінки однієї людини для збереження влади й контролю над іншою людиною. Насильство в сім'ї розвивається циклічно: одна з головних особливостей домашнього насильства полягає в тому, що воно являє собою повторювані в часі інциденти (паттерни) множинних видів насильства (фізичного, сексуального, психологічного та економічного) [6]. На відміну від іншого виду насилля, домашнє насилля має свої особливості, а саме: це насилля між особами, які, як правило, залежать одна від одної; насильство в сім'ї завжди відбувається на відлюдді й протягом тривалого проміжку часу; це систематична дія, яка не з'являється зненацька та рідко буває одноразовим епізодом; має тенденцію динамічного деструктивного посилення; з точки зору винуватця є швидким і результативним способом досягнення мети з найменшими затратами [2].

За результатами порівняльного аналізу чинного законодавства України з'ясовано, що домашнє насильство як окремиий вид кримінального правопорушення (ст. 126-1 КК України), на відміну від родового поняття «домашнє насильство», характеризується: а) усіченістю форм проявів (усі форми, за винятком сексуального насильства); б) систематичним характером вчинення відповідних діянь; в) обов'язковістю настання бодай одного з альтернативних наслідків (розлад здоров'я аж до втрати працездатності, фізичні чи психологічні страждання, емоційна залежність, погіршення якості життя потерпілої особи) [1].

Жорстоке поводження з дітьми, це проблема, яка завжди існувала у суспільстві. Фізичне і психічне насильство над дітьми здійснюється в різних формах, воно досить поширене в сімейних умовах. Особливо нетерпимим та небезпечним є насильство та жорстоке поводження стосовно дітей, які нездатні себе захистити, або можуть навіть не розуміти що з ними відбувається, бо довіряють дорослим.

Основним міжнародним актом, що регламентує права дитини, є Конвенція ООН про права дитини, що була прийнята у 1989 році та

ратифікована 185 країнами світу. Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини у 1991 році та внесла відповідні зміни до національного законодавства згідно з тими міжнародними стандартами, які зазначені у цьому документі. Право дітей в Україні на захист від усіх форм насильства гарантується статтями 28, 52 Конституції України, відповідно до яких ніхто не може бути підданий катуванню, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поведженню чи покаранню) [5].

Батьки самостійно обирають засоби та методи виховання дитини, але виховні заходи не повинні принижувати людську гідність дитини. Ідеться про фізичні покарання, які в чинному законодавстві визначено як фізичне насильство над дитиною. Фізичні покарання порушують права дитини на особисту недоторканність, захищати яку покликані норми цивільного права. Низька ефективність раннього виявлення сімейного неблагополуччя призводить до того, що до служб у справах дітей зазвичай потрапляють сім'ї з дітьми на стадії глибокої кризи. Україн важке становище, у якому перебувають діти в таких сім'ях, зумовлює потребу в захисті їхніх прав з боку держави [3].

З метою захисту дітей від жорстокого поводження, зокрема, різних видів насильства, торгівлі дітьми, залучення дітей до найгірших форм праці, служби у справах дітей проводять профілактичну роботу серед дітей, розглядають заяви та повідомлення від дітей, громадян, державних органів, подають клопотання щодо прийняття рішення про негайне відібрання дитини від батьків або осіб, що їх замінюють; на основі акта обстеження умов проживання дитини порушують питання про визнання дитини-жертви або імовірної жертви такою, що опинилась у складних життєвих обставинах; порушують питання перед територіальним органом внутрішніх справ про притягнення до відповідальності осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції, дитячої порнографії, проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини; представляють у судах інтереси дітей-жертв та дітей-свідків злочинів [5].

Щорічно близько 5000 неповнолітніх стають жертвами злочинних посягань, в тому числі й з боку батьків або осіб, що їх замінюють чи займаються вихованням, з них 400 гинуть, 2000 одержують тілесні ушкодження; реєструється понад 5000 сексуальних злочинів, що включають розтлінні дії дорослих осіб стосовно малолітніх дітей, сягає тисячі кількість зґвалтувань; рятуєчись від жорстокого поводження, щорічно закінчують життя самогубством приблизно 700 дітей і підлітків, а півтори тисячі залишають сім'ї. Дані статистичні дані свідчать про те, що «конвеєр виробництва злочинців» діє в нашій країні безпе-

ребійно [7, с. 110]. Реальні масштаби проявів насильства в сім'ї сьогодні дуже важко визначити. Кількість справ за фактами насильства не відображає його реального рівня та масштабів поширення, оскільки насильство в сім'ї частіше буває прихованим.

Особливої уваги держави заслуговує створення центрів матері та дитини; просвітницьких та навчальних програм для батьків, що матимуть на меті попередження насильства і жорстокого поводження з дітьми; методики діагностування і проведення опитування серед дітей, що стали жертвами насильства в сім'ї або були його свідками; методики оцінки потреб кожної дитини тощо.

Насильство над дітьми є глобальною проблемою не лише в нашій країні, а й багатьох інших країнах світу. Насильство дитини в сім'ї це серйозний збиток для розвитку і соціалізації дитини, загроза життя дитини чи навіть причина смерті. Небезпечність такого насильства полягає в тому, що прояви насильницьких дій та жорстокості по відношенню до дітей руйнують не лише гармонію і злагоду в сімейному колі, а і виступають як одна із передумов виникнення злочинності серед молоді. Тому насильство в сім'ї є проблемою, яка потребує вирішення на рівні не лише сім'ї, а й держави та неурядових організацій. Адже від фізичного та духовного здоров'я і благополуччя сім'ї залежить стабільність і розвиток держави і суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Якімова С. В., Лесяк Н. І. Домашнє насильство як вид кримінального правопорушення за законодавством України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/3_2019/52.pdf (08.05.2020). – Назва з екрану.
2. Гнатюк Н. І. Проблема насильства в сучасній сім'ї : теоретичні аспекти / Н. І. Гнатюк, О. М. Василенко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2014. – № 1. – С. 17–19. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2014_1_5 (08.05.2020). – Назва з екрану.
3. Казміренко В. О. Вияви домашнього насилля над дітьми / В. О. Казміренко // Юридична психологія. – 2017. – № 1. – С. 78–92. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2017_1_9 (08.05.2020). – Назва з екрану.
4. Мирошниченко О. В., Михайліна Т. В. Насильство в сім'ї : соціально-правова сутність та засоби протидії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : jvestnik-sss.donnu.edu.ua (08.05.2020). – Назва з екрану.
5. Бандурка І. О. Система захисту дітей від жорстокого поводження та попередження насильства в сім'ї / І. О. Бандурка // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 47–57. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_2_10 (08.05.2020). – Назва з екрану.
6. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах / І. А. Грабська // Практична психологія і соціальна робота. – К., 1998. – № 9. – С. 20–23.

7. Злочинність неповнолітніх : причини, наслідки та шляхи запобігання: навч. посібник / С. І. Яковенко, Н. Ю. Максимова, Л. І. Мороз, Л. А. Мороз. – К. : Вид. Паливода А. В., 2006. – 260 с.

УДК 381.14

Григоренко Д. П.,
магістранта кафедри педагогіки та психології,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

РОЛЬ СІМ'Ї У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Серед виховних напрямів сьогодні найбільшої актуальності набуває патріотичне, громадянське виховання як основоположні, що відповідають нагальним вимогам та викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомих нинішніх і прийдешніх поколінь.

Зі становленням незалежної української держави патріотизм набуває нового змісту. Реалії життя незалежної, суверенної України вимагають перегляду й уточнення існуючого розуміння поняття «патріотизм», розробки його нового бачення.

Патріотизм з точки зору філософії – це моральний і політичний принцип, зміст якого включає любов до Вітчизни, гордість за її минуле і сучасне, відданість інтересам Батьківщини і прагнення її захищати [1]. Кожна молода людина є активним учасником розбудови громадянського суспільства, відіграє в ньому важливу роль та несе відповідальність за процеси прийняття рішень на всіх рівнях, які впливають на їх життя. Тому особливу увагу потрібно приділяти саме молоді.

Як зазначав В. О. Сухомлинський «Патріотизм – це сплав почуття й думки, осягнення святині – Батьківщини – не тільки розумом, а й передусім серцем... Патріотизм починається з любові до людини. Патріотизм починається з коліски» [2].

Значний внесок у розроблення теорії і практики патріотичного виховання зробив К.Ушинський. Він вважав, що основним завданням виховання молоді є виховання її на засадах патріотизму. Основними засобами реалізації цього складного завдання, на його думку, є використання виховного потенціалу «рідної мови, природи рідного краю, народних звичаїв, традицій». Значну роль у патріотичному вихованні молоді К.Ушинський відводив праці і релігії.

В. О. Сухомлинським, стверджував, що «...патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на національних цінностях, серед яких

провідними є любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до найбільш рідних людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й Батьківщини» [2].

Складовою патріотичного виховання є усвідомлення особистістю своєї громадянської приналежності. В. Сухомлинський був переконаний, що виховання громадянських якостей починається з родини і «дитина – дзеркало морального життя батьків» [3].

Одним із методів виховання громадянських якостей В. Сухомлинський вважав формування почуттів, емоційних переживань, адже, на його думку, дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем. Також метод встановлення причиново-наслідкових зв'язків, за В. Сухомлинським, вчить маленьку дитину бачити наслідки кожного свого вчинку, уявно ставити себе на місце іншого, вводить її у складний світ людського.

На сьогоднішній день в Україні органи державної влади, органи місцевої виконавчої влади, органи місцевого 53 самоврядування, профспілкові, молодіжні та інші громадські організації, проводять роботу з патріотичного виховання молоді, зосереджуючи увагу на:

- роз'ясненні внутрішньої та зовнішньої політики України, Законів України, рішень Президента України та Кабінету Міністрів України, виховуючи повагу до законодавчих норм;
- вивченні історії України, боротьби та здобуття Україною статусу незалежної, суверенної, демократичної держави;
- роз'ясненні серед громадян вимог Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», Військової присяги на вірність Українському народові та військових статутів, відвідування військових частин;
- вивченні славних і видатних імен відомих людей, чие життя пов'язане з Україною у соціально-економічній, політичній, культурній сферах тощо, виховуючи у молодих людей гордість за співвітчизників, земляків та вивчаючи історію рідного краю крізь призму видатних світових постатей;
- вивченні Державного гімну, історії та змісту державних символів, засвоєнні поваги до державної атрибутики, тощо.

Особливу роль у вихованні молоді відіграє сім'я. Проте для більш ефективного виховання їй потрібна підтримка держави, зокрема:

- створення відповідного рівня життєдіяльності сім'ї, належних умов для фізичного, інтелектуального, морально-естетичного, освітнього та духовного розвитку;
- підвищення педагогічної культури батьків, зокрема шляхом підготовки нових програм і посібників з питань патріотичного виховання

дітей у сім'ї, активізація діяльності органів державної влади та громадських структур у даному напрямі;

- створення всеукраїнської та регіональних інформаційно-статистичних баз даних стосовно різних категорій сімей з метою їх соціальної підтримки.

Засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не закладені у генах, це не природна якість, а соціальна, і тому не успадковується, а формується цілеспрямовано, системно. Без цього людина не має обличчя, вона втрачає себе.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – С. 376.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори : у 5-ти т. – К. : Радянська школа. – 1976 – Т. 3 – С. 7–279.
3. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка // В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1978. – 263 с.
4. Патріотичне виховання в сучасних навчальних закладах / упоряд. Жанна Сташко. – Київ : Шк. світ, 2015. – 117 с.

УДК 172.15:37.015.31

Романюк К. К.,
магістрантка,
ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв)

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СУБ'ЄКТІВ СУСПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Система цінностей є основою формування світогляду людини. Формування патріотизму виступає одним із пріоритетних напрямків в сфері середньої освіти. У той же час воно реалізується в складній, внутрішньо суперечливій ситуації, обумовленої громадським реформуванням країни, що не могло не відбитися на всіх рівнях і шаблях освітньої системи. Складність даної ситуації обумовлена недостатнім рівнем цивільно-патріотичної, духовно-моральної, правової та психологічної культури більшості соціальних інститутів, котрі традиційно тримають соціалізацію молоді (сім'я, система освіти та ін.), їх недоліками і недосконалістю системи формування патріотизму учнів.

У сучасній соціологічній науці можна виділити наступні напрямки дослідження патріотизму:

- а) як значущої для суспільства духовної цінності;
- б) як необхідної духовної складової процесу соціалізації особистості;
- в) як певного ціннісного якості людей, що підлягає цілеспрямованого формування;
- д) обґрунтування форм, засобів і методів формування патріотизму у молоді.

Основними напрямками патріотичного виховання є духовно-моральне, історико-краєзнавче, цивільно-патріотичне, соціально-патріотичне, військово-патріотичне, героїко-патріотичне і спортивно-патріотичне [1].

Так, Ю.Р. Вишневецький зазначає, що за останні десять років, з одного боку, спостерігається зростаючий інтерес громадян, перш за все молоді, до проблеми патріотизму, з іншого – «спостерігається поживлення в молодіжному середовищі екстремістських і націоналістичних настроїв, і особливо події в Україні, знову актуалізували проблеми громадянського виховання молоді, співвідношення громадянськості, патріотизму і націоналізму [2, с. 10].

Пріоритетними діями патріота, на думку більшості учнів, є служіння Батьківщині, виконання законів, боротьба з тероризмом, націоналізмом, забезпечення цілісності, суверенітету і національної безпеки України (70 %, 40 %, 30 %, 29 % і 28 % відповідно). Серед конкретних дій, які свідчать про патріотизм, школярі також вказали: «любити Батьківщину», «захистити Батьківщину», «пам'ятати і знати історію своєї країни», «пишатися і поважати свою країну», «вірити в Батьківщину».

Для більшості учнів улюбленими заняттями є слухати музику, грати в комп'ютерні ігри та дивитися телевизор. А кожен десятий любить просто байдикувати. Це підтверджується і в опитуванні експертів. Не дивлячись на те, що практично кожному другому подобається вчитися, тільки кожен п'ятий реально вчиться. Читають книги (газети, журнали) і того менше – всього 9,2 % учнів. Працюють – 3,5 % опитаних. Все це свідчить про те, що сучасний стан формування патріотизму учнівської молоді характеризується як проблемне в силу трансформації, яка триває, цінностей і норм в суспільстві, пріоритетом в учнівській молоді особистих інтересів над громадськими, байдужим ставленням більшості школярів до суспільного життя, відсутністю мотивації і знань про патріотизм. На думку експертів, провідними причинами існуючих проблем формування патріотизму учнівської молоді виступають відсутність системи громадської роботи з молоддю, що не націленість на патріотичне виховання сім'ї, недостатню інформованість молоді про патріотизм. Більшість експертів вважають, що в даний час патріотизму не віддається пріоритет в процесі соціалізації підростаючого покоління, наявності слабкий зв'язок виховання молоді з інтересами держави і

суспільства. У підсумку байдужість і байдуже ставлення самої молоді до патріотизму, низька її громадянська і громадська активність [3].

Провідними факторами формування патріотизму учнівської молоді можуть і повинні стати сім'я, школа, ЗМІ та сама молода людина, як суб'єкт громадянської культури. У той же час, виявляється досить низький рівень цивільно-патріотичної і духовно-моральної культури більшості соціальних інститутів, котрі традиційно тримають соціалізацію молоді (сім'я, система освіти та ін.). Опитування показало, що, не дивлячись на те, що сім'я на першому місці в рейтингу факторів формування патріотизму, менше половини учнів вказують на її вплив. Тільки кожен четвертий зазначає тут роль школи. Молоді люди не усвідомлюють і свою роль в цьому процесі. Лише 7,8 % опитаних відзначають серед чинників формування патріотизму наймолодшого людини [4].

Не малу роль в формуванні патріотизму грає інформованість молоді. Для багатьох респондентів основним джерелом інформації є Інтернет, телебачення, відеофільми. З книг, газет, журналів дізнаються інформацію про патріотизм тільки чверть учнів. Недостатня тут роль сім'ї і школи. Становлять особливий інтерес зауваження і пропозиції учнівської молоді та експертів про те, що можна і потрібно зробити для надання допомоги юнакам і дівчатам в становленні патріотами. В ході опитування школярі та експерти висловили 135 зауважень і пропозицій з даного питання. У школярів на першому місці пропозиції по формуванню патріотичних якостей в сім'ї. Вони впевнені, що, «патріотизм потрібно закладати в людині від народження, так само як і доброту, повагу до старших працьовитість», «батьки повинні приділяти більше часу своїм дітям і вказувати їм вірний шлях і пояснювати, хто такий патріот країни і які у нього обов'язки» та ін. Формування патріотизму в школі на другому місці за кількістю пропозицій школярів. Учні впевнені, що, перш за все, необхідно «більше приділяти часу історії України», «Вчити історію», проводити класні години, громадські акції, вікторини, різноманітні заходи, в тому числі в ігровій формі. На третьому місці – інформованість з проблеми: «говорити про Батьківщину, про патріотизм, цінності України, про її велику історію», «проводити акції і мітинги по патріотизму», «проводити більш сучасні акції, які залучатимуть і виховуватимуть риси патріотизму у підростаючого покоління», «показувати патріотичні фільми». Крім того, висловлюються пропозиції щодо створення молодіжних громадських об'єднань, підвищення рівня і якості життя в країні. Частина опитаних вважають, що «патріотизм – справа особиста», «кожна людина повинна сама до цього прийти самостійно» [5].

Таким чином, зміст патріотичного виховання, перш за все в частині формування патріотизму учнівської молоді, в даний час знаходиться в процесі трансформації. Ознаки культурної деградації деякої частини молодого покоління, тільки вступає в життя, свідчать про наявність певної соціальної деградації в суспільстві в цілому. Успішний розвиток України в кінцевому рахунку залежить від патріотичних орієнтацій кожного громадянина, від того наскільки він є суб'єктом суспільної діяльності. Сучасний переломний час дає шанс кожному проявити себе, в тому числі і як патріот.

Список використаних джерел

1. The state program «Patriotic education of citizens of the Russian Federation on 2011–2015» (approved. the resolution of the Government of the Russian Federation of 5 October 2010 g. № 795).
2. Война была позавчера... Российское студенчество о Великой Отечественной войне : материалы мониторинга «Современное российское студенчество о Великой Отечественной войне» [Электронный ресурс] / под общ. ред. Ю. П. Вишневого. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2015. – С. 10. – URL : <https://elibrary.ru/item.asp?id=23539129> (10.01.2018).
3. О патриотизме [Электронный ресурс]. – URL : <http://fom.ru/TSennosti/11471> (29.01.2018).
4. Tugarinov V. P. Selected philosophical writings. – L. : Publishing house Leningrad University, 1988. 344 p.
5. Ovchinnikov A. I. Spiritual values in the modernization of the law // Philosophy of law. 2012. № 5 (54). P. 109–111.

ЗМІСТ

**ПРОГРАМА II Міжнародної науково-практичної конференції
«Залучення патріотично активної молоді до розвитку
громадянського суспільства як чинник
соціальної безпеки України» 1**

**ТЕЗИ II Міжнародної науково-практичної конференції
«Залучення патріотично активної молоді до розвитку
громадянського суспільства як чинник
соціальної безпеки України» 14**

СЕКЦІЯ.

Молодь як конструктивна сила громадянського суспільства за умов кризових ситуацій

Палагнюк Ю. В., Сай Д. В. The role of public opinion of youth
in the implementation of Ukraine's European integration policy15

Лізаковська С. В. Партнерство громадянського суспільства
і влади в країнах Європейського союзу18

Ващук О. П. Щодо проблем сьогодення молодого вченого20

Semenets-Orlova I. Characteristics of civic education: case
for support the consolidation of Ukrainian society23

Kovalchuk O. S., Nesprava M. V. Civil, law and moral
consciousness in the modal of future lawyers' social responsibility26

Коваль Г. В., Колеснікова Є. Б. Креативний менеджмент
як ефективний інструмент розвитку громадянського суспільства28

Сімахова А. О. Стимулювання наукової діяльності
молодих учених в Україні 31

Шмагун А. В. Розвиток системи моніторингу
та прогнозування ринку працевлаштування молоді33

Білецька Т. В. Ціннісні орієнтації молоді, їх роль
у формуванні громадянського суспільства36

Накашидзе І. С. Проблема освітньої еміграції сучасної молоді39

Кирилюк В. В. Академічне підприємництво молодого вченого: особливості та проблематика.....	41
Лапшин С. А., Вальчук О. І. Політичні погляди сучасної української молоді	44
Гавриленко Н. В. Теоретичні підходи до вивчення економічної поведінки української молоді	46
Костєва Т. Б. Умови європейського зростання молоді України як сили громадянського суспільства	49
Сургова С. Ю. Студентська молодь – рушійна сила сучасного українського суспільства	53
Акімова Т. Ю. Роль дуальної системи освіти у професійній підготовці молоді.....	56
Святиук Ол. Р., Святиук Ок. Р. Управлінські та законодавчі аспекти освіти внутрішньо переміщених осіб в Україні.....	59
Шкірчак С. І. Погляди представників політичної думки першої половини ХХ ст. щодо ролі молоді у громадсько-політичному житті суспільства.....	64
Белишев О. В. Ціннісно-сміслові детермінанти волонтерської діяльності сучасної молоді.....	67
Алмашій А. О. Політико-соціальний портрет сучасного студента України	70
Білас О. М. Соціальні виплати та компенсації як підтримки державної громадянської активності молоді.....	73
Губський В. М. Вплив громадських організацій на формування та реалізацію державної політики України.....	76
Моспан І. Я. Роль громадських організацій у процесі соціалізації молоді, яка перебуває в конфлікті із законом.....	79
Івончик А. І. Формування інформаційної культури молоді як засіб протидії інформаційним атакам: досвід Швеції.....	82
Кваша О. О. Сучасний стан молодіжної політики в Європейському союзі	85
Нікуліна В. І. Волонтерство як напрям розбудови громадянського суспільства	88

СЕКЦІЯ.
Соціально-педагогічні особливості
формування громадянської активності молоді

Docter Melinda. Including Youth with Autism Spectrum Disorder (ASD) in Civic Responsibility	91
Лізаковскі П. Аналіз сучасних загроз у вихованні дітей та молоді	93
Лещук Г. В. Соціальні ініціативи як інструмент формування громадянської активності молоді	95
Точиліна І. В. Парламентська просвіта – важлива складова формування громадянської активності молоді та становлення демократії.....	98
Бойко С. М., Самойленко Г. Е. Роль експериментів усеукраїнського рівня в процесі виховання свідомого громадянина-патріота України.....	101
Ордіна Л. Л. Соціально-адаптаційний компонент молодіжної субкультури	105
Ступак О. Ю. Молодь як соціально-демографічна група в контексті соціальної роботи.....	107
Соляник М. Г. Соціально-педагогічні особливості залучення волонтерів до роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах	111
Каплинська О. В. Деякі напрями формування активної громадянської позиції молоді шкільного віку на регіональному рівні як чинника соціальної стабільності в суспільстві.....	113
Сай Д. В. Проблеми формування громадянської активності молоді з інвалідністю	116
Потапюк Л. М. Соціально-психологічні особливості формування відповідальності студентської молоді.....	120
Іщук О. В., Ластовляк А. В. Психологічне дослідження актуальних страхів молоді, пов'язаних із професійною діяльністю в умовах пандемії коронавірусу Covid-19.....	122
Полторак Л. Ю. Вплив інтернатної системи виховання на формування активної громадянської позиції у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	124

Малиновська Н. Л. Використання ідей прагматизму у формуванні громадянської активності студентської молоді	128
Чубук Р. В. Соціально-превентивна діяльність як першооснова профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі	131
Волкова О. С. Соціальна активність студентської молоді як пріоритетний напрям розвитку держави.....	134
Матвієнко В. В. Громадянська активність молоді в соціально-кризових умовах.....	137

СЕКЦІЯ.

Формування патріотизму сучасної молоді як чинник соціальної безпеки

Коваль Г. В. Основні проблеми формування патріотизму сучасної молоді	140
Сирота Л. Б. Молодь і сучасне суспільство: формування патріотичних цінностей.....	143
Немирівська О. Я. Про безпеки професійної реалізації молоді у сфері державної служби в сучасних умовах	146
Корнута Л. М. Основні напрями патріотичного розвитку молодих державних службовців як чинник соціальної безпеки	149
Соловйова А. С. Протидія маніпулюванню свідомістю молоді як один із чинників зміцнення соціальної безпеки держави.....	151
Файчук О. Л. Патріотичне виховання молоді як основа формування національної свідомості.....	155
Лушагіна Т. В. Політичний патріотизм молоді: особливості визначення поняття	157
Матюк Л. В. Теоретико-методологічні засади формування патріотизму молоді	160
Романенко М. М., Романенко А. В. Значення екологічної просвіти у формуванні патріотизму молоді	163
Дорошенко О. В. Деякі аспекти формування громадянської активності сучасної молоді.....	165
Іванова М. Є. Патріотизм як каталізатор розвитку та змін громадського суспільства.....	168

Верба Г. Ю. Протидія домашньому насильству над дітьми як чинник забезпечення соціальної безпеки суспільства.....	170
Григоренко Д. П. Роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні молоді.....	174
Романюк К. К. Формування патріотизму учнівської молоді як суб'єктів суспільної діяльності	176

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Д. Кардаш*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 01.06.2020.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 10,7. Обл.-вид. арк. 10,47.

Тираж 40 пр. Зам. № 6014.

Видавець та виготівник: ЧНУ ім. Петра Могили

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2020:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ**

XIV Міжнародна наукова конференція

ПРОГРАМА та ТЕЗИ

II Міжнародна науково-практична конференція
**«ЗАЛУЧЕННЯ ПАТРІОТИЧНО АКТИВНОЇ МОЛОДІ
ДО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»**

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,

8 (0512) 76–55–81,

8 (0512) 76–55–99,

факс: 50–00–69, 50–03–33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

